F. Scott Fitzgerald

Getsbi i madh

The Great Gatsby

Lexuesi

Getsbi i madh
F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby*
Përktheu nga anglishtja: Ultimori.
Teksti burimor: Project Gutenberg eBook #64317 (Charles Scribner's Sons, New York 1925).
Përkthimi © 2026 Lexuesi. Ky përkthim publikohet me licencën CC BY-SA 4.0.
Teksti origjinal është në domenin publik.
Botim dixhital i Lexuesit, 26 tetor 2026. Lexojeni falas në https://lexuesi.com/librat/getsbi-i-madh/.

Shënim i përkthyesit

Ky përkthim është bërë drejtpërdrejt nga origjinali anglisht, sipas tekstit të Project Gutenberg (eBook #64317), që ndjek botimin e parë të romanit, nga Charles Scribner's Sons në Nju-Jork, më 1925. Kursivet, që në versionin e thjeshtë të tekstit mungojnë, janë marrë nga versioni HTML i të njëjtit botim të Gutenberg-ut. Në krye të kapitullit I janë përkthyer edhe kushtimi i Fitzgerald-it gruas së tij, Zeldës, dhe epigrafi me vargjet e „Thomas Parke d'Invilliers"-it, një poeti që e shpiku vetë Fitzgerald-i.

Romanin e rrëfen Niku, me një zë që ndërron vazhdimisht nga ironia e qetë te fjalitë e gjata lirike, sidomos te përshkrimet e dritës, të muzikës dhe të zërit të Dejzisë. Qëllimi ka qenë të ruhen të dyja: maturia e njeriut që „rezervon gjykimet" dhe muzika e fjalisë së Fitzgerald-it, pa e shkurtuar dhe pa e zbukuruar tekstin. Paragrafët ndjekin origjinalin një për një. Kur paragrafi fillon me të folur, dialogu shënohet me vizë, sipas zakonit shqip. Kur fillon me rrëfim, e folura mbetet në thonjëza. Është ruajtur edhe ligjërimi i secilit personazh: shprehjet e ngurta e zyrtare të Getsbit, mendjemadhësia e Tomit, gjuha e thjeshtë e Mërtëllit dhe e Uillsonit, e folura me theks e Mejer Uolfshajmit („gondakt", „Ogsford") dhe gabimet e drejtshkrimit të Xhimit të vogël në orarin e tij.

Emrat janë shkruar siç shqiptohen dhe lakohen shqip (Xhej Getsbi, Nik Kerauei, Dejzi dhe Tom Bjukenan, Xhordan Bejker, Mërtëll dhe Xhorxh Uillson, Mejer Uolfshajm). Emrat e rrugëve,

të hoteleve, të gazetave e të firmave janë lënë zakonisht në origjinal. *West Egg* dhe *East Egg*, dy gadishujt ku zhvillohet ngjarja, janë përkthyer „Veza Perëndimore“ dhe „Veza Lindore“, sepse Fitzgerald-i luan me formën e tyre si vezë. *The valley of ashes* është „lugina e hirit“. Shprehja me të cilën Getsbi u drejtohet të gjithëve, *old sport*, është përkthyer kudo „miku plak“: është një mënyrë e sajuar e paksa e çuditshme e të folurit, që Tomi e vë re dhe e tall, dhe prandaj është mbajtur gjithmonë njëlloj. Edhe këngët e kohës që këndohen në roman janë përkthyer si vargje.

Shënimet në fund të kapitujve shpjegojnë atë që lexuesi i sotëm shqiptar nuk e di: Ndalimin e alkoolit dhe kontrabandën, Epokën e Xhazit, mundësinë që iu dha ushtarakëve amerikanë të studionin në Oksford pas Luftës së Parë Botërore, Serinë Botërore të trukuar të vitit 1919, orarin e Xhimit të vogël që të kujton atë të Benjamin Franklinit, vendet dhe lagjet e Nju-Jorkut e të Long Ajlendit, njësitë amerikane të matjes dhe vlerën e dollarit të kohës. Po aty shpjegohen edhe lojërat me fjalë që s'përkthehen, si emrat e të ftuarve të Getsbit në kapitullin IV, shumë prej të cilëve janë emra kafshësh, peshqish e bimësh.

— Ultimori

Përmbajtja

Kapitulli I 4
Kapitulli II 26
Kapitulli III 42
Kapitulli IV 62
Kapitulli V 82
Kapitulli VI 98
Kapitulli VII 113
Kapitulli VIII 145
Kapitulli IX 160

Kapitulli I

Sërish Zeldës[1]

Mbaje, pra, kapelën e artë, në e preksh me të zemrën e saj;
në di të kërcesh lart, kërce lart edhe për të,
gjersa të thërrasë: „I dashur, kapelartë, kërcimlartë i dashur,
duhet të jesh imi!“
THOMAS PARKE D'INVILLIERS[2]

Në vitet e mia më të reja e më të brishta, im atë më dha një këshillë që e bluaj në mendje qysh atëherë.

— Sa herë që të vijë të kritikosh dikë, — më tha, — kujto vetëm se jo të gjithë njerëzit në këtë botë kanë pasur përparësitë që ke pasur ti.

S'tha gjë më shumë, por ne gjithmonë jemi kuptuar jashtëzakonisht mirë edhe pa folur shumë, dhe e kuptova se donte të thoshte shumë më tepër se kaq. Si rrjedhim, jam i prirë t'i rezervoj të gjitha gjykimet, një zakon që më ka hapur shumë natyra kurioze dhe që më ka bërë gjithashtu viktimë të jo pak mërzitësve të regjur. Mendja jonormale e dallon shpejt këtë cilësi dhe i

[1] Zelda Sayre Fitzgerald (1900–1948): shkrimtare, e shoqja e Fitzgerald-it; u martuan më 1920.

[2] Thomas Parke d'Invilliers: poet i shpikur nga vetë Fitzgerald-i, personazh i romanit të tij të parë, *This Side of Paradise* („Kjo anë e parajsës“, 1920). Vargjet e epigrafit i shkroi vetë Fitzgerald-i.

ngjitet asaj kur e gjen te një njeri normal, dhe kështu ndodhi që në kolegj më akuzuan padrejtësisht se isha politikan, ngaqë i dija hidhërimet e fshehta të djemve të egër e të panjohur. Shumicën e rrëfimeve s'i kisha kërkuar: shpesh jam shtirur se më zinte gjumi, se isha i zënë me diçka, ose kam bërë shaka armiqësore, kur kuptoja nga ndonjë shenjë e pagabueshme se një zbulim i brendshëm po dridhej në horizont; sepse zbulimet e brendshme të të rinjve, ose të paktën fjalët me të cilat i shprehin, zakonisht janë plagjiaturë dhe të cunguara nga fshehje të dukshme. Të rezervosh gjykimet është çështje shprese të pafund. Ende kam pak frikë se mos më shpëton diçka, po ta harroj se, siç e la të kuptohej im atë me snobizëm dhe siç e përsëris unë me snobizëm, ndjenja e mirësjelljes themelore u ndahet njerëzve në mënyrë të pabarabartë që në lindje.

Dhe, pasi u mburra kështu me tolerancën time, më duhet të pranoj se ajo ka një kufi. Sjellja mund të ketë themel shkëmbin e fortë ose kënetat e lagështa, por pas një pike të caktuar nuk më intereson mbi çfarë është themeluar. Kur u ktheva nga Lindja vjeshtën e kaluar, ndjeva se doja që bota të ishte me uniformë dhe në njëfarë qëndrimi gatitu moral përgjithmonë; nuk doja më ekskursione të shfrenuara me vështrime të privilegjuara në zemrën e njeriut. Vetëm Getsbi, njeriu që i jep emrin këtij libri, u përjashtua nga ky reagim i imi: Getsbi, që përfaqësonte gjithçka që unë e përbuz sinqerisht. Në qoftë se personaliteti është një varg i pandërprerë gjestesh të suksesshme, atëherë kishte diçka madhështore tek ai, një ndjeshmëri e mprehtë ndaj premtimeve të jetës, sikur të ishte i lidhur me një nga ato makinat e ndërlikuara që regjistrojnë tërmetet dhjetë mijë milje larg. Kjo ndjeshmëri s'kishte të bënte fare me atë mbresëlënie të plogësht që fisnikërohet me emrin „temperament krijues“: ishte një dhunti e jashtëzakonshme për të shpresuar, një gatishmëri romantike që s'e kam gjetur kurrë te ndonjë njeri tjetër dhe që s'ka gjasa ta gjej ndonjëherë sërish. Jo, Getsbi doli në rregull në fund; ishte

ajo që e brente Getsbin, pluhuri i ndyrë që notonte pas ëndrrave të tij, ajo që ma mbylli përkohësisht interesin për hidhërimet e dështuara dhe gëzimet frymëshkurtra të njerëzve.

* * *

Familja ime ka qenë prej tri brezash njerëz të shquar e të kamur në këtë qytet të Perëndimit të Mesëm.[3] Kerauejtë janë njëfarë klani, dhe kemi një traditë sipas së cilës rrjedhim nga dukët e Buccleuch-ut,[4] por themeluesi i vërtetë i degës sime ishte vëllai i gjyshit, që erdhi këtu në pesëdhjetenjëshin, dërgoi një zëvendës në Luftën Civile[5] dhe hapi tregtinë me shumicë të hekurishteve që e vazhdon sot im atë.

Këtë xhaxha të gjyshit s'e kam parë kurrë, por thonë se i ngjaj: sidomos portretit mjaft të ashpër që varet në zyrën e tim eti. U diplomova në Nju-Hejvën[6] më 1915, plot një çerek shekulli pas tim eti, dhe pak më vonë mora pjesë në atë shtegtim të vonuar teuton që njihet me emrin Lufta e Madhe.[7] Kundërsulmi më pëlqeu aq shumë sa u ktheva i trazuar. Në vend që të ishte qendra e ngrohtë e botës, Perëndimi i Mesëm tani më dukej si buza e grisur e gjithësisë, ndaj vendosa të shkoja në Lindje dhe të më-

[3] Perëndimi i Mesëm (*Middle West*, *Midwest*): shtetet e brendshme veriore të SHBA-ve, rreth liqeneve të mëdha dhe në pellgun e Misisipit (Ilinoi, Minesota, Uiskonsin etj.). „Lindja“, në gojën e Nikut, është bregu verilindor, me Nju-Jorkun.

[4] Buccleuch: familje e vjetër fisnike skoceze, nga më të pasurat në Britani.

[5] Lufta Civile Amerikane (1861–1865), mes shteteve të Veriut dhe të Jugut. Ligji i rekrutimit të Veriut i lejonte burrat e thirrur nën armë të paguanin një zëvendës që të shkonte në vend të tyre.

[6] Nju-Hejvën (*New Haven*): qytet në shtetin e Konektikatit, ku ndodhet Universiteti i Jejlit (*Yale*). Niku dhe Tomi e përdorin emrin e qytetit për vetë universitetin.

[7] Lufta e Madhe: emri i kohës për Luftën e Parë Botërore (1914–1918). SHBA-të hynë në luftë më 1917, kundër Gjermanisë, prandaj ironia për „shtegtimin teuton“, si shtegtimet e fiseve gjermanike në fund të Perandorisë Romake.

soja tregtinë e obligacioneve.[8] Të gjithë sa njihja merreshin me obligacione, ndaj mendova se mund të mbante edhe një beqar më shumë. Të gjitha hallat dhe xhaxhallarët e bisedan çështjen sikur po më zgjidhnin një shkollë përgatitore, dhe më në fund thanë: „Po... ashtu duket“, me fytyra shumë të rënda e ngurruese. Im atë pranoi të më mbante me të holla për një vit, dhe pas disa vonesash erdha në Lindje, përgjithmonë, kështu mendoja, në pranverën e njëzetedyshit.

Gjëja praktike do të ishte të gjeja dhoma në qytet, por ishte stinë e ngrohtë, dhe sapo kisha lënë një vend me lëndina të gjera e me pemë miqësore, ndaj, kur një djalë i ri në zyrë më propozoi të merrnim bashkë një shtëpi në një nga qytezat prej nga njerëzit shkojnë çdo ditë në punë me tren, m'u duk ide e shkëlqyer. Ai e gjeti shtëpinë, një shtëpizë prej kartoni të rrëgjuar nga moti, për tetëdhjetë në muaj,[9] por në minutën e fundit firma e dërgoi në Uashington, dhe unë shkova në fshat i vetëm. Kisha një qen, të paktën e pata për disa ditë, gjersa iku, një Dodge të vjetër dhe një grua finlandeze, që më ndreqte shtratin, më gatuante mëngjesin dhe murmuriste me vete urtësi finlandeze mbi sobën elektrike.

Për një a dy ditë u ndjeva i vetmuar, gjersa një mëngjes një burrë, i ardhur më vonë se unë, më ndali në rrugë.

— Si shkohet në fshatin e Vezës Perëndimore?[10] — më pyeti i hutuar.

---

[8] Obligacioni: letër me vlerë që e nxjerr një shtet ose një shoqëri kur merr hua, dhe që i jep blerësit një interes të caktuar. Në vitet 1920 shitja e obligacioneve ishte punë e zakonshme për djemtë e familjeve të mira që kishin mbaruar kolegjin.

[9] Dollarë. Një dollar i vitit 1922 vlente afërsisht sa 18–19 dollarë të sotëm, sipas indeksit të çmimeve të SHBA-ve.

[10] Veza Perëndimore (anglisht *West Egg*) dhe Veza Lindore (*East Egg*): dy vende të sajuara nga Fitzgerald-i në bregun verior të Long Ajlendit; *egg* do të thotë „vezë“. Mendohet se përgjigjen me gadishujt Great Neck dhe Manhasset Neck, ku Fitzgerald-i jetoi në vitet 1922–1924 dhe ku ngriheshin vilat e pasanikëve të Nju-Jorkut.

I tregova. Dhe kur vazhdova rrugën, s'isha më i vetmuar. Isha udhërrëfyes, gjurmëzbulues, kolon i parë. Ai, pa e ditur, më kishte dhënë qytetarinë e nderit të asaj lagjeje.

Dhe kështu, me diellin dhe me shpërthimet e mëdha të gjetheve që rriteshin nëpër pemë, ashtu siç rriten gjërat në filmat me xhirim të shpejtuar, m'u kthye ajo bindja e njohur se jeta po fillonte nga e para me verën.

Kishte aq shumë për të lexuar, para së gjithash, dhe aq shumë shëndet të mirë për të thithur nga ajri i ri që të jepte frymë. Bleva një duzinë vëllimesh për bankat, kreditin dhe letrat me vlerë, dhe ato qëndronin në raftin tim në të kuq e në të artë, si para të reja nga Thesari, duke premtuar se do të shpalosnin sekretet e ndritshme që i dinin vetëm Midasi, Morgani dhe Mecenati.[11] Dhe kisha qëllimin e lartë të lexoja edhe shumë libra të tjerë përveç tyre. Në kolegj kisha qenë mjaft letrar, një vit shkrova një seri editorialesh shumë solemne e të qarta për gazetën *Yale News*,[12] dhe tani do t'i sillja sërish të gjitha këto gjëra në jetën time dhe do të bëhesha përsëri ai specialisti më i kufizuar nga të gjithë, „njeriu i gjithanshëm". Ky s'është thjesht një epigram: në fund të fundit, jeta shihet me shumë më tepër sukses nga një dritare e vetme.

Ishte puna e rastit që mora me qira një shtëpi në një nga bashkësitë më të çuditshme të Amerikës së Veriut. Ndodhej në atë ishull të hollë e të shfrenuar që shtrihet drejt në lindje të Nju-Jorkut, dhe ku ka, mes kurioziteteve të tjera natyrore, dy formacione të pazakonta toke. Njëzet milje[13] larg qytetit, një palë vezë të mëdha, të njëjta në formë dhe të ndara vetëm nga

[11] Midasi: mbret i legjendës greke, që çdo gjë që prekte e kthente në ar. John Pierpont Morgan (1837–1913): bankieri më i fuqishëm amerikan i kohës së tij. Gaius Maecenas (rreth 70–8 p.e.s.): mik i perandorit August dhe mbrojtës i poetëve, nga emri i të cilit vjen fjala „mecenat".

[12] *Yale News* (*Yale Daily News*): gazeta e përditshme e studentëve të Universitetit të Jejlit.

[13] Milja: njësi gjatësie, rreth 1,6 km. Njëzet milje janë rreth 32 km.

një gji i vogël sa për mirësjellje, dalin në trupin më të zbutur të ujit të kripur në hemisferën perëndimore, në atë oborr të madh e të lagësht shtëpiak që është Ngushtica e Long Ajlendit.[14] Nuk janë ovale të përsosura, si veza e Kolombit në atë histori,[15] të dyja janë të shtypura në anën ku takohen, por ngjashmëria e tyre fizike duhet të jetë burim habie të përjetshme për pulëbardhat që fluturojnë sipër tyre. Për krijesat pa krahë, më interesant është ndryshimi i tyre në çdo hollësi, përveç formës dhe madhësisë.

Unë jetoja në Vezën Perëndimore, në atë... pra, në më pak elegante nga të dyja, ndonëse kjo është një etiketë shumë sipërfaqësore për të shprehur kontrastin e çuditshëm dhe jo pak ogurzi mes tyre. Shtëpia ime ndodhej në majë fare të vezës, vetëm pesëdhjetë jardë[16] nga Ngushtica, e shtrënguar mes dy vilave të mëdha që jepeshin me qira për dymbëdhjetë a pesëmbëdhjetë mijë në sezon. Ajo në të djathtën time ishte një gjë kolosale nga çdo pikëpamje: ishte imitim i vërtetë i ndonjë *Hôtel de Ville*[17] në Normandi, me një kullë në njërën anë, krejt e re nën një mjekër të hollë dredhkash të njoma, me një pishinë mermeri dhe mbi dyzet akra[18] lëndinë e kopsht. Ishte vila e Getsbit. Ose, më mirë, meqë s'e njihja zotin Getsbi, ishte një vilë ku banonte një zotëri me atë emër. Shtëpia ime ishte e shëmtuar për sy, por ishte një shëmti e vogël dhe s'i kishte rënë njeriu në sy, ndaj kisha pamje nga uji, një pamje të pjesshme të lëndinës së fqinjit dhe afërsinë

[14] Ngushtica e Long Ajlendit (*Long Island Sound*): krah deti mes bregut verior të Long Ajlendit dhe shtetit të Konektikatit, në lindje të Nju-Jorkut. Long Ajlend: ishull i gjatë e i ngushtë që shtrihet rreth 190 km në lindje të qytetit.

[15] Sipas një anekdote të vjetër, Kristofor Kolombi i sfidoi disa fisnikë që e nënvlerësonin zbulimin e tij ta mbanin një vezë në këmbë; kur s'ia dolën, ai e shtypi pak vezën në majë dhe ajo qëndroi.

[16] Jardi: njësi gjatësie, rreth 0,9 m. Pesëdhjetë jardë janë rreth 45 m.

[17] *Hôtel de Ville* (frëngjisht): bashkia, ndërtesa e këshillit të qytetit në Francë.

[18] Akri: njësi sipërfaqeje, rreth 4 000 m^2 (4 dynymë). Dyzet akra janë rreth 16 hektarë.

ngushëlluese të milionerëve, të gjitha për tetëdhjetë dollarë në muaj.

Matanë gjirit të mirësjelljes, pallatet e bardha të Vezës Lindore elegante shkëlqenin gjatë ujit, dhe historia e verës fillon me të vërtetë atë mbrëmje kur shkova me makinë atje për të darkuar te Tom Bjukenanët. Dejzi ishte kushërira ime e dytë, me një brez diferencë, kurse Tomin e kisha njohur në kolegj. Dhe menjëherë pas luftës kisha kaluar dy ditë me ta në Çikago.

I shoqi, mes zotësive të ndryshme fizike, kishte qenë një nga lojtarët anësorë më të fuqishëm që kishin luajtur ndonjëherë futboll[19] në Nju-Hejvën: njëfarë figure kombëtare, një nga ata burra që në njëzet e një vjeç arrijnë një përsosmëri aq të mprehtë e të kufizuar sa gjithçka që vjen më pas ka shijen e një zbritjeje. Familja e tij ishte jashtëzakonisht e pasur: edhe në kolegj, liria e tij me paratë ishte shkak qortimesh. Por tani kishte lënë Çikagon dhe kishte ardhur në Lindje me një stil që të linte pa frymë: për shembull, kishte sjellë me vete një varg kuajsh poloje nga Lejk Foresti.[20] Ishte e vështirë ta besoje se një burrë i brezit tim ishte aq i pasur sa të bënte një gjë të tillë.

Pse erdhën në Lindje, nuk e di. Kishin kaluar një vit në Francë pa ndonjë arsye të veçantë, pastaj kishin endur pa prehje andej-këtej, kudo ku njerëzit luanin polo dhe ishin të pasur bashkë. Kësaj radhe ishte shpërngulje e përhershme, më tha Dejzi në telefon, por unë s'e besova: nuk e shihja dot zemrën e Dejzisë, por e ndjeja se Tomi do të endej përjetë duke kërkuar, paksa me mall, turbullimin dramatik të ndonjë ndeshjeje futbolli që s'kthehej më.

Dhe kështu ndodhi që një mbrëmje të ngrohtë me erë shkova me makinë në Vezën Lindore për të parë dy miq të vjetër që

[19] Futbolli amerikan, që luhet me top vezak dhe ku lojtarët e kapin topin me duar. Ndeshjet mes kolegjeve, sidomos mes Jejlit, Harvardit dhe Prinstonit, ishin atëherë ngjarje kombëtare.

[20] Lejk Forest (*Lake Forest*): qytezë e pasur buzë liqenit Miçigan, në veri të Çikagos.

thuajse s'i njihja fare. Shtëpia e tyre ishte edhe më e stolisur nga ç'e prisja, një vilë e gëzueshme kuqe e bardhë në stilin kolonial gjeorgjian,[21] që sundonte gjirin. Lëndina fillonte nga plazhi dhe vraponte drejt derës së përparme për një çerek milje, duke kapërcyer orë diellore, shtigje me tulla e kopshte të flaktë; më në fund, kur arrinte te shtëpia, ngjitej përpjetë murit me hardhi të ndritshme, si nga vrulli i vrapit. Fasada ishte e ndërprerë nga një rresht dritaresh-dyer, që tani shkëlqenin nga ari i pasqyruar dhe ishin hapur krejt ndaj pasdites së ngrohtë me erë, dhe Tom Bjukenani, me rroba kalorësie, rrinte me këmbë të hapura në verandën e përparme.

Kishte ndryshuar që nga vitet e Nju-Hejvënit. Tani ishte një burrë tridhjetëvjeçar i fuqishëm, me flokë ngjyrë kashte, me një gojë mjaft të ashpër dhe me sjellje mendjemadhe. Dy sy të ndritshëm e arrogantë ia kishin pushtuar fytyrën dhe i jepnin pamjen e njeriut që përkulet gjithmonë përpara me agresivitet. As krekosja femërore e rrobave të kalorësisë nuk e fshihte dot fuqinë e madhe të atij trupi: dukej sikur i mbushte ato çizme të shndritshme deri sa i tendoste lidhëset e sipërme, dhe shihje një tufë të madhe muskujsh që lëviznin kur i lëvizte supi nën xhaketën e hollë. Ishte një trup i aftë për një forcë leve të jashtëzakonshme: një trup mizor.

Zëri i tij kur fliste, një tenor i ashpër e i ngjirur, e shtonte përshtypjen e grindavecit që jepte. Kishte në të një hije përbuzjeje atërore, edhe ndaj njerëzve që i donte, dhe në Nju-Hejvën kishte pasur djem që e urrenin për vdekje.

— Mos mendo se mendimi im për këto gjëra është i fundit, — dukej se thoshte, — vetëm pse jam më i fortë dhe më burrë se ti.

[21] Stili kolonial gjeorgjian: stil arkitekture i kolonive angleze të Amerikës në shekullin XVIII (në kohën e mbretërve Xhorxh I–III), me fasada simetrike prej tulle të kuqe dhe zbukurime të bardha.

— Ishim në të njëjtën shoqëri të studentëve të vitit të fundit,[22] dhe, ndonëse s'u bëmë kurrë miq të ngushtë, kisha gjithmonë përshtypjen se më miratonte dhe donte që ta pëlqeja, me një mall të ashpër e kokëfortë që ishte vetëm i tiji.

Biseduam për disa minuta në verandën me diell.

— Kam një vend të bukur këtu, — tha, duke i vërtitur sytë pa qetësi.

Më ktheu nga njëri krah dhe kaloi një dorë të gjerë e të sheshtë mbi pamjen përpara, duke përfshirë në lëvizje një kopsht italian të ulur, gjysmë akri trëndafila të thellë e me erë të fortë dhe një motoskaf me hundë të shtypur që përplasej me baticën larg bregut.

— Ka qenë i Demejnit, atij të naftës. — Më ktheu sërish, me mirësjellje dhe befas. — Do të hyjmë brenda.

Kaluam nëpër një korridor të lartë dhe hymë në një hapësirë të ndritur ngjyrë trëndafili, të lidhur me brishtësi me pjesën tjetër të shtëpisë nga dritaret-dyer në të dy anët. Dritaret ishin gjysmë të hapura dhe shkëlqenin të bardha përballë barit të freskët jashtë, që dukej sikur rritej pak edhe brenda në shtëpi. Një fllad frynte nëpër dhomë, i shtynte perdet brenda nga njëra anë e jashtë nga tjetra si flamuj të zbehtë, i përdridhte lart drejt tavanit, që ngjante me një tortë dasme me krem, dhe pastaj valëzonte mbi qilimin ngjyrë vere, duke lënë mbi të një hije, siç bën era mbi det.

Sendi i vetëm krejt i palëvizur në dhomë ishte një kanape e madhe, mbi të cilën dy gra të reja rrinin pezull si mbi një balonë të ankoruar. Të dyja ishin në të bardha, dhe fustanet u valëzonin e u përpëliteshin sikur sapo t'i kishte kthyer era brenda pas një fluturimi të shkurtër rreth shtëpisë. Duhet të kem qëndruar disa çaste duke dëgjuar fshikullimën dhe kërcitjen e perdeve dhe rën-

[22] Në Jejl, studentët e vitit të fundit zgjidhnin anëtarët e disa shoqërive të mbyllura e të fshehta (si *Skull and Bones*), ku të pranoheshe ishte nder i madh.

kimin e një pikture në mur. Pastaj u dëgjua një bubullimë, kur Tom Bjukenani mbylli dritaret e pasme, dhe era e zënë në dhomë u shua, ndërsa perdet, qilimat dhe të dy gratë e reja zbritën ngadalë si balona në dysheme.

Më të renë nga të dyja s'e njihja. Ishte shtrirë sa gjatë gjerë në cepin e saj të divanit, krejt e palëvizur, me mjekrën pak të ngritur, sikur të mbante në ekuilibër mbi të diçka që kishte shumë gjasa të binte. Në qoftë se më pa me bisht të syrit, nuk e la të kuptohej: madje, desh më shpëtoi pa dashje të murmurisja një ndjesë që e kisha shqetësuar duke hyrë.

Vajza tjetër, Dejzi, bëri një përpjekje të ngrihej: u përkul pak përpara me një shprehje të ndërgjegjshme, pastaj qeshi, një të qeshur të vogël absurde e magjepsëse, dhe qesha edhe unë dhe hyra në dhomë.

— Jam e p-paralizuar nga lumturia.

Qeshi sërish, sikur të kishte thënë diçka shumë të mençur, dhe ma mbajti dorën për një çast, duke më parë në fytyrë, duke më premtuar se s'kishte njeri tjetër në botë që donte ta shihte aq shumë. Ajo kishte këtë mënyrë. Më la të kuptoja me një murmurimë se mbiemri i vajzës që mbante ekuilibrin ishte Bejker. (Kam dëgjuar të thonë se Dejzi murmuriste vetëm që njerëzit të përkuleshin drejt saj; një kritikë e pavend, që s'ia hiqte aspak hijeshinë.)

Sido që të ishte, buzët e zonjushës Bejker u drodhën, ajo më bëri me kokë një përshëndetje gati të padukshme dhe pastaj e ktheu shpejt kokën prapa: sendi që mbante në ekuilibër, me siguri, ishte lëkundur pak dhe e kishte trembur disi. Sërish m'u ngjit në buzë njëfarë ndjese. Pothuajse çdo shfaqje e vetëmjaftueshmërisë së plotë më shkul një nderim të shushatur.

Ktheva sytë nga kushërira ime, që filloi të më bënte pyetje me zërin e saj të ulët e drithërues. Ishte nga ata zëra që veshi i ndjek lart e poshtë, sikur çdo fjalë të ishte një radhitje notash që s'do të luhen më kurrë. Fytyra e saj ishte e trishtë dhe e bukur, me gjëra

të ndritshme në të, sy të ndritshëm dhe një gojë të ndritshme e të zjarrtë, por në zërin e saj kishte një ngazëllim që burrat që e kishin dashur e harronin me vështirësi: një shtysë që këndonte, një „Dëgjo“ e pështpëritur, një premtim se sapo kishte bërë gjëra të gëzueshme e emocionuese dhe se gjëra të gëzueshme e emocionuese rrinin pezull në orën që vinte.

I tregova si kisha ndaluar një ditë në Çikago gjatë rrugës për në Lindje dhe si një duzinë njerëzish më kishin ngarkuar t'i çoja të fala.

— A ua kam mall? — thirri ajo e ngazëllyer.

— Gjithë qyteti është në zi. Të gjitha makinat e kanë rrotën e pasme të majtë të lyer me të zezë si kurorë zie, dhe gjithë natën dëgjohet një vajtim i pandërprerë përgjatë bregut verior.

— Sa e mrekullueshme! Të kthehemi, Tom. Nesër! — Pastaj shtoi pa lidhje: — Duhet ta shohësh vogëlushen.

— Me kënaqësi.

— Fle. Është tre vjeç. S'e ke parë ndonjëherë?

— Kurrë.

— Pra, duhet ta shohësh. Është...

Tom Bjukenani, që po sillej pa prehje nëpër dhomë, u ndal dhe ma vuri dorën mbi sup.

— Me çfarë merresh, Nik?

— Me obligacione.

— Te kush?

I tregova.

— S'i kam dëgjuar kurrë, — tha ai me vendosmëri.

Kjo më mërziti.

— Do t'i dëgjosh, — iu përgjigja shkurt. — Do t'i dëgjosh po të rrish në Lindje.

— Oh, do të rri në Lindje, mos ki merak, — tha, duke i hedhur një sy Dejzisë e pastaj sërish mua, sikur të priste diçka më shumë. — Do të isha budalla i mallkuar të jetoja gjetkë.

Në këtë pikë zonjusha Bejker tha: „Absolutisht!“, aq befas sa u drodha: ishte fjala e parë që kishte nxjerrë nga goja që kur kisha hyrë në dhomë. Me sa duket, e habiti atë po aq sa mua, sepse gogësiti dhe, me një varg lëvizjesh të shpejta e të shkathëta, u ngrit në këmbë në mes të dhomës.

— Jam mpirë, — u ankua ajo, — kam që kur më kujtohet shtrirë në atë kanape.

— Mos më shiko mua, — ia ktheu Dejzi, — gjithë pasditen jam përpjekur të të çoj në Nju-Jork.

— Jo, faleminderit, — u tha zonjusha Bejker katër koktejeve që sapo kishin ardhur nga qileri. — Jam absolutisht në stërvitje.

I zoti i shtëpisë e pa me mosbesim.

— Qenke! — E rrëkëlleu pijen e vet sikur të ishte një pikë në fund të gotës. — Si ia del të bësh ndonjë gjë, s'e marr vesh.

E pashë zonjushën Bejker, duke vrarë mendjen se çfarë ishte ajo që „ia dilte të bënte“. Më pëlqente ta shikoja. Ishte një vajzë e hollë, me gjoks të vogël, me qëndrim të drejtë, që e theksonte duke e hedhur trupin prapa nga supet si një kadet i ri. Sytë e saj gri, të lodhur nga dielli, më shikonin me një kureshtje të sjellshme e reciproke nga një fytyrë e zbehtë, magjepsëse e e pakënaqur. M'u kujtua tani se e kisha parë atë, ose një fotografi të saj, diku më parë.

— Ti jeton në Vezën Perëndimore, — vërejti ajo me përbuzje. — Njoh dikë atje.

— Unë s'njoh asnjë...

— Getsbin duhet ta njohësh.

— Getsbin? — pyeti Dejzi. — Cilin Getsbi?

Para se të arrija t'i thosha se ishte fqinji im, njoftuan darkën; Tom Bjukenani ma futi me urdhër krahun e tij të tendosur nën timin dhe më nxori nga dhoma sikur të lëvizte një gur dame në një kuti tjetër.

Me hijeshi, me plogështi, me duart e vëna lehtë mbi ijë, dy gratë e reja dolën para nesh në një verandë ngjyrë trëndafili, të

hapur nga perëndimi i diellit, ku katër qirinj dridheshin mbi tryezë në erën që ishte qetësuar.

— Pse *qirinj*? — kundërshtoi Dejzi, duke vrenjtur vetullat. I shoi me gishta. — Pas dy javësh do të jetë dita më e gjatë e vitit. — Na pa të gjithëve me një shkëlqim në fytyrë. — A e pritni gjithmonë ditën më të gjatë të vitit, dhe pastaj ju shpëton? Unë gjithmonë e pres ditën më të gjatë të vitit, dhe pastaj më shpëton.

— Duhet të planifikojmë diçka, — gogësiti zonjusha Bejker, duke u ulur në tryezë sikur të hynte në shtrat.

— Mirë, — tha Dejzi. — Çfarë të planifikojmë? — U kthye nga unë e hutuar: — Ç'planifikojnë njerëzit?

Para se të arrija t'i përgjigjesha, sytë e saj u ngulën me një shprehje tmerri te gishti i vogël.

— Shikoni! — u ankua; — e vrava.

Shikuam të gjithë: nyja ishte nxirë e mavijosur.

— Ti e bëre, Tom, — tha ajo me qortim. — E di që s'e bëre me qëllim, por ti e bëre. Ja ç'gjeta që u martova me një egërsirë burri, me një ekzemplar fizik të madh, të stërmadh, dangalloq si...

— E urrej atë fjalë, „dangalloq“, — kundërshtoi Tomi i inatosur, — edhe për shaka.

— Dangalloq, — nguli këmbë Dejzi.

Ndonjëherë ajo dhe zonjusha Bejker flisnin njëherësh, pa u bërë të ndiheshin, me një shpoti pa lidhje që s'ishte kurrë krejt llomotitje, që ishte e ftohtë si fustanet e tyre të bardha dhe si sytë e tyre të paanshëm, ku mungonte çdo dëshirë. Ishin aty, dhe na pranonin mua e Tomin, duke bërë vetëm një përpjekje të sjellshme e të këndshme për të zbavitur ose për t'u zbavitur. E dinin se së shpejti darka do të mbaronte, dhe pak më vonë do të mbaronte edhe mbrëmja e do të vihej mënjanë pa kujdes. Ishte krejt ndryshe nga Perëndimi, ku mbrëmja shtyhej me nxitim nga një fazë në tjetrën drejt fundit, me një pritje gjithmonë të zhgënjyer ose me një frikë të pastër nervore nga vetë çasti.

— Më bën të ndihem i paqytetëruar, Dejzi, — rrëfeva në gotën e dytë të një vere të kuqe Bordoje me erë tape, por mjaft mbresëlënëse. — S'mund të flasësh për të korrat a për ndonjë gjë të tillë?

Me këtë vërejtje s'doja të thosha asgjë të veçantë, por ajo u kap në një mënyrë të papritur.

— Qytetërimi po shkon në copa, — shpërtheu Tomi me tërbim. — Jam bërë një pesimist i tmerrshëm për gjërat. E ke lexuar *Ngritjen e perandorive me ngjyrë* të atij Godardit?[23]

— Jo, pse, — iu përgjigja, mjaft i habitur nga toni i tij.

— Pra, është libër i shkëlqyer, dhe çdokush duhet ta lexojë. Ideja është se, po të mos hapim sytë, raca e bardhë do të... do të mbytet fare. Janë gjëra shkencore të gjitha; është provuar.

— Tomi po bëhet shumë i thellë, — tha Dejzi me një shprehje trishtimi pa mendim. — Lexon libra të thellë me fjalë të gjata. Cila ishte ajo fjala që ne...

— Pra, këta libra janë të gjithë shkencorë, — nguli këmbë Tomi, duke i hedhur një vështrim të padurueshëm. — Ky njeri e ka zbërthyer gjithë çështjen. Varet nga ne, që jemi raca sunduese, të hapim sytë, përndryshe këto raca të tjera do t'i marrin gjërat në dorë.

— Duhet t'i shtypim, — pëshpëriti Dejzi, duke i shkelur syrin me egërsi diellit të zjarrtë.

— Duhet të jetonit në Kaliforni... — filloi zonjusha Bejker, por Tomi e ndërpreu duke u zhvendosur rëndë në karrige.

— Ideja është se ne jemi nordikë. Unë jam, dhe ti je, dhe ti je, dhe... — Pas një ngurrimi të pakapshëm, përfshiu edhe Dejzin me një tundje të lehtë koke, dhe ajo më shkeli syrin sërish. — ... dhe ne kemi krijuar të gjitha gjërat që e bëjnë qytetërimin: oh, shkencën dhe artin, e të gjitha ato. E kupton?

---

[23] Libri dhe autori janë të sajuar. Fitzgerald-i tallet me librin e Lothrop Stoddard-it *The Rising Tide of Color Against White World-Supremacy* („Batica në ngritje e ngjyrës kundër epërsisë botërore të të bardhëve“, 1920), një nga shkrimet raciste të kohës për „rrezikun“ që u kanoset „nordikëve“.

Kishte diçka prekëse në atë përqendrim të tij, sikur vetëkënaqësia e tij, më e mprehtë se dikur, s'i mjaftonte më. Kur, thuajse menjëherë, telefoni ra brenda dhe kamerieri i shtëpisë[24] u largua nga veranda, Dejzi e kapi atë ndërprerje të shkurtër dhe u përkul drejt meje.

— Do të të tregoj një sekret të familjes, — pëshpëriti me zjarr. — Është për hundën e kamerierit. Do të dëgjosh për hundën e kamerierit?

— Për këtë erdha sonte.

— Pra, ai s'ka qenë gjithmonë kamerier; më parë lustronte argjendurinat e ca njerëzve në Nju-Jork që kishin një servis argjendi për dyqind veta. Duhej ta lustronte nga mëngjesi deri në mbrëmje, gjersa më në fund filloi t'i prekte hundën...

— Punët shkuan nga keq më keq, — sugjeroi zonjusha Bejker.

— Po. Punët shkuan nga keq më keq, gjersa më në fund iu desh ta linte vendin e punës.

Për një çast, rrezet e fundit të diellit i ranë me një dashuri romantike fytyrës së saj që shkëlqente; zëri i saj më tërhiqte përpara pa frymë ndërsa dëgjoja; pastaj shkëlqimi u shua, çdo dritë e la me një keqardhje të zgjatur, si fëmijët që largohen në muzg nga një rrugë e këndshme.

Kamerieri u kthye dhe i murmuriti diçka Tomit pranë veshit, e Tomi vrenjti vetullat, e shtyu karrigen prapa dhe, pa thënë asnjë fjalë, hyri brenda. Sikur mungesa e tij të ndezte diçka brenda saj, Dejzi u përkul sërish përpara, me një zë që shkëlqente e këndonte.

— Më pëlqen të të shoh në tryezën time, Nik. Më kujton një... një trëndafil, një trëndafil të vërtetë. Apo jo? — U kthye nga zonjusha Bejker që ta miratonte: — Një trëndafil të vërtetë?

Kjo s'ishte e vërtetë. S'i ngjaj aspak një trëndafili. Ajo thjesht improvizonte, por prej saj rridhte një ngrohtësi që të trazonte,

[24] Kamerieri i shtëpisë (anglisht *butler*): shërbëtori kryesor i një shtëpie të pasur, që kujdeset për tryezën, për verërat dhe për shërbëtorët e tjerë.

sikur zemra e saj përpiqej të dilte drejt teje e fshehur në një nga ato fjalë pa frymë e drithëruese. Pastaj befas e hodhi pecetën mbi tryezë, kërkoi ndjesë dhe hyri në shtëpi.

Unë dhe zonjusha Bejker shkëmbyem një vështrim të shkurtër, me vetëdije pa asnjë kuptim. Desh fola, kur ajo u drejtua e vëmendshme dhe tha „*Shët!*“ me zë paralajmërues. Në dhomën përtej dëgjohej një murmurimë e mbytur e plot pasion, dhe zonjusha Bejker u përkul përpara pa pikë turpi, duke u përpjekur të dëgjonte. Murmurima dridhej në buzë të kuptueshmërisë, zbriste, ngjitej e ngazëllyer, dhe pastaj pushoi fare.

— Ky zoti Getsbi që përmendët është fqinji im... — fillova.

— Mos fol. Dua të dëgjoj ç'po ndodh.

— Po ndodh diçka? — pyeta i pafajshëm.

— Do të thuash që s'e di? — tha zonjusha Bejker, e habitur sinqerisht. — Kujtoja se e dinte gjithë bota.

— Unë s'e di.

— Pra... — tha ajo me ngurrim. — Tomi ka një grua në Nju-Jork.

— Ka një grua? — përsërita i hutuar.

Zonjusha Bejker pohoi me kokë.

— Të paktën të kishte aq mirësjellje sa të mos i telefononte në kohë të darkës. Apo jo?

Pothuajse para se ta kisha kuptuar mirë ç'donte të thoshte, u dëgjua fëshfërima e një fustani dhe kërcitja e çizmeve prej lëkure, dhe Tomi me Dejzin u kthyen në tryezë.

— S'kishte ç'të bëhej! — thirri Dejzi me një gaz të tendosur.

U ul, i hodhi një vështrim hetues zonjushës Bejker e pastaj mua, dhe vazhdoi: „Pashë pak jashtë, dhe jashtë është shumë romantike. Në lëndinë ka një zog që, më duket, duhet të jetë bilbil i ardhur me ndonjë anije të Cunard-it a të White Star Line-it.[25]

[25]Cunard dhe White Star Line: dy kompanitë më të mëdha britanike të anijeve që përshkonin Atlantikun, nga Evropa në Nju-Jork. *Titaniku* ishte anije e White Star Line-it.

Po këndon e këndon...“ Zëri i saj këndoi: „Është romantike, apo jo, Tom?“

— Shumë romantike, — tha ai, dhe pastaj, i mjeruar, mua: — Po të jetë ende dritë pas darke, dua të të çoj te stallat.

Telefoni ra brenda, duke na trembur, dhe, kur Dejzi i tundi Tomit kokën me vendosmëri, tema e stallave, madje të gjitha temat, u zhdukën në ajër. Mes copave të thyera të pesë minutave të fundit në tryezë, më kujtohet se qirinjtë u ndezën sërish, pa asnjë kuptim, dhe se e ndieja që doja t'i shikoja të gjithë drejt në sy, e megjithatë t'u shmangesha të gjitha vështrimeve. S'e merrja dot me mend ç'mendonin Dejzi dhe Tomi, por dyshoj se edhe zonjusha Bejker, që dukej se e kishte zotëruar njëfarë skepticizmi të regjur, ia dilte ta hiqte krejt nga mendja ngutin metalik e therës të këtij mysafiri të pestë. Për një temperament të caktuar, situata mund të dukej intriguese; instinkti im ishte t'i telefonoja menjëherë policisë.

Për kuajt, s'ka nevojë ta them, s'u fol më. Tomi dhe zonjusha Bejker, me disa këmbë muzg mes tyre, u kthyen me hap të ngadaltë në bibliotekë, sikur të shkonin të ruanin natën pranë një trupi të vdekur fare të prekshëm, ndërsa unë, duke u përpjekur të dukesha i interesuar në mënyrë të këndshme dhe paksa i shurdhër, e ndoqa Dejzin nëpër një varg verandash të lidhura deri te veranda e përparme. Në errësirën e saj të thellë u ulëm krah për krah në një kanape thuprash.

Dejzi e mori fytyrën në duar, sikur t'ia ndiente formën e bukur, dhe sytë i shkuan dalëngadalë në muzgun prej kadifeje. Pashë se e kishin pushtuar ndjenja të trazuara, ndaj i bëra disa pyetje që m'u duk se do ta qetësonin, për vajzën e saj të vogël.

— Ne s'e njohim mirë njëri-tjetrin, Nik, — tha befas. — Edhe pse jemi kushërinj. S'erdhe në dasmën time.

— S'isha kthyer ende nga lufta.

— Është e vërtetë. — Ngurroi. — Pra, unë e kam kaluar shumë keq, Nik, dhe jam bërë mjaft cinike për gjithçka.

Me sa dukej, kishte arsye të ishte. Prita, por ajo s'tha gjë më shumë, dhe pas një çasti iu ktheva, mjaft dobët, temës së së bijës.

— Besoj se flet, dhe... ha, e të gjitha.

— Oh, po. — Më pa e hutuar. — Dëgjo, Nik; po të të tregoj ç'thashë kur lindi ajo. Do ta dëgjosh?

— Shumë.

— Do të të tregojë si kam arritur të ndihem për... gjërat. Pra, ajo s'kishte as një orë që kishte lindur, dhe Tomi ishte Zoti e di ku. U zgjova nga eteri[26] me një ndjenjë braktisjeje të plotë dhe e pyeta menjëherë infermieren a ishte djalë apo vajzë. Më tha që ishte vajzë, dhe unë e ktheva kokën mënjanë dhe qava. „Mirë, — thashë, — më vjen mirë që është vajzë. Dhe shpresoj të jetë budallaqe: kjo është gjëja më e mirë që mund të jetë një vajzë në këtë botë, një budallaqe e vogël e bukur."

— E sheh, mendoj se gjithçka është e tmerrshme sidoqoftë, — vazhdoi me bindje. — Kështu mendojnë të gjithë, njerëzit më të përparuar. Dhe unë e *di*. Kam qenë kudo, kam parë gjithçka dhe kam bërë gjithçka. — Sytë i shkrepën rreth e rrotull me sfidë, pak a shumë si të Tomit, dhe qeshi me një përbuzje drithëruese. — E sofistikuar... o Zot, sa e sofistikuar jam!

Sapo iu ndërpre zëri e pushoi së ma tërhequri vëmendjen e besimin, ndjeva pasinqeritetin themelor të asaj që kishte thënë. Kjo më shqetësoi, sikur gjithë mbrëmja të kishte qenë ndonjë dredhi për të më shkulur një ndjenjë si kontribut. Prita, dhe me të vërtetë, pas një çasti më pa me një buzëqeshje krejt të vetëkënaqur në fytyrën e saj të bukur, sikur të kishte pohuar se bënte pjesë në një shoqëri të fshehtë mjaft të zgjedhur, ku bënin pjesë ajo dhe Tomi.

* * *

[26] Eteri: lëng që përdorej atëherë për anestezi; të sëmurët e thithnin dhe i zinte gjumi.

Brenda, dhoma e kuqe e thellë lulëzonte nga drita. Tomi dhe zonjusha Bejker ishin ulur në të dy skajet e kanapesë së gjatë, dhe ajo i lexonte me zë të lartë nga *Saturday Evening Post*-i,[27] me fjalët që murmuriteshin pa intonacion e shkriheshin në një melodi qetësuese. Drita e llambës, e ndritshme mbi çizmet e tij dhe e zbehtë mbi të verdhën ngjyrë gjethe vjeshte të flokëve të saj, vezullonte mbi letër kur ajo kthente faqen me një dridhje të muskujve të hollë të krahut.

Kur hymë, na mbajti në heshtje për një çast me dorën e ngritur.

— Vazhdon, — tha, duke e hedhur revistën mbi tryezë, — në numrin tonë të ardhshëm.

Trupi i saj u bë i ndjeshëm me një lëvizje të shqetësuar të gjurit, dhe u ngrit në këmbë.

— Ora dhjetë, — vërejti, sikur ta kishte gjetur orën në tavan. — Koha që kjo vajzë e mirë të shkojë të flejë.

— Xhordani do të luajë nesër në turne, — shpjegoi Dejzi, — atje në Uestçester.[28]

— Oh... ju jeni Xhordan Bejker.

Tani e dija pse fytyra e saj më dukej e njohur: shprehja e saj e këndshme dhe përbuzëse më kishte parë nga shumë fotografi në shtojcat e gazetave[29] për jetën sportive në Ashvill, në Hot Springs e në Palm Bic.[30] Kisha dëgjuar edhe ndonjë histori për të, një histori qortuese e të pakëndshme, por çfarë ishte, e kisha harruar prej kohësh.

---

[27] *The Saturday Evening Post*: revistë javore shumë popullore amerikane, me tregime në vazhdime. Vetë Fitzgerald-i botoi aty shumë tregime.

[28] Uestçester (*Westchester*): qark i pasur në veri të qytetit të Nju-Jorkut, me shumë klube golfi.

[29] Shtojcat fotografike të gazetave të së dielës, të shtypura me rotogravurë, një teknikë që i jepte fotografisë cilësi të mirë.

[30] Ashvill (*Asheville*), në Karolinën e Veriut, Hot Springs dhe Palm Bic (*Palm Beach*), ky i fundit në Florida: vende pushimi të pasanikëve amerikanë, me fusha golfi.

— Natën e mirë, — tha me zë të butë. — Më zgjoni në tetë, a do të më zgjoni?

— Po të ngrihesh.

— Do të ngrihem. Natën e mirë, zoti Kerauei. Shihemi pas pak kohe.

— Sigurisht që do të shiheni, — e vërtetoi Dejzi. — Madje më duket se do të rregulloj një martesë. Eja shpesh, Nik, dhe unë do t'ju... oh... do t'ju hedh njërin te tjetri. E di: do t'ju mbyll rastësisht në dollapët e çarçafëve, do t'ju shtyj në det me një varkë, e të gjitha gjërat e tilla...

— Natën e mirë, — thirri zonjusha Bejker nga shkallët. — S'kam dëgjuar asnjë fjalë.

— Është vajzë e mirë, — tha Tomi pas një çasti. — S'duhej ta linin të vërtitej kështu nëpër vend.

— Kush s'duhej ta linte? — pyeti Dejzi ftohtë.

— Familja e saj.

— Familja e saj është një teze rreth një mijë vjeç. Përveç kësaj, Niku do të kujdeset për të, apo jo, Nik? Ajo do të kalojë shumë fundjava këtu këtë verë. Mendoj se ndikimi i një shtëpie do t'i bëjë shumë mirë.

Dejzi dhe Tomi e panë njëri-tjetrin në heshtje për një çast.

— Është nga Nju-Jorku? — pyeta shpejt.

— Nga Luizvili.[31] Vajzërinë tonë të bardhë e kaluam bashkë atje. Vajzërinë tonë të bukur të bardhë...

— I bëre Nikut ndonjë bisedë zemër më zemër në verandë? — pyeti befas Tomi.

— Unë? — Më pa. — S'më kujtohet, por më duket se folëm për racën nordike. Po, jam e sigurt që folëm. Disi na erdhi vetë pa e kuptuar, dhe s'arrite të thuash...

— Mos u beso gjithçka që dëgjon, Nik, — më këshilloi ai.

---

[31]Luizvil (*Louisville*): qyteti më i madh i shtetit të Kentakit, në Jugun e SHBA-ve.

I thashë shkujdesur që s'kisha dëgjuar asgjë fare, dhe pas disa minutash u ngrita të shkoja në shtëpi. Më përcollën deri te dera dhe qëndruan krah për krah në një katror drite të gëzuar. Kur ndeza motorin, Dejzi thirri me urdhër: „Prit!“

— Harrova të të pyes diçka, dhe është e rëndësishme. Dëgjuam se je fejuar me një vajzë atje në Perëndim.

— Ashtu është, — e vërtetoi Tomi me dashamirësi. — Dëgjuam se je fejuar.

— Shpifje. Jam shumë i varfër.

— Por e dëgjuam, — nguli këmbë Dejzi, duke më habitur sërish me atë mënyrë të hapej si lule. — E dëgjuam nga tre veta, ndaj duhet të jetë e vërtetë.

Sigurisht që e dija për çfarë e kishin fjalën, por s'isha fejuar as për së largu. Fakti që thashethemet i kishin shpallur tashmë kurorën ishte një nga arsyet pse kisha ardhur në Lindje. S'mund të ndash rrugët me një mike të vjetër për shkak të thashethemeve, e nga ana tjetër s'kisha ndër mend të më martonin thashethemet.

Interesimi i tyre më preku disi dhe i bëri më pak të largët në pasurinë e tyre; megjithatë, isha i hutuar dhe paksa i neveritur kur u largova me makinë. M'u duk se ajo që duhej të bënte Dejzi ishte të dilte me vrap nga shtëpia, me fëmijën në krahë, por me sa dukej s'kishte ndër mend asgjë të tillë. Sa për Tomin, fakti që „kishte një grua në Nju-Jork“ ishte në të vërtetë më pak i habitshëm se fakti që e kishte dëshpëruar një libër. Diçka po e shtynte të kafshonte buzët e ideve të bajata, sikur egoizmi i tij fizik e i fuqishëm të mos e ushqente më zemrën e tij urdhëruese.

Ishte tashmë verë e plotë mbi çatitë e hanëve buzë rrugës dhe para garazheve anës udhës, ku pompat e reja të kuqe të benzinës rrinin në pellgje drite, dhe kur arrita në pronën time në Vezën Perëndimore, e futa makinën nën strehën e saj dhe u ula për një copë herë mbi një rul bari të braktisur në oborr. Era kishte pushuar, duke lënë një natë të zhurmshme e të ndritshme, me

krahë që rrihnin nëpër pemë dhe me një tingull të pandërprerë organoje, ndërsa shakujt e plotë të tokës u frynin bretkosave jetë. Silueta e një maceje që lëvizte u lëkund mbi dritën e hënës, dhe, kur ktheva kokën ta ndiqja, pashë se s'isha vetëm: pesëdhjetë këmbë[32] larg, një figurë kishte dalë nga hija e vilës së fqinjit tim dhe qëndronte me duart në xhepa, duke parë piperin e argjendtë të yjeve. Diçka në lëvizjet e tij të qeta dhe në mënyrën e sigurt si rrinin këmbët e tij mbi lëndinë më la të kuptoja se ishte vetë zoti Getsbi, që kishte dalë të shihte ç'pjesë i takonte nga qiejt tanë vendorë.

Vendosa ta thërrisja. Zonjusha Bejker e kishte përmendur në darkë, dhe kjo mjaftonte për t'u prezantuar. Por s'e thirra, sepse ai dha befas një shenjë se ishte i kënaqur të rrinte vetëm: i zgjati krahët drejt ujit të errët në një mënyrë të çuditshme, dhe, sado larg tij që isha, do të betohesha se dridhej. Pa dashje hodha sytë nga deti dhe s'dallova asgjë, përveç një drite të vetme të gjelbër, të vockël e të largët, që mund të ishte maja e ndonjë skele. Kur kërkova sërish Getsbin me sy, ai ishte zhdukur, dhe unë isha përsëri vetëm në errësirën e trazuar.

[32] Këmba (anglisht *foot*): njësi gjatësie, rreth 30 cm. Pesëdhjetë këmbë janë rreth 15 m.

Kapitulli II

Rreth në gjysmë të rrugës mes Vezës Perëndimore dhe Nju-Jorkut, rruga automobilistike i bashkohet me ngut hekurudhës dhe vrapon krah saj për një çerek milje, si për t'u tërhequr nga një copë tokë e shkretë. Kjo është një luginë hiri:[33] një fermë fantastike ku hiri rritet si gruri në kurriza, në kodra e në kopshte groteske; ku hiri merr formën e shtëpive, të oxhaqeve e të tymit që ngjitet dhe, më në fund, me një përpjekje transcendente, të njerëzve gri si hiri, që lëvizin të turbullt dhe tashmë duke u thërrmuar nëpër ajrin pluhur. Herë pas here një varg vagonësh gri zvarritet nëpër një shinë të padukshme, lëshon një kërcitje të tmerrshme dhe ndalon, dhe menjëherë njerëzit gri si hiri turren me lopata plumbi dhe ngrenë një re të padepërtueshme, që ua fsheh nga sytë punët e tyre të errëta.

Por mbi tokën gri dhe mbi shpërthimet e pluhurit të zymtë që enden pa fund mbi të, pas një çasti dallon sytë e doktor T. J. Ekelbergut. Sytë e doktor T. J. Ekelbergut janë blu dhe gjigantë: retinat e tyre janë një jard të larta. Nuk shikojnë nga ndonjë fytyrë, por nga një palë syze të mëdha të verdha, që kalojnë mbi një hundë që s'ekziston. Me sa duket, ndonjë okulist shakaxhi i

[33] Lugina e hirit: Fitzgerald-i përshkruan vendgrumbullimin e hirit në Corona, në lagjen e Kuinsit, buzë lumit Flushing, ku për vite me radhë hidhej hiri i qymyrit dhe plehrat e qytetit. Më vonë vendi u pastrua dhe aty u ngrit Ekspozita Botërore e vitit 1939 (sot parku Flushing Meadows–Corona).

çmendur i vuri aty për të shtuar klientelën në lagjen e Kuinsit,[34] dhe pastaj ra vetë në verbërinë e përjetshme, ose i harroi dhe u shpërngul. Por sytë e tij, të zbehur pak nga shumë ditë pa bojë, në diell e në shi, vazhdojnë të sodisin të vrenjtur atë hedhurinë solemne.

Lugina e hirit kufizohet nga njëra anë nga një lumë i vogël e i ndyrë, dhe kur ngrihet ura lëvizëse që të kalojnë maunet, pasagjerët e trenave që presin mund ta vështrojnë skenën e zymtë edhe për gjysmë ore. Aty ka gjithmonë një ndalesë prej të paktën një minute, dhe pikërisht për këtë arsye njoha për herë të parë dashnoren e Tom Bjukenanit.

Që kishte një dashnore, e thoshin me ngulm kudo ku e njihnin. Të njohurit e tij e kishin për të keq që ai shfaqej me të në kafenetë e njohura dhe, duke e lënë në një tryezë, sillej andej-këtej, duke biseduar me cilindo që njihte. Ndonëse kisha kureshtje ta shihja, s'kisha dëshirë ta njihja; por e njoha. Një pasdite shkova me Tomin me tren në Nju-Jork, dhe kur ndaluam pranë grumbujve të hirit, ai u hodh në këmbë dhe, duke më kapur nga bërryli, më nxori fjalë për fjalë me forcë nga vagoni.

— Po zbresim, — nguli këmbë. — Dua të njohësh gocën time.

Mendoj se kishte pirë mjaft në drekë, dhe vendosmëria e tij për të më pasur me vete prekte dhunën. Supozimi mendjemadh ishte se një të diel pasdite s'kisha gjë më të mirë për të bërë.

E ndoqa përtej një gardhi të ulët hekurudhor të lyer me gëlqere, dhe u kthyem njëqind jardë prapa gjatë rrugës, nën vështrimin këmbëngulës të doktor Ekelbergut. E vetmja ndërtesë që dukej ishte një bllok i vogël prej tulle të verdhë, i ngritur në buzë të tokës së shkretë, njëfarë rruge kryesore e ngjeshur që i shërbente asaj, pa asnjë gjë fare pranë. Nga tri dyqanet që kishte, njëri jepej me qira, tjetri ishte një restorant që rrinte hapur

[34] Kuins (*Queens*): një nga pesë bashkitë (*boroughs*) që përbëjnë qytetin e Nju-Jorkut, në pjesën perëndimore të Long Ajlendit, mes Manhatanit dhe Vezës Perëndimore.

gjithë natën, ku të çonte një shteg hiri; i treti ishte një garazh — *Riparime*. **Xhorxh B. Uillson.** *Shitblerje makinash*. — dhe unë hyra brenda pas Tomit.

Brendia ishte e varfër dhe e zhveshur; e vetmja makinë që dukej ishte rrënoja e pluhurosur e një Fordi, e strukur në një qoshe të errët. M'u duk se kjo hije garazhi duhej të ishte një maskë dhe se sipër fshiheshin apartamente luksoze e romantike, kur u shfaq në derën e një zyre vetë i zoti, duke fshirë duart me një leckë. Ishte një burrë i verdhë, pa shpirt, anemik dhe pak i pashëm. Kur na pa, në sytë e tij të kaltër të çelët shkrepi një vezullim i lagësht shprese.

— Tungjatjeta, Uillson, o burrë, — tha Tomi, duke e goditur me gaz në sup. — Si shkon puna?

— S'kam të ankohem, — u përgjigj Uillsoni pa bindje. — Kur do të ma shesësh atë makinë?

— Javën që vjen; tani po e rregullon njeriu im.

— Ngadalë fort punon ai, apo jo?

— Jo, s'punon ngadalë, — tha Tomi ftohtë. — Dhe po qe se e mendon kështu, ndoshta më mirë ta shes diku tjetër.

— S'e kam fjalën për këtë, — shpjegoi Uillsoni me nxitim. — Doja vetëm të thosha...

Zëri iu shua, dhe Tomi hodhi sytë pa durim nëpër garazh. Pastaj dëgjova hapa në shkallë, dhe pas një çasti figura disi e trashë e një gruaje ia zuri dritën derës së zyrës. Ishte rreth të tridhjetë e pestave dhe pak e shëndoshë, por e mbante mishin e saj me epsh, siç ia dalin disa gra. Fytyra e saj, mbi një fustan me pika prej krepdeshini blu të errët, s'kishte asnjë anë a shkëndijë bukurie, por te ajo ndihej menjëherë një gjallëri, sikur nervat e trupit t'i digjeshin vazhdimisht nën hi. Buzëqeshi ngadalë dhe, duke kaluar përmes të shoqit sikur të ishte fantazmë, i dha dorën Tomit, duke e parë drejt e në sy. Pastaj lagu buzët dhe, pa u kthyer, i foli të shoqit me një zë të butë e të trashë:

— Sill ca karrige, pse s'sjell, që të ulet njeri.

— Oh, patjetër, — pranoi Uillsoni me nxitim, dhe shkoi drejt zyrës së vogël, duke u përzier menjëherë me ngjyrën e çimentos së mureve. Një pluhur i bardhë hiri ia mbulonte kostumin e errët dhe flokët e zbehtë, siç mbulonte gjithçka përreth, përveç së shoqes, që iu afrua Tomit.

— Dua të të shoh, — tha Tomi me ngulm. — Hip në trenin tjetër.

— Mirë.

— Të pres te kioska e gazetave në katin e poshtëm.

Ajo pohoi me kokë dhe u largua prej tij pikërisht kur Xhorxh Uillsoni doli nga dera e zyrës me dy karrige.

E pritëm poshtë rrugës, larg syve. Ishin disa ditë para Katër Korrikut,[35] dhe një fëmijë italian, gri e i dobët, po vinte me radhë fishekë[36] gjatë shinës së hekurudhës.

— Vend i tmerrshëm, apo jo? — tha Tomi, duke shkëmbyer një vrenjtje me doktor Ekelbergun.

— I llahtarshëm.

— I bën mirë të largohet.

— Po i shoqi s'kundërshton?

— Uillsoni? Ai kujton se ajo shkon të shohë të motrën në Nju-Jork. Është aq i trashë sa s'e di as që është gjallë.

Kështu, Tom Bjukenani, goca e tij dhe unë shkuam bashkë në Nju-Jork; ose jo krejt bashkë, sepse zonja Uillson u ul me maturi në një vagon tjetër. Aq e respektonte Tomi ndjeshmërinë e atyre banorëve të Vezës Lindore që mund të ishin në tren.

Ajo e kishte ndërruar fustanin me një tjetër prej muslini kafe me lule, që i tendosej mbi ijët mjaft të gjera kur Tomi e ndihmoi të zbriste në platformë në Nju-Jork. Te kioska bleu një numër të

[35] Katër Korriku: Dita e Pavarësisë së SHBA-ve, festa kombëtare, që kremtohet me fishekzjarre.

[36] Fishekë: fishekzjarre të vegjël që shpërthejnë me krismë kur i godet, p.sh. kur u kalon përsipër rrota e trenit.

Town Tattle-it[37] dhe një revistë kinemaje, dhe në farmacinë e stacionit pak krem të ftohtë dhe një shishe të vogël parfum. Sipër, në hyrjen solemne që gjëmonte nga jehona, la të iknin katër taksi para se të zgjidhte një të re, ngjyrë livande, me ndenjëse gri, dhe me të rrëshqitëm nga masa e stacionit në diellin e ndritshëm. Por menjëherë ajo u kthye befas nga dritarja dhe, duke u përkulur përpara, trokiti në xhamin e përparmë.

— Dua të marr një nga ata qentë, — tha me seriozitet. — Dua të marr një për apartamentin. Është bukur ta kesh... një qen.

U kthyem prapa deri te një plak gri që i ngjante në mënyrë absurde John D. Rockefeller-it.[38] Në një shportë të varur në qafë mblidheshin një duzinë këlyshësh fare të vegjël, të një race të papërcaktuar.

— Ç'race janë? — pyeti zonja Uillson me padurim, kur ai erdhi te dritarja e taksisë.

— Të të gjitha racave. Ç'race doni, zonjë?

— Do të doja të merrja një nga ata qentë e policisë;[39] s'besoj se e keni atë racë?

Burri vështroi me dyshim në shportë, futi dorën dhe nxori një, që përpëlitej, duke e kapur nga zverku.

— Ky s'është qen policie, — tha Tomi.

— Jo, nuk është pikërisht qen policie, — tha burri me zhgënjim në zë. — Është më shumë erdejl.[40] — Ia kaloi dorën mbi shpinën që ngjante me një leckë larjeje ngjyrë kafe. — Shikojeni

---

[37] *Town Tattle* („Llafet e qytetit"): revistë thashethemesh e sajuar nga Fitzgerald-i, sipas modelit të revistave të vërteta të kohës që shkruanin për skandalet e shoqërisë së lartë.

[38] John D. Rockefeller (1839–1937): themeluesi i kompanisë së naftës Standard Oil, njeriu më i pasur i Amerikës së kohës së tij.

[39] Qen policie: kështu u thoshin atëherë në Amerikë qenve të racës ujk gjerman (bari gjerman), që u bënë shumë të modës pas Luftës së Parë Botërore.

[40] Erdejl (*Airedale*): racë e madhe terrieri angleze, me qime kaçurrela ngjyrë kafe e të zezë.

këtë qime. Qime e vërtetë. Ky është qen që s'do t'ju shqetësojë kurrë me ftohje.

— Mua më duket i lezetshëm, — tha zonja Uillson me entuziazëm. — Sa kushton?

— Ky qen? — E pa me admirim. — Ky qen do t'ju kushtojë dhjetë dollarë.

Erdejli, pa dyshim që në të kishte diku edhe një erdejl, megjithëse këmbët i kishte të bardha në mënyrë befasuese, ndërroi duar dhe u rehatua në prehrin e zonjës Uillson, ku ajo i përkëdhelte me ekstazë qimen që s'e përshkonte moti.

— Është djalë apo vajzë? — pyeti ajo me delikatesë.

— Ky qen? Ky qen është djalë.

— Është bushtër, — tha Tomi me vendosmëri. — Ja paratë. Shko e bli dhjetë qen të tjerë me to.

Shkuam me makinë te Fifth Avenue,[41] e ngrohtë dhe e butë, gati baritore, atë të diel pasdite vere. S'do të habitesha po të shihja një kope të madhe delesh të bardha të kthente qoshen.

— Ndaluni, — thashë, — duhet t'ju lë këtu.

— S'na lë jo, — ndërhyri shpejt Tomi. — Mërtëlli do të fyhet po të mos ngjitesh në apartament. Apo jo, Mërtëll?

— Eja, — më ftoi me ngulm ajo. — Do t'i telefonoj motrës sime, Ketrinit. Thonë se është shumë e bukur, njerëz që e dinë mirë.

— Pra, do të doja, por...

Vazhduam, duke prerë sërish përmes Parkut drejt rrugëve me numra mbi njëqind në anën perëndimore.[42] Në Rrugën 158 taksia ndaloi para një thele në një tortë të gjatë të bardhë pallatesh. Duke i hedhur lagjes përreth një vështrim mbretëror kthimi në shtëpi, zonja Uillson mblodhi qenin dhe blerjet e tjera dhe hyri brenda me mendjemadhësi.

---

[41] Fifth Avenue („Rruga e Pestë“): rruga më elegante e Manhatanit, me dyqane luksi dhe me pallatet e familjeve më të pasura.

[42] Në Manhatan, rrugët që e përshkojnë ishullin nga lindja në perëndim kanë numra, që rriten nga jugu në veri. Rrugët mbi njëqind në anën perëndimore, në veri të Central Park-ut, ishin lagje banimi e shtresës së mesme.

— Do t'i thërras edhe Mëkitë të ngjiten, — njoftoi ajo, ndërsa ngjiteshim me ashensor. — Dhe, sigurisht, duhet t'i bie në telefon edhe motrës.

Apartamenti ishte në katin e fundit: një dhomë e vogël ndenjieje, një dhomë e vogël ngrënieje, një dhomë e vogël gjumi dhe një banjë. Dhoma e ndenjies ishte mbushur deri te dyert me një komplet mobiljesh me sixhade, krejt tepër të mëdha për të, saqë të lëvizje do të thoshte të pengoheshe vazhdimisht te skena zonjash që lëkundeshin në kopshtet e Versajës. E vetmja pikturë ishte një fotografi e zmadhuar tepër, me sa dukej një pulë që rrinte mbi një shkëmb të turbullt. Po ta shikoje nga larg, megjithatë, pula shndërrohej në një kapelë grash, dhe fytyra e një plake të shëndoshë shkëlqente nga lart në dhomë. Në tryezë kishte disa numra të vjetër të *Town Tattle*-it bashkë me një kopje të *Simonit që u quajt Pjetër*[43] dhe disa nga revistat e vogla të skandaleve të Broadway-t.[44] Zonja Uillson u kujdes së pari për qenin. Një djalë i ashensorit, pa qejf, shkoi të sillte një kuti plot kashtë dhe pak qumësht, dhe me nismën e vet shtoi edhe një kuti me biskota të mëdha e të forta për qen, nga të cilat njëra u shpërbë me apati në pjatëzën e qumështit gjithë pasditen. Ndërkohë Tomi nxori një shishe uiski nga dera e kyçur e një komoje.

Në jetën time jam dehur vetëm dy herë, dhe e dyta ishte atë pasdite; ndaj gjithçka që ndodhi ka mbi vete një tis të zbehtë e të mjegullt, ndonëse deri pas orës tetë apartamenti ishte plot diell të gëzuar. Ulur në prehrin e Tomit, zonja Uillson u telefonoi disa njerëzve; pastaj s'kishte më cigare, dhe unë dola t'i blija te farmacia në qoshe. Kur u ktheva, ishin zhdukur që të dy, ndaj u ula me maturi në dhomën e ndenjies dhe lexova një kapitull të

[43] *Simon Called Peter* („Simoni që u quajt Pjetër“, 1921): roman i anglezit Robert Keable për dashuritë e një prifti ushtarak anglez gjatë Luftës së Parë Botërore; u konsiderua skandaloz dhe u shit shumë.

[44] Broadway: rruga e madhe e Manhatanit ku ndodhen teatrot dhe sallat e spektakleve; emri i saj përdoret për gjithë botën e teatrit të Nju-Jorkut.

Simonit që u quajt Pjetër: o ishte gjë e tmerrshme, o uiski i shtrembëronte gjërat, sepse për mua s'kishte asnjë kuptim.

Pikërisht kur Tomi dhe Mërtëlli (pas gotës së parë, unë dhe zonja Uillson e thërritnim njëri-tjetrin me emër) u shfaqën sërish, mysafirët filluan të vinin te dera e apartamentit.

E motra, Ketrini, ishte një vajzë e hollë dhe e regjur në jetë, rreth të tridhjetave, me flokë të kuq të prerë shkurt, të ngurtë e ngjitës, dhe me lëkurë të pudrosur të bardhë si qumështi. Vetullat i kishte shkulur dhe pastaj i kishte vizatuar sërish me një kënd më të guximshëm, por përpjekjet e natyrës për ta rikthyer vijën e vjetër i jepnin fytyrës një pamje të turbullt. Kur lëvizte, dëgjohej një kërcitje e pandërprerë, ndërsa byzylykë të panumërt prej balte të pjekur tringëllinin lart e poshtë nëpër krahë. Hyri me një nxitim aq pronari dhe i vështroi mobiljet me aq zotërim, saqë mendova se mos jetonte këtu. Por kur e pyeta, qeshi pa masë, e përsëriti pyetjen time me zë të lartë dhe më tha se jetonte me një shoqe në një hotel.

Zoti Mëki ishte një burrë i zbehtë e femëror nga apartamenti poshtë. Sapo ishte rruar, sepse kishte një pikë të bardhë shkume mbi mollëz, dhe përshëndeti me shumë respekt këdo që ishte në dhomë. Më njoftoi se ishte në „punët artistike“, dhe më vonë kuptova se ishte fotograf dhe se ishte ai që kishte bërë zmadhimin e zbehtë të nënës së zonjës Uillson, që rrinte pezull në mur si një ektoplazmë.[45] E shoqja ishte e mprehtë në zë, e plogët, e pashme dhe e tmerrshme. Më tha me krenari se i shoqi e kishte fotografuar njëqind e njëzet e shtatë herë që kur ishin martuar.

Zonja Uillson e kishte ndërruar veshjen pak më parë dhe tani ishte me një fustan pasditeje të stërholluar prej shifoni ngjyrë kremi, që fëshfëriste pa pushim kur ajo kalonte nëpër dhomë. Nën ndikimin e fustanit, edhe personaliteti i saj kishte ndryshuar. Gjallëria e fortë që të kishte rënë aq shumë në sy në garazh

[45]Ektoplazma: sipas spiritistëve të kohës, një lëndë e zbehtë e mjegullt që u dilte mediumeve nga trupi gjatë seancave dhe merrte formën e shpirtrave.

ishte kthyer në një mendjemadhësi mbresëlënëse. E qeshura, gjestet, pohimet e saj bëheshin çast pas çasti më me shtirje, dhe sa më shumë zgjerohej ajo, aq më e vogël bëhej dhoma përreth saj, gjersa dukej sikur rrotullohej mbi një bosht të zhurmshëm që kërciste nëpër ajrin plot tym.

— Shpirt, — i tha së motrës me një britmë të hollë e të përkëdhelur, — shumica e këtyre tipave të mashtrojnë çdo herë. S'mendojnë për gjë tjetër veç parave. Javën e kaluar thirra këtu një grua të më shihte këmbët, dhe kur më dha faturën, do të kishe thënë se m'i kishte hequr apendicitin.

— Si quhej ajo grua? — pyeti zonja Mëki.

— Zonja Eberhart. Shkon nëpër shtëpitë e njerëzve dhe ua shikon këmbët.

— Më pëlqen fustani yt, — vërejti zonja Mëki, — më duket i adhurueshëm.

Zonja Uillson e hodhi poshtë komplimentin duke ngritur vetullën me përçmim.

— Është thjesht një gjë e vjetër pa vlerë, — tha ajo. — E hedh në trup ndonjëherë kur s'dua t'ia di si dukem.

— Por të rri për mrekulli, po të kuptosh ç'dua të them, — vazhdoi zonja Mëki. — Sikur Çesteri të mund të të kapte në atë pozë, besoj se do të nxirrte diçka.

Të gjithë e pamë në heshtje zonjën Uillson, që hoqi një fije floku nga sytë dhe na pa me një buzëqeshje të ndritshme. Zoti Mëki e vështroi me vëmendje, me kokën të anuar mënjanë, dhe pastaj e lëvizi dorën ngadalë para fytyrës, para e prapa.

— Do ta ndërroja dritën, — tha pas një çasti. — Do të doja të nxirrja në pah modelimin e tipareve. Dhe do të përpiqesha të kapja gjithë flokët e pasme.

— As që do të më shkonte mendja ta ndërroja dritën, — thirri zonja Mëki. — Më duket se është...

I shoqi tha „*Shët!*“ dhe të gjithë e pamë sërish modelin, e atëherë Tom Bjukenani gogësiti me zë dhe u ngrit në këmbë.

— Ju, Mëkitë, pini diçka, — tha. — Sill edhe pak akull dhe ujë mineral, Mërtëll, para se t'i zërë gjumi të gjithëve.

— Ia thashë atij djalit për akullin. — Mërtëlli ngriti vetullat i dëshpëruar nga përtacia e shtresave të ulëta. — Këta njerëz! Duhet t'u rrish vazhdimisht nga pas.

Më pa dhe qeshi pa kuptim. Pastaj u sul me naze te qeni, e puthi me ekstazë dhe hyri me madhështi në kuzhinë, sikur të linte të kuptohej se atje e prisnin urdhrat e saj një duzinë kuzhinierësh.

— Kam bërë disa gjëra të bukura në Long Ajlend, — pohoi zoti Mëki.

Tomi e pa i hutuar.

— Dy prej tyre i kemi në korniza poshtë.

— Dy çfarë? — pyeti Tomi.

— Dy studime. Njërin e quaj *Montauk Pojnt: Pulëbardhat*, kurse tjetrin *Montauk Pojnt: Deti*.[46]

E motra, Ketrini, u ul pranë meje në kanape.

— Edhe ti jeton atje në Long Ajlend? — më pyeti.

— Jetoj në Vezën Perëndimore.

— Vërtet? Kam qenë atje në një festë para një muaji a më shumë. Te një burrë që quhet Getsbi. E njeh?

— Jetoj në shtëpinë ngjitur me të.

— Pra, thonë se është nip ose kushëri i Kajzer Vilhelmit.[47] Prej andej i vijnë gjithë ato para.

— Vërtet?

Ajo pohoi me kokë.

— Kam frikë prej tij. S'do të doja të më zbulonte ndonjë gjë.

Këto të dhëna tërheqëse për fqinjin tim u ndërprenë kur zonja Mëki tregoi befas me gisht Ketrinin:

---

[46] Montauk Pojnt (*Montauk Point*): maja më lindore e Long Ajlendit, me një far të njohur.

[47] Kajzer Vilhelmi: Vilhelmi II (1859–1941), perandori i fundit i Gjermanisë, armiku kryesor i Amerikës në Luftën e Parë Botërore.

— Çester, besoj se ti mund të bësh diçka me *të*, — shpërtheu, por zoti Mëki vetëm pohoi me kokë i mërzitur dhe e ktheu vëmendjen nga Tomi.

— Do të doja të punoja më shumë në Long Ajlend, sikur të më hapej dera. Kërkoj vetëm të më japin një fillim.

— Pyete Mërtëllin, — tha Tomi, duke shpërthyer në një të qeshur të shkurtër me zë, kur zonja Uillson hyri me një tabaka. — Ajo do të të japë një letër rekomandimi, apo jo, Mërtëll?

— Të bëj çfarë? — pyeti ajo e trembur.

— Do t'i japësh Mëkit një letër rekomandimi për burrin tënd, që të bëjë ca studime me të. — Buzët i lëvizën pa zë për një çast, ndërsa sajonte: — „Xhorxh B. Uillson te pompa e benzinës“, ose diçka e tillë.

Ketrini m'u afrua dhe më pëshpëriti në vesh:

— Asnjëri prej tyre s'e duron dot atë me të cilin është martuar.

— Vërtet s'e durojnë?

— S'e *durojnë* dot. — Pa Mërtëllin e pastaj Tomin. — Unë them kështu: pse të vazhdosh të rrish me ta, kur s'i duron dot? Po të isha në vendin e tyre, do të ndahesha dhe do të martoheshim me njëri-tjetrin menjëherë.

— As ajo s'e do Uillsonin?

Përgjigjja ishte e papritur. Erdhi nga Mërtëlli, që e kishte dëgjuar pyetjen, dhe ishte e dhunshme dhe e pahijshme.

— E sheh? — thirri Ketrini e ngadhënjyer. E uli sërish zërin. — Në të vërtetë, gruaja e tij është ajo që i mban të ndarë. Është katolike, dhe katolikët s'e pranojnë divorcin.

Dejzi nuk ishte katolike, dhe u trondita pak nga sa e stërholluar ishte gënjeshtra.

— Kur të martohen, — vazhdoi Ketrini, — do të shkojnë të jetojnë në Perëndim për ca kohë, gjersa të harrohet puna.

— Do të ishte më me maturi të shkonin në Evropë.

— Oh, të pëlqen Evropa? — thirri ajo papritur. — Sapo jam kthyer nga Monte Karloja.

— Vërtet.

— Vjet, pikërisht. Shkova atje me një shoqe.

— Ndenjët gjatë?

— Jo, shkuam vetëm në Monte Karlo dhe u kthyem. Shkuam nëpërmjet Marsejës. Kur u nisëm, kishim mbi një mijë e dyqind dollarë, por na i qëruan të gjitha për dy ditë në sallat private.[48] E pamë shumë zi për t'u kthyer, ta them unë. O Zot, sa e urreja atë qytet!

Qielli i pasdites së vonë lulëzoi për një çast në dritare si mjalti blu i Mesdheut; pastaj zëri i mprehtë i zonjës Mëki më thirri sërish në dhomë.

— Edhe unë desh bëra një gabim, — deklaroi ajo me forcë. — Desh u martova me një çifut të vogël që më vinte pas prej vitesh. E dija që ishte më poshtë meje. Të gjithë më thoshin vazhdimisht: „Lusil, ai njeri është shumë më poshtë teje!“ Por sikur të mos e kisha njohur Çesterin, me siguri do të më kishte marrë.

— Po, por dëgjo, — tha Mërtëll Uillsoni, duke tundur kokën lart e poshtë, — të paktën ti s'u martove me të.

— E di që s'u martova.

— Pra, unë u martova me të, — tha Mërtëlli në mënyrë të dykuptimtë. — Dhe ky është ndryshimi mes rastit tënd dhe timit.

— Pse u martove, Mërtëll? — pyeti Ketrini. — S'të detyroi njeri.

Mërtëlli u mendua.

— U martova me të ngaqë kujtova se ishte zotëri, — tha më në fund. — Kujtova se dinte diçka për edukatën, por s'ishte i zoti as të m'i lëpinte këpucët.

— Për ca kohë ishe e çmendur pas tij, — tha Ketrini.

---

[48] Në kazinonë e Monte Karlos, në Monako, sallat private (*salles privées*) ishin sallat e lojërave me baste më të larta.

— E çmendur pas tij! — thirri Mërtëlli me mosbesim. — Kush tha që isha e çmendur pas tij? S'kam qenë kurrë më e çmendur pas tij se pas atij burri atje.

Më tregoi befas me gisht, dhe të gjithë më panë me qortim. U përpoqa të tregoja me shprehjen e fytyrës se s'prisja asnjë dashuri.

— E vetmja *çmenduri* që bëra ishte kur u martova me të. E kuptova menjëherë se kisha bërë gabim. Për t'u martuar kishte marrë hua kostumin më të mirë të dikujt dhe s'ma tha kurrë, dhe një ditë që ai s'ishte në shtëpi, erdhi i zoti ta merrte. „Oh, është kostumi juaj?“ i thashë. „Hera e parë që e dëgjoj.“ Por ia dhashë, dhe pastaj u shtriva dhe qava sa s'më mbante vendi gjithë pasditen.

— Duhet ta lërë vërtet, — m'u kthye sërish Ketrini. — Jetojnë mbi atë garazh prej njëmbëdhjetë vitesh. Dhe Tomi është i dashuri i parë që ka pasur ndonjëherë.

Shishen e uiskit, një të dytë tashmë, e kërkonin pa pushim të gjithë të pranishmit, përveç Ketrinit, që „ndihej po aq mirë edhe pa asgjë fare“. Tomi i ra ziles për portierin dhe e dërgoi të sillte disa sanduiçe të famshme, që ishin vetvetiu një darkë e plotë. Doja të dilja e të ecja drejt lindjes, drejt parkut, nëpër muzgun e butë, por sa herë që përpiqesha të ikja, ngatërrohesha në ndonjë debat të egër e të zhurmshëm, që më tërhiqte sërish, si me litarë, në karrigen time. E megjithatë, lart mbi qytet, rreshti ynë i dritareve të verdha duhet t'i ketë dhënë pjesën e vet të fshehtësisë njerëzore kalimtarit të rastit në rrugët që po errësoheshin, dhe e pashë edhe atë, duke ngritur sytë e duke pyetur veten. Isha brenda dhe jashtë, njëkohësisht i magjepsur dhe i neveritur nga larmia e pashtershme e jetës.

Mërtëlli e afroi karrigen pranë sime, dhe befas fryma e saj e ngrohtë derdhi mbi mua historinë e takimit të saj të parë me Tomin.

— Ishte në ato dy ndenjëset e vogla përballë njëra-tjetrës, që mbeten gjithmonë të fundit në tren. Po shkoja në Nju-Jork të shihja motrën dhe të kaloja natën atje. Ai kishte veshur kostum ceremonie dhe këpucë llustrini, dhe unë s'i ndaja dot sytë prej tij, por sa herë që më shikonte, duhej të bëja sikur shikoja reklamën mbi kokën e tij. Kur hymë në stacion, ishte pranë meje, dhe kraharori i bardhë i këmishës më shtypej pas krahut, ndaj i thashë se do të thërrisja një polic, por ai e dinte që gënjeja. Isha aq e ngazëllyer sa, kur hipa në taksi me të, mezi e kuptova që s'po hipja në metro. E vetmja gjë që më vinte në mendje, sërish e sërish, ishte: „S'do të rrosh përjetë; s'do të rrosh përjetë."

U kthye nga zonja Mëki, dhe dhoma kumboi nga e qeshura e saj artificiale.

— Shpirt, — thirri, — këtë fustan do ta jap ty sapo të mbaroj me të. Nesër duhet të blej një tjetër. Do të bëj një listë me të gjitha gjërat që duhet të blej. Një masazh dhe një ondulim, një qafore për qenin, një nga ato tavllat e vogla të lezetshme që i shtyp një sustë, dhe një kurorë me fjongo të zezë mëndafshi për varrin e nënës, që të mbajë gjithë verën. Duhet të shkruaj një listë që të mos harroj të gjitha gjërat që duhet të bëj.

Ishte ora nëntë; pothuajse menjëherë pas kësaj pashë orën dhe ishte dhjetë. Zoti Mëki flinte në një karrige, me grushtet e mbledhur në prehër, si fotografia e një njeriu të veprimit. Nxora shaminë dhe i fshiva nga mollëza pikën e shkumës së tharë që më kishte shqetësuar gjithë pasditen.

Qeni i vogël ishte ulur mbi tryezë dhe shikonte me sy të verbër nëpër tym, dhe herë pas here rënkonte lehtë. Njerëzit zhdukeshin, rishfaqeshin, bënin plane të shkonin diku, dhe pastaj humbnin njëri-tjetrin, kërkonin njëri-tjetrin, e gjenin njëri-tjetrin disa këmbë më tej. Diku nga mesnata, Tom Bjukenani dhe zonja Uillson qëndronin ballë për ballë dhe diskutonin me zë të ndezur nëse zonja Uillson kishte të drejtë ta përmendte emrin e Dejzisë.

— Dejzi! Dejzi! Dejzi! — bërtiste zonja Uillson. — Do ta them sa herë të dua! Dejzi! Dej...

Me një lëvizje të shkurtër e të shkathët, Tom Bjukenani ia theu hundën me pëllëmbë.

Pastaj kishte peshqirë të përgjakur në dyshemenë e banjës, zëra grash që qortonin, dhe lart mbi atë rrëmujë një vajtim i gjatë e i ndërprerë dhimbjeje. Zoti Mëki u zgjua nga kotja dhe u nis i trullosur drejt derës. Kur kishte bërë gjysmën e rrugës, u kthye dhe e vështroi skenën: e shoqja dhe Ketrini qortonin e ngushëllonin, duke u penguar andej-këtej mes mobiljeve të shumta me sende ndihme në duar, dhe figura e dëshpëruar në kanape, që gjakoste rrjedhshëm dhe përpiqej të shtrinte një numër të *Town Tattle*-it mbi skenat e Versajës në sixhade. Pastaj zoti Mëki u kthye dhe vazhdoi të dilte nga dera. Mora kapelën nga llambadari dhe e ndoqa.

— Eja për drekë ndonjë ditë, — më propozoi, ndërsa zbritnim me rënkime me ashensor.

— Ku?

— Kudo.

— Hiqini duart nga leva, — ia preu djali i ashensorit.

— Më falni, — tha zoti Mëki me dinjitet, — s'e dija që po e prekja.

— Mirë, — pranova unë, — me kënaqësi.

...Unë qëndroja pranë shtratit të tij, dhe ai ishte ulur mes çarçafëve, me të brendshme, me një dosje të madhe në duar.

— E bukura dhe bisha... Vetmia... Kali i vjetër i bakallit... Ura e Brukl'nit...[49]

Pastaj isha shtrirë gjysmë në gjumë në katin e poshtëm të

[49] Ura e Bruklinit: ura e madhe e varur që e lidh Manhatanin me Bruklinin mbi lumin Ist River, e përfunduar më 1883. Zoti Mëki e shqipton emrin si i dehur.

ftohtë të stacionit Pennsylvania,[50] duke vështruar *Tribune*-n[51] e mëngjesit dhe duke pritur trenin e orës katër.

[50] Stacioni Pennsylvania (*Pennsylvania Station*): stacioni i madh hekurudhor i Manhatanit, i ndërtuar më 1910, prej nga niseshin edhe trenat për në Long Ajlend.

[51] *Tribune*: gazeta *New York Tribune*, një nga të përditshmet e mëdha të Nju-Jorkut.

Kapitulli III

Netëve të verës vinte muzikë nga shtëpia e fqinjit tim. Në kopshtet e tij blu, burra e vajza vinin e shkonin si fluturat e natës mes pështpëritjeve, shampanjës dhe yjeve. Pasditeve, kur ishte batica e lartë, i shikoja mysafirët e tij duke u hedhur nga kulla e trapit të tij, ose duke bërë banja dielli në rërën e nxehtë të plazhit të tij, ndërsa dy motoskafët e tij çanin ujërat e Ngushticës, duke tërhequr dërrasa uji mbi ujëvara shkume. Në fundjavë, Rolls-Royce-i i tij bëhej omnibus, që çonte e sillte grupe njerëzish nga qyteti që nga nëntë e mëngjesit deri shumë pas mesnatës, ndërsa furgoni i tij vraponte si një brumbull i verdhë i shkathët për të pritur të gjithë trenat. Dhe të hënave, tetë shërbëtorë, me një kopshtar shtesë, punonin gjithë ditën me fshesa, me furça, me çekiçë e me gërshërë kopshti, duke ndrequr rrënimet e natës së kaluar.

Çdo të premte vinin nga një frutashitës në Nju-Jork pesë arka me portokaj e limonë; çdo të hënë këta portokaj e limonë dilnin nga dera e pasme si një piramidë gjysmash pa tul. Në kuzhinë kishte një makinë që mund t'u nxirrte lëngun dyqind portokajve për gjysmë ore, po ta shtypte gishti i madh i kamerierit dyqind herë një buton të vogël.

Të paktën një herë në dy javë vinte një skuadër furnizuesish me disa qindra këmbë pëlhurë tende dhe me aq drita me ngjyra sa ta bënin kopshtin e madh të Getsbit si bredh Krishtlindjesh.

Mbi tryezat e bufesë, të zbukuruara me *hors-d'œuvre*[52] që shkëlqenin, proshuta të pjekura me erëza shtyheshin pas sallatave me motive arlekini, pas derrkucëve prej brumi dhe pas gjelave të detit të magjepsur në një ar të errët. Në sallën kryesore ngrihej një banak me një parmak të vërtetë bronzi, i furnizuar me xhine e me likere dhe me pije të ëmbla të harruara prej aq kohësh, sa shumica e mysafireve të tij ishin shumë të reja për ta dalluar njërën nga tjetra.

Në orën shtatë ka mbërritur orkestra, jo ndonjë grup i varfër me pesë veta, por një gropë e tërë me oboe e trombona e saksofona e viola e kornete e pikola, e me daulle të ulëta e të larta. Notarët e fundit tani janë kthyer nga plazhi dhe po vishen sipër; makinat nga Nju-Jorku janë parkuar pesë rreshta në rrugën e hyrjes, dhe tashmë sallat, sallonet e verandat janë plot ngjyra të ndezura themelore, flokë të prera shkurt në mënyra të reja e të çuditshme dhe shalle që as Kastilja s'i kishte ëndërruar.[53] Banaku punon me të gjitha forcat, dhe raundet e koktejeve që notojnë e përshkojnë kopshtin jashtë, gjersa ajri gjallërohet nga llafet e të qeshurat, nga aludimet e rastit, nga prezantimet e harruara aty për aty dhe nga takimet entuziaste të grave që s'ia dinin kurrë emrin njëra-tjetrës.

Dritat ndriçojnë më fort, ndërsa toka largohet duke u lëkundur nga dielli, dhe tani orkestra luan muzikë koktejesh të verdhë, dhe opera e zërave ngjitet një ton më lart. E qeshura vjen më lehtë minutë pas minute, derdhet me bujari, rrjedh me një fjalë të gëzuar. Grupet ndryshojnë më shpejt, fryhen me të ardhurit e rinj, shpërbëhen e formohen në të njëjtën frymë; tashmë ka endacakë, vajza të sigurta që gërshetohen andej-këtej mes më të shëndoshëve e më të qëndrueshmëve, bëhen për një

[52] *Hors-d'œuvre* (frëngjisht): meze, gjellë të vogla që shërbehen para ushqimit kryesor.

[53] Shallet e mëdha mëndafshi me qëndisma e me thekë, të njohura si shalle spanjolle, ishin shumë të modës në vitet 1920. Kastilja: krahina qendrore e Spanjës.

çast të mprehtë e të gëzuar qendra e një grupi dhe pastaj, të ngazëllyera nga triumfi, rrëshqasin më tej nëpër shndërrimin si deti të fytyrave, të zërave e të ngjyrave, nën dritën që ndryshon pa pushim.

Befas njëra nga këto cigane, me opal që dridhet, rrëmben një koktej në ajër, e kthen me një frymë për kurajë dhe, duke lëvizur duart si Friskoja,[54] del duke kërcyer e vetme mbi platformën prej pëlhure. Një heshtje e çastit; drejtuesi i orkestrës, me mirësjellje, e ndryshon ritmin për të, dhe shpërthejnë llafet, kur përhapet lajmi i gabuar se ajo është zëvendësja e Gilda Grejit në *Follies*.[55] Festa ka filluar.

Besoj se natën e parë që shkova në shtëpinë e Getsbit isha një nga të paktët mysafirë që ishin ftuar vërtet. Njerëzit s'i ftonte njeri; ata thjesht shkonin atje. Hipnin në automobila që i çonin në Long Ajlend, dhe disi përfundonin te dera e Getsbit. Pasi arrinin atje, i prezantonte dikush që e njihte Getsbin, dhe pas kësaj silleshin sipas rregullave të sjelljes që i përkasin një parku zbavitjeje. Ndonjëherë vinin e iknin pa e takuar fare Getsbin; vinin për festën me një çiltërsi zemre që ishte vetë bileta e tyre e hyrjes.

Mua më kishin ftuar vërtet. Atë të shtunë herët në mëngjes, një shofer me uniformë ngjyrë blu të vezës së mëllenjës përshkoi lëndinën time me një letër çuditërisht zyrtare nga i zoti: nderi do të ishte krejtësisht i Getsbit, thuhej aty, po të merrja pjesë atë mbrëmje në „festën e tij të vogël". Më kishte parë disa herë dhe kishte pasur ndër mend të më bënte vizitë shumë më parë, por e kishte penguar një ndërthurje e veçantë rrethanash; nënshkruar Xhej Getsbi, me një shkrim madhështor.

[54] Friskoja: Joe Frisco (1889–1958), kërcimtar dhe komik amerikan i estradës, i njohur për kërcimin e tij xhaz.

[55] Gilda Gray (1901–1959): kërcimtare amerikane, e famshme për kërcimin *shimmy*, ylli i *Ziegfeld Follies*, revysë së madhe të Broadway-t me valltare.

I veshur me pantallona të bardha fanelle, shkova në lëndinën e tij pak pas orës shtatë dhe u enda mjaft i sikletosur mes shtjellave e vorbullave njerëzish që s'i njihja, ndonëse andej-këtej kishte ndonjë fytyrë që e kisha vënë re në trenin e përditshëm. Më ra menjëherë në sy numri i djemve të rinj anglezë të shpërndarë gjithandej; të gjithë të veshur mirë, të gjithë me pamje pak të uritur dhe të gjithë duke folur me zë të ulët e me seriozitet me amerikanë të fuqishëm e të begatë. Isha i sigurt se po shitnin diçka: obligacione, sigurime a automobila. Të paktën e kishin me ankth të qartë se përreth kishte para të lehta dhe ishin të bindur se ato do të ishin të tyret me ca fjalë të thëna në tonin e duhur.

Sapo mbërrita, u përpoqa të gjeja të zotin e shtëpisë, por dy a tre vetë që i pyeta ku ishte më panë me aq habi dhe mohuan me aq zjarr se dinin ndonjë gjë për lëvizjet e tij, sa u tërhoqa vjedhurazi drejt tryezës së koktejeve: i vetmi vend në kopsht ku një burrë i vetëm mund të rrinte pa u dukur i vetmuar dhe pa qëllim.

Isha duke shkuar të dehesha tapë nga sikleti i madh, kur Xhordan Bejker doli nga shtëpia dhe qëndroi në krye të shkallëve prej mermeri, pak e përkulur prapa, duke vështruar me një interes përbuzës poshtë në kopsht.

E mirëpritur a jo, e pashë të nevojshme t'i ngjitesha dikujt, para se të filloja t'u drejtoja fjalë të përzemërta kalimtarëve.

— Tungjatjeta! — bërtita duke shkuar drejt saj. Zëri im m'u duk i lartë në mënyrë të panatyrshme nëpër kopsht.

— Mendova se mund të ishe këtu, — u përgjigj ajo e hutuar kur iu afrova. — M'u kujtua se jetoje ngjitur me...

Ma mbajti dorën pa ndonjë ndjenjë, si premtim se do të merrej me mua pas një minute, dhe u vuri veshin dy vajzave me fustane të verdha njëlloj, që u ndalën në fund të shkallëve.

— Tungjatjeta! — thirrën bashkë. — Na vjen keq që s'fitove.

Kjo ishte për turneun e golfit. Ajo kishte humbur në finale javën më parë.

— Ti s'e di kush jemi, — tha njëra nga vajzat në të verdha, — por të kemi njohur këtu rreth një muaj më parë.

— Që atëherë i keni lyer flokët, — vërejti Xhordani, dhe unë u drodha, por vajzat kishin vazhduar tutje shkujdesur, dhe vërejtja e saj iu drejtua hënës së parakohshme, që ishte nxjerrë, pa dyshim, si darka, nga shporta e ndonjë furnizuesi. Me krahun e hollë e të artë të Xhordanit të mbështetur në timin, zbritëm shkallët dhe u endëm nëpër kopsht. Një tabaka me koktejë notoi drejt nesh nëpër muzg, dhe u ulëm në një tryezë me dy vajzat në të verdha dhe me tre burra, secili prej të cilëve na u prezantua si zoti Mërmër.

— Vini shpesh në këto festa? — e pyeti Xhordani vajzën pranë saj.

— E fundit ishte ajo ku të njoha, — u përgjigj vajza me një zë të gjallë e të sigurt. U kthye nga shoqja: — Apo jo edhe ti, Lusil?

Edhe për Lusilin ishte ajo.

— Më pëlqen të vij, — tha Lusili. — S'më intereson kurrë ç'bëj, ndaj gjithmonë kënaqem. Herën e fundit që isha këtu, e grisa fustanin te një karrige, dhe ai më pyeti për emrin dhe adresën; brenda një jave më erdhi një pako nga Kruarieri me një fustan të ri mbrëmjeje.

— E mbajte? — pyeti Xhordani.

— Sigurisht që e mbajta. Do ta vishja sonte, por ishte shumë i gjerë në gjoks dhe duhej ndrequr. Ishte blu si flaka e gazit, me rruaza ngjyrë livande. Dyqind e gjashtëdhjetë e pesë dollarë.

— Ka diçka të çuditshme te një tip që bën gjëra të tilla, — tha me zjarr vajza tjetër. — S'do të ketë asnjë sherr me *askënd*.

— Kush? — pyeta.

— Getsbi. Dikush më tha...

Dy vajzat dhe Xhordani u përkulën bashkë me konfidencë.

— Dikush më tha se kishte dëgjuar që ai ka vrarë një njeri dikur.

Një drithërimë na përshkoi të gjithëve. Të tre zotërinjtë Mërmër u përkulën përpara dhe dëgjuan me padurim.

— S'besoj se është aq kjo, — kundërshtoi Lusili me skepticizëm; — është më shumë se ka qenë spiun gjerman gjatë luftës.

Njëri nga burrat pohoi me kokë.

— E dëgjova nga një njeri që e dinte gjithçka për të, që ishte rritur me të në Gjermani, — na siguroi me bindje.

— Oh, jo, — tha vajza e parë, — s'mund të jetë kjo, sepse gjatë luftës ka qenë në ushtrinë amerikane. — Ndërsa besimi ynë kthehej nga ajo, u përkul përpara me entuziazëm. — Shikojeni ndonjëherë kur mendon se s'e sheh njeri. Vë bast që ka vrarë një njeri.

Ngushtoi sytë dhe u drodh. Lusili u drodh. U kthyem të gjithë dhe kërkuam Getsbin me sy. Ishte dëshmi e hamendjeve romantike që ai ngjallte fakti që për të pështpëritnin edhe ata që në këtë botë kishin gjetur pak gjëra për të cilat ia vlente të pështpëritje.

Po shërbehej tani darka e parë, do të kishte edhe një tjetër pas mesnate, dhe Xhordani më ftoi t'i bashkohesha grupit të saj, që ishte shpërndarë rreth një tryeze në anën tjetër të kopshtit. Ishin tre çifte të martuara dhe shoqëruesi i Xhordanit, një student këmbëngulës, i dhënë pas aludimeve të dhunshme dhe me sa dukej i bindur se herët a vonë Xhordani do t'i dorëzohej, pak a shumë. Në vend që të shpërndahej, ky grup kishte ruajtur një njëtrajtshmëri dinjitoze dhe e kishte marrë përsipër detyrën të përfaqësonte fisnikërinë e rëndë të fshatit: Veza Lindore që përulej deri te Veza Perëndimore dhe ruhej me kujdes nga gazi i saj me të gjitha ngjyrat e spektrit.

— Të ikim, — pështpëriti Xhordani pas një gjysmë ore disi të kotë e të papërshtatshme; — kjo është shumë e sjellshme për mua.

U ngritëm, dhe ajo shpjegoi se po shkonim të gjenim të zotin e shtëpisë: unë s'e kisha takuar kurrë, tha, dhe kjo po më

shqetësonte. Studenti pohoi me kokë në një mënyrë cinike e melankolike.

Banaku, ku hodhëm sytë së pari, ishte plot, por Getsbi s'ishte aty. Ajo s'e gjeti dot nga maja e shkallëve, dhe s'ishte as në verandë. Rastësisht provuam një derë që dukej e rëndësishme dhe hymë në një bibliotekë të lartë gotike, e veshur me lisi anglez të gdhendur, e sjellë ndoshta e plotë nga ndonjë rrënojë matanë oqeanit.

Një burrë i shëndoshë, mesoburrë, me syze të mëdha si sytë e kukuvajkës, ishte ulur disi i dehur në buzë të një tryeze të madhe dhe vështronte me një vëmendje të paqëndrueshme raftet e librave. Kur hymë, u kthye me ngazëllim dhe e shqyrtoi Xhordanin nga koka te këmbët.

— Si ju duket? — pyeti me vrull.

— Çfarë?

Ai tundi dorën drejt rafteve të librave.

— Ajo. Në të vërtetë, s'keni pse mundoheni ta verifikoni. E verifikova unë. Janë të vërtetë.

— Librat?

Pohoi me kokë.

— Krejtësisht të vërtetë: kanë faqe e gjithçka. Kujtova se do të ishin karton i mirë e i qëndrueshëm. Në të vërtetë, janë krejtësisht të vërtetë. Faqe dhe... Ja! Prit t'ju tregoj.

Duke e marrë si të mirëqenë mosbesimin tonë, u turr te raftet dhe u kthye me Vëllimin e Parë të *Leksioneve të Stodardit*.[56]

— Shikoni! — thirri i ngadhënjyer. — Është send i shtypur i mirëfilltë. Më gënjeu. Ky tip është një Belasko[57] i vërtetë. Është triumf. Çfarë përpikërie! Çfarë realizmi! Dinte edhe ku të ndalej:

[56] *Leksionet e Stodardit* (*Stoddard Lectures*): një seri e madhe vëllimesh me leksionet e udhëtimeve të John L. Stoddard-it (1850–1931), që shiteshin nëpër shtëpi si libra për zbukurimin e bibliotekës.

[57] David Belasco (1853–1931): regjisor dhe producent i teatrit të Broadway-t, i famshëm për skenat e tij me realizëm të përpiktë.

s'i preu faqet.[58] Po ç'doni më? Ç'prisni?

Ma rrëmbeu librin nga dora dhe e vuri me nxitim në raftin e tij, duke murmuritur se, po të hiqej një tullë, gjithë biblioteka mund të shembej.

— Kush ju solli? — pyeti. — Apo erdhët vetë? Mua më sollën. Shumicën e njerëzve i kanë sjellë.

Xhordani e pa me vëmendje, me gaz, pa iu përgjigjur.

— Më solli një grua që quhet Ruzvelt, — vazhdoi ai. — Zonja Klod Ruzvelt. E njihni? E njoha diku mbrëmë. Jam i dehur prej rreth një jave, dhe mendova se ndoshta më kthjellohej mendja po të rrija ulur në një bibliotekë.

— Ju kthjelloi?

— Pak, më duket. S'e them dot ende. Jam këtu vetëm prej një ore. Ju thashë për librat? Janë të vërtetë. Janë...

— Na e thatë.

I dhamë dorën me seriozitet dhe dolëm sërish jashtë.

Tani kërcehej mbi pëlhurën në kopsht; burra të moshuar që shtynin vajza të reja prapa në rrathë të përjetshëm pa hijeshi, çifte mendjemëdha që mbanin njëri-tjetrin të përdredhur, sipas modës, dhe rrinin nëpër qoshe, dhe një numër i madh vajzash të vetme që kërcenin secila më vete ose e çlironin orkestrën për një çast nga barra e banxhos a e baterisë. Nga mesnata, hareja ishte shtuar. Një tenor i famshëm kishte kënduar italisht, dhe një kontralto famëkeqe kishte kënduar xhaz,[59] dhe mes numrave njerëzit bënin „marifete“ nëpër gjithë kopshtin, ndërsa shpërthime të lumtura e të zbrazëta të qeshurash ngjiteshin drejt qiellit të verës. Një palë binjake skene, që doli se ishin vajzat në të

[58] Shumë libra të kohës shiteshin me fletët ende të paprera në palosje; lexuesi i priste me thikë ndërsa lexonte. Faqet e paprera tregojnë se librat s'i kishte lexuar njeri.

[59] Xhazi: muzika që lindi te muzikantët zezakë të Jugut amerikan, sidomos në Nju-Orleans, dhe që pas Luftës së Parë Botërore pushtoi sallat e vallëzimit. Vetë Fitzgerald-i e quajti këtë kohë „Epoka e Xhazit“, në titullin e librit të tij me tregime *Tales of the Jazz Age* (1922).

verdha, bënë një numër foshnjash me kostume, dhe shampanja shërbehej në gota më të mëdha se kupat për larjen e gishtave. Hëna ishte ngritur më lart, dhe në Ngushticë notonte një trekëndësh luspash argjendi, që dridhej pak nga pikimi i ngurtë e i kallajtë i banxhove në lëndinë.

Isha ende me Xhordan Bejkerin. Ishim ulur në një tryezë me një burrë rreth moshës sime dhe me një vajzë të vogël të zhurmshme, që me provokimin më të vogël shpërthente në të qeshura të papërmbajtshme. Tani po kënaqesha. Kisha pirë dy kupa shampanjë sa kupat e gishtave, dhe skena para syve të mi ishte shndërruar në diçka domethënëse, elementare e të thellë.

Në një pushim të zbavitjes, burri më pa dhe buzëqeshi.

— Fytyra juaj më duket e njohur, — tha me mirësjellje. — A nuk keni qenë në Divizionin e Parë[60] gjatë luftës?

— Po, pse jo. Isha në Regjimentin e Njëzet e Tetë të Këmbësorisë.

— Unë isha në të Gjashtëmbëdhjetin deri në qershor të nëntëmbëdhjetë e tetës. E dija që ju kisha parë diku më parë.

Folëm për një çast për disa fshatra të vegjël, të lagësht e gri, në Francë. Me sa dukej, jetonte në këto anë, sepse më tha se sapo kishte blerë një hidroplan dhe do ta provonte në mëngjes.

— Do të vish me mua, miku plak? Vetëm afër bregut, gjatë Ngushticës.

— Në ç'orë?

— Në çfarëdo ore që të vjen më mirë.

E kisha në majë të gjuhës t'i kërkoja emrin, kur Xhordani u kthye dhe buzëqeshi.

— Po kënaqesh tani? — pyeti.

— Shumë më mirë. — U ktheva sërish nga i njohuri im i ri. — Për mua kjo është një festë e pazakontë. S'e kam parë as të zotin e shtëpisë. Unë jetoj atje... — tunda dorën drejt gardhit të gjelbër

[60] Divizioni i Parë: njësia e parë e ushtrisë amerikane që zbarkoi në Francë më 1917. Regjimentet e 16-të dhe e 28-të të këmbësorisë bënin pjesë në të.

të padukshëm në largësi, — dhe ky Getsbi më dërgoi shoferin e tij me një ftesë.

Për një çast më pa sikur s'po kuptonte.

— Getsbi jam unë, — tha befas.

— Si! — thirra. — Oh, më falni.

— Kujtova se e dinit, miku plak. Kam frikë se s'jam fort i zoti si mikpritës.

Buzëqeshi me mirëkuptim, shumë më tepër se me mirëkuptim. Ishte një nga ato buzëqeshjet e rralla, me diçka të qetësisë së përjetshme në të, që mund t'i ndeshësh katër a pesë herë në jetë. I bënte ballë, ose dukej sikur i bënte ballë, gjithë botës së përjetshme për një çast, dhe pastaj përqendrohej te ti, me një paragjykim të papërballueshëm në favorin tënd. Të kuptonte aq sa doje të kuptoheshe, të besonte ashtu siç do të doje t'i besoje vetes, dhe të siguronte se kishte për ty pikërisht atë përshtypje që ti, në çastet e tua më të mira, shpresoje të jepje. Pikërisht në atë pikë u zhduk, dhe unë po shikoja një rrugaç të ri elegant, një a dy vjeç mbi të tridhjetat, që mënyra e tij e stërholluar e zyrtare e të folurit mezi i shpëtonte së qeni qesharake. Pak para se të prezantohej, kisha pasur përshtypjen e fortë se i zgjidhte fjalët me kujdes.

Pothuajse në çastin kur zoti Getsbi tha se kush ishte, një kamerier u nxitua drejt tij me lajmin se e kërkonin në telefon nga Çikagoja. Ai kërkoi ndjesë me një përkulje të vogël, që na përfshiu secilin me radhë.

— Po të duash ndonjë gjë, vetëm kërkoje, miku plak, — më nxiti. — Më fal. Do të vij sërish më vonë.

Kur iku, u ktheva menjëherë nga Xhordani, i shtrënguar t'i tregoja habinë time. Kisha pritur që zoti Getsbi të ishte një njeri i kuq në fytyrë e trupmadh, në moshë të mesme.

— Kush është? — pyeta. — E di?

— Është thjesht një njeri që quhet Getsbi.

— Domethënë, nga është? Dhe me ç'merret?

— Tani nise edhe ti me këtë temë, — m'u përgjigj me një buzëqeshje të zbehtë. — Pra, një herë më tha se ishte njeri i Oksfordit.[61]

Pas tij nisi të merrte formë një sfond i turbullt, por me vërejtjen e saj të radhës u shua.

— Megjithatë, s'e besoj.

— Pse jo?

— S'e di, — nguli këmbë ajo, — thjesht s'besoj se ka qenë atje.

Diçka në tonin e saj më kujtoi atë „Vë bast që ka vrarë një njeri“ të vajzës tjetër dhe ma ngacmoi kureshtjen. Do ta kisha pranuar pa pikë dyshimi lajmin se Getsbi kishte dalë nga kënetat e Luizianës ose nga Lower East Side i Nju-Jorkut.[62] Kjo do të ishte e kuptueshme. Por djemtë e rinj nuk, të paktën në papërvojën time provinciale besoja se nuk, dilnin qetësisht nga hiçi për të blerë një pallat buzë Ngushticës së Long Ajlendit.

— Sidoqoftë, ai bën festa të mëdha, — tha Xhordani, duke e ndërruar temën me neverinë e njeriut të qytetit për gjërat konkrete. — Dhe mua më pëlqejnë festat e mëdha. Janë aq intime. Në festat e vogla s'ke asnjë privatësi.

U dëgjua gjëmimi i një daulleje të madhe, dhe zëri i drejtuesit të orkestrës kumboi befas mbi jehonën e llafeve të kopshtit.

— Zonja dhe zotërinj, — thirri. — Me kërkesë të zotit Getsbi, do t'ju luajmë veprën e fundit të zotit Vladmir Tostof, që tërhoqi aq shumë vëmendje në Carnegie Hall[63] maj të kaluar. Po të lexoni gazetat, e dini që qe ndjesi e madhe. — Buzëqeshi me një përulësi të gëzuar dhe shtoi: — Ç'ndjesi! — Dhe me këtë qeshën të gjithë.

---

[61] Njeri i Oksfordit: dikush që ka studiuar në Universitetin e Oksfordit, në Angli, nga më të vjetrit e më të njohurit në botë.

[62] Lower East Side: lagje e varfër dhe e mbipopulluar e Manhatanit jugor, ku jetonin emigrantët e sapoardhur, sidomos hebrenj nga Evropa Lindore dhe italianë.

[63] Carnegie Hall: salla më e njohur e koncerteve në Nju-Jork, e hapur më 1891.

— Pjesa njihet, — përfundoi me gjithë shpirt, — si „Historia e botës në xhaz e Vladmir Tostofit“!

Natyra e kompozimit të zotit Tostof m'u shmang, sepse pikërisht kur filloi, sytë më ranë te Getsbi, që qëndronte vetëm mbi shkallët e mermerta dhe shikonte nga një grup te tjetri me sy miratues. Lëkura e tij e nxirë nga dielli i tendosej bukur mbi fytyrë, dhe flokët e shkurtër dukeshin sikur i qethte çdo ditë. Nuk shihja asgjë ogurzezë tek ai. Pyeta veten nëse fakti që s'pinte e ndihmonte të dallohej nga mysafirët e tij, sepse m'u duk se bëhej më i rregullt sa më shumë shtohej hareja vëllazërore. Kur mbaroi „Historia e botës në xhaz“, vajzat i vinin kokat mbi supet e burrave në një mënyrë si këlyshësh e plot qejf, vajzat lëshoheshin prapa për lojë në krahët e burrave, madje edhe të grupeve, duke e ditur se dikush do t'i kapte, por askush nuk u lëshua prapa mbi Getsbin, asnjë flok i prerë shkurt alla franceze s'ia preku supin Getsbit, dhe asnjë kuartet këngëtarësh s'u formua me kokën e Getsbit si një hallkë.

— Më falni.

Kamerieri i Getsbit ishte befas pranë nesh.

— Zonjusha Bejker? — pyeti. — Më falni, por zoti Getsbi do të donte të fliste me ju vetëm.

— Me mua? — thirri ajo e habitur.

— Po, zonjë.

U ngrit ngadalë, duke ngritur vetullat drejt meje e habitur, dhe e ndoqi kamerierin drejt shtëpisë. Vura re se fustanin e mbrëmjes, të gjitha fustanet e saj, i mbante si rroba sportive: lëvizjet e saj kishin një shkathtësi sikur të kishte mësuar të ecte në fushat e golfit, në mëngjese të pastra e të freskëta.

Isha vetëm dhe ishte gati ora dy. Prej ca kohësh, nga një dhomë e gjatë me shumë dritare, që varej mbi tarracë, dilnin tinguj të ngatërruar e intrigues. Duke i shpëtuar studentit të Xhordanit, që tani ishte zhytur në një bisedë obstetrike me dy korsite dhe që m'u lut t'u bashkohesha, hyra brenda.

Dhoma e madhe ishte plot me njerëz. Njëra nga vajzat në të verdha i binte pianos, dhe pranë saj qëndronte një zonjushë e gjatë flokëkuqe nga një kor i famshëm, që po këndonte. Kishte pirë një sasi shampanje, dhe gjatë këngës kishte vendosur, pa vend, se gjithçka ishte shumë, shumë e trishtë: jo vetëm këndonte, por edhe qante. Sa herë që kënga kishte një pushim, ajo e mbushte me dënesa të ndërprera që i zinin frymën, dhe pastaj e merrte sërish tekstin me një soprano që dridhej. Lotët i rridhnin nëpër faqe, jo lirshëm, megjithatë, sepse kur takoheshin me qerpikët e saj të ngarkuar rëndë me bojë, merrnin ngjyrën e bojës së shkrimit dhe e vazhdonin rrugën në përrenj të zinj e të ngadaltë. Dikush propozoi me humor që t'i këndonte notat që kishte në fytyrë, e atëherë ajo i hodhi duart përpjetë, u lëshua në një karrige dhe ra në një gjumë të thellë vere.

— U grind me një burrë që thotë se është i shoqi, — më shpjegoi një vajzë pranë bërrylit.

Hodha sytë përreth. Shumica e grave që kishin mbetur po grindeshin tani me burra që thuhej se ishin burrat e tyre. Edhe grupi i Xhordanit, kuarteti nga Veza Lindore, ishte ndarë copë-copë nga mosmarrëveshjet. Njëri nga burrat po fliste me një zjarr të çuditshëm me një aktore të re, dhe e shoqja, pasi u përpoq ta qeshte situatën me dinjitet e me mospërfillje, u thye krejt dhe kaloi në sulme anësore: herë pas here shfaqej befas pranë tij si një diamant i zemëruar dhe i fërshëllente në vesh: „Ti më premtove!“

Ngurrimi për të shkuar në shtëpi nuk kufizohej te burrat e përdalë. Hollin e kishin zënë tani dy burra fatkeqësisht esëll dhe gratë e tyre jashtëzakonisht të indinjuara. Gratë po i shprehnin njëra-tjetrës keqardhje me zë paksa të ngritur.

— Sa herë që sheh se po kënaqem, do të shkojë në shtëpi.

— S'kam dëgjuar gjë më egoiste në jetën time.

— Ne jemi gjithmonë të parët që ikim.

— Edhe ne.

— Pra, sonte jemi gati të fundit, — tha njëri nga burrat i turpëruar. — Orkestra iku para gjysmë ore.

Pavarësisht se gratë ranë dakord që një ligësi e tillë s'i besohej dot, grindja përfundoi me një përleshje të shkurtër, dhe të dyja gratë u ngritën peshë, duke shkelmuar, dhe u nxorën në natë.

Ndërsa prisja kapelën në holl, dera e bibliotekës u hap dhe dolën bashkë Xhordan Bejkeri dhe Getsbi. Ai po i thoshte një fjalë të fundit, por zjarri në sjelljen e tij u ngurtësua befas në zyrtarizëm kur disa njerëz iu afruan për t'i thënë mirupafshim.

Shokët e Xhordanit e thërrisnin me padurim nga veranda, por ajo u vonua një çast për të më dhënë dorën.

— Sapo dëgjova gjënë më të mahnitshme, — pëshpëriti. — Sa kohë ndenjëm atje brenda?

— Pse, rreth një orë.

— Ishte... thjesht e mahnitshme, — përsëriti e menduar. — Por u betova që s'do ta tregoja, dhe ja ku jam duke të ngacmuar. — Më gogësiti me hijeshi në fytyrë. — Të lutem, eja të më shohësh... Libri i telefonave... Në emër të zonjës Sigurni Hauard... Tezja ime... — Ndërsa fliste, po largohej me ngut; dora e saj e nxirë tundi një përshëndetje të shkathët, kur u tret në grupin e saj te dera.

Mjaft i turpëruar që herën e parë kisha ndenjur kaq vonë, iu bashkova mysafirëve të fundit të Getsbit, që ishin grumbulluar rreth tij. Doja t'i shpjegoja se e kisha kërkuar herët në mbrëmje dhe t'i kërkoja ndjesë që s'e kisha njohur në kopsht.

— As mos e zër në gojë, — më urdhëroi me zjarr. — Mos e mendo më, miku plak. — Shprehja familjare s'kishte më shumë familjaritet se dora që ma preku supin për të më qetësuar. — Dhe mos harro që nesër në mëngjes do të ngrihemi me hidroplan, në orën nëntë.

Pastaj kamerieri, pas supit të tij:

— Ju kërkojnë në telefon nga Filadelfia, zotëri.

— Mirë, pas një minute. Thuaju se po vij menjëherë... Natën e mirë.

— Natën e mirë.

— Natën e mirë. — Buzëqeshi, dhe befas m'u duk se kishte një kuptim të këndshëm që kisha qenë ndër të fundit që ikën, sikur ai ta kishte dëshiruar këtë gjatë gjithë kohës. — Natën e mirë, miku plak... Natën e mirë.

Por, ndërsa zbrisja shkallët, pashë se mbrëmja nuk kishte mbaruar krejt. Pesëdhjetë këmbë larg derës, një duzinë fenerësh ndriçonin një skenë të çuditshme e të rrëmujshme. Në kanalin anës rrugës, drejt, por me një rrotë të shkulur me dhunë, qëndronte një kupe e re që kishte dalë nga hyrja e Getsbit as dy minuta më parë. Cepi i mprehtë i një muri shpjegonte shkëputjen e rrotës, së cilës tani i kushtonin vëmendje të madhe gjysmë duzine shoferësh kureshtarë. Megjithatë, meqë i kishin lënë makinat e tyre duke zënë rrugën, prej ca kohësh dëgjohej një zhurmë e ashpër e pa harmoni nga ata që ishin pas, që i shtohej rrëmujës tashmë të dhunshme të skenës.

Një burrë me një pallto të gjatë pluhuri kishte zbritur nga rrënoja dhe tani qëndronte në mes të rrugës, duke parë nga makina te goma e nga goma te shikuesit, në një mënyrë të këndshme e të hutuar.

— Shikoni! — shpjegoi. — Ra në kanal.

Fakti e habiste pafundësisht, dhe unë njoha së pari cilësinë e pazakontë të habisë, e pastaj njeriun: ishte vizitori i deriatëhershëm i bibliotekës së Getsbit.

— Si ndodhi?

Ai ngriti supet.

— Nga mekanika s'marr vesh asgjë fare, — tha me vendosmëri.

— Po si ndodhi? U përplasët pas murit?

— Mos më pyetni mua, — tha Sykukuvajka, duke i larë duart nga e gjithë puna. — Nga ngarja e makinës marr vesh shumë pak, gati asgjë. Ndodhi, dhe kjo është gjithë ç'di.

— Pra, po të jeni shofer i keq, s'duhet të provoni të ngisni natën.

— Por unë as që po provoja, — shpjegoi ai i indinjuar, — as që po provoja.

Një heshtje e frikësuar ra mbi të pranishmit.

— Doni të vrisni veten?

— Keni fat që ishte vetëm një rrotë! Shofer i keq, dhe as që *provonte*!

— S'po kuptoni, — shpjegoi fajtori. — S'po ngisja unë. Në makinë është një burrë tjetër.

Tronditja që pasoi këtë deklaratë gjeti zë në një „A-a-a!“ të zgjatur, ndërsa dera e kupesë u hap ngadalë. Turma, se tani ishte turmë, u tërhoq pa dashje prapa, dhe kur dera u hap krejt, pati një pushim si fantazmë. Pastaj, shumë dalëngadalë, pjesë pas pjese, një individ i zbehtë, që i varej trupi, doli nga rrënoja, duke prekur me ngurrim tokën me një këpucë kërcimi të madhe e të pasigurt.

I verbuar nga drita e fenerëve dhe i hutuar nga rënkimi i pandërprerë i boriave, shfaqja qëndroi duke u lëkundur për një çast, para se të shihte burrin me pallto pluhuri.

— Ç'ka ndodh'? — pyeti qetësisht. — Na mbaroi benzina?

— Shiko!

Gjysmë duzine gishtash treguan rrotën e prerë; ai e vështroi për një çast, dhe pastaj pa lart, sikur të dyshonte se kishte rënë nga qielli.

— U shkëput, — shpjegoi dikush.

Ai pohoi me kokë.

— N'fillim s'e vura re q'kishim ndaluar.

Një pushim. Pastaj, duke marrë frymë thellë dhe duke drejtuar supet, vërejti me zë të vendosur:

— Mos m'thoni ku ka ndonjë pikë benzine?

Të paktën një duzinë burrash, disa prej tyre pak më mirë se ai, i shpjeguan se rrota dhe makina s'ishin më të lidhura me asnjë lidhje fizike.

— Mbrapsht, — propozoi ai pas një çasti. — Vëreni në marsh prapa.

— Por *rrota* ka rënë!

Ai ngurroi.

— S'ka gjë të provojmë, — tha.

Boritë që ulërinin si mace kishin arritur kulmin, dhe unë u ktheva e pres lëndinën drejt shtëpisë. Hodha sytë prapa një herë. Një fetë e hollë hëne shkëlqente mbi shtëpinë e Getsbit, duke e bërë natën të bukur si më parë, dhe duke u mbijetuar të qeshurave dhe tingujve të kopshtit të tij që ende shkëlqente. Një zbrazëti e papritur dukej sikur rridhte tani nga dritaret e dyert e mëdha, duke i dhënë një vetmi të plotë figurës së të zotit të shtëpisë, që qëndronte në verandë, me dorën lart në një gjest zyrtar lamtumire.

* * *

Duke rilexuar atë që kam shkruar deri tani, shoh se kam dhënë përshtypjen sikur ngjarjet e tri netëve me disa javë largësi njëra nga tjetra ishin gjithçka që më mbante të zënë. Përkundrazi, ishin vetëm ngjarje të rastit në një verë plot, dhe, deri shumë më vonë, më mbanin të zënë pafundësisht më pak se punët e mia personale.

Pjesën më të madhe të kohës punoja. Herët në mëngjes dielli ma hidhte hijen drejt perëndimit, ndërsa nxitoja nëpër greminat e bardha të Nju-Jorkut të poshtëm drejt Probity Trust-it.[64] Nëpunësit e tjerë dhe shitësit e rinj të obligacioneve i njihja me emër, dhe drekoja me ta në restorante të errëta e plot njerëz, me salsiçe

[64] Probity Trust: bankë e sajuar. *Probity* në anglisht do të thotë „ndershmëri, korrektësi“.

të vogla derri, pure patatesh dhe kafe. Pata madje edhe një lidhje të shkurtër me një vajzë që jetonte në Xhersi Siti[65] dhe punonte në kontabilitet, por i vëllai filloi të më hidhte vështrime të këqija, ndaj, kur ajo shkoi me pushime në korrik, e lashë të shuhej në heshtje.

Zakonisht darkoja në Klubin e Jejlit, që, për ndonjë arsye, ishte ngjarja më e zymtë e ditës sime, dhe pastaj ngjitesha sipër në bibliotekë dhe studioja investimet dhe letrat me vlerë për një orë me ndërgjegje. Zakonisht kishte përreth ndonjë të shfrenuar, por ata s'hynin kurrë në bibliotekë, ndaj ishte vend i mirë për të punuar. Pas kësaj, po të ishte nata e butë, shëtisja poshtë Madison Avenue-së, para hotelit të vjetër Murray Hill, dhe përmes Rrugës 33 deri te stacioni Pennsylvania.

Fillova ta pëlqeja Nju-Jorkun, atë ndjesinë e tij të gjallë e aventureske natën, dhe kënaqësinë që vezullimi i pandërprerë i burrave, i grave e i makinave i jep syrit të shqetësuar. Më pëlqente të ecja nëpër Fifth Avenue, të zgjidhja nga turma gra romantike dhe të përfytyroja se pas pak minutash do të hyja në jetën e tyre, dhe se askush s'do ta merrte vesh e s'do ta dënonte kurrë. Ndonjëherë, në mendje, i ndiqja deri në apartamentet e tyre në qoshet e rrugëve të fshehta, dhe ato ktheheshin e më buzëqeshnin para se të treteshin përtej një dere në errësirën e ngrohtë. Në muzgun e magjepsur të metropolit ndieja ndonjëherë një vetmi që s'më ndahej, dhe e ndieja edhe te të tjerët: te nëpunësit e rinj e të varfër që vardisnin para vitrinave, duke pritur të vinte ora për një darkë të vetmuar në restorant; nëpunës të rinj në muzg, që humbisnin çastet më prekëse të natës e të jetës.

Sërish në orën tetë, kur rrugicat e errëta të rrugëve me numra dyzet e ca ishin mbushur pesë rreshta me taksi që gumëzhinin, me drejtim lagjen e teatrove, ndieja zemrën të më fundosej. Brenda taksive, ndërsa prisnin, trupat afroheshin njëri pas tje-

[65]Xhersi Siti (*Jersey City*): qytet në shtetin e Nju-Xhersit, përballë Manhatanit, në bregun tjetër të lumit Hudson.

trit, zërat këndonin, dëgjoheshin të qeshura nga shaka që s'i dëgjonte njeri, dhe cigaret e ndezura bënin rrathë të pakuptueshëm brenda. Duke përfytyruar se edhe unë po nxitoja drejt gazit dhe po ndaja me ta ngazëllimin e tyre intim, u uroja të mirat.

Për ca kohë e humba nga sytë Xhordan Bejkerin, dhe pastaj, në mes të verës, e gjeta sërish. Në fillim më kënaqte sedrën të shkoja nëpër vende me të, sepse ishte kampione golfi dhe të gjithë ia dinin emrin. Pastaj u bë diçka më shumë. Nuk isha vërtet i dashuruar, por ndieja njëfarë kureshtjeje të butë. Fytyra e mërzitur e mendjemadhe që i kthente botës fshihte diçka, shumica e shtirjeve fshehin diçka në fund, edhe kur në fillim s'fshehin gjë, dhe një ditë e zbulova se çfarë ishte. Kur ishim bashkë mysafirë për disa ditë në një shtëpi në Uorvik, ajo la në shi një makinë të marrë hua me tendën të ulur, dhe pastaj gënjeu për këtë; dhe befas m'u kujtua historia për të që më kishte shpëtuar atë natë te Dejzi. Në turneun e saj të parë të madh të golfit kishte shpërthyer një grindje që gati kishte dalë në gazeta: dyshimi se në gjysmëfinale e kishte lëvizur topin nga një vend i keq. Puna gati ishte bërë skandal; pastaj u shua. Një mbajtës shkopinjsh[66] e tërhoqi dëshminë e tij, dhe dëshmitari i vetëm tjetër pranoi se mund të ishte gabuar. Ngjarja dhe emri më kishin mbetur bashkë në mendje.

Xhordan Bejkeri u shmangej instinktivisht burrave të zgjuar e dinakë, dhe tani e pashë se kjo ishte ngaqë ndihej më e sigurt në një rrafsh ku çdo shmangie nga një kod do të mendohej e pamundur. Ishte e pandershme pa shërim. S'e duronte dot të ishte në pozitë të pafavorshme, dhe, me këtë mosgatishmëri, mendoj se kishte filluar të merrej me dredhi që kur ishte shumë e re, që ta mbante atë buzëqeshje të ftohtë e të paturpshme të kthyer nga bota e megjithatë t'i plotësonte kërkesat e trupit të saj të fortë e të shkathët.

[66] Mbajtësi i shkopinjve (anglisht *caddy*): djali që ia mban lojtarit të golfit shkopinjtë dhe e ndjek gjatë lojës.

Për mua s'kishte asnjë rëndësi. Pandershmërinë te një grua s'e qorton kurrë thellë: më erdhi pak keq, pastaj e harrova. Pikërisht në po atë qëndrim në atë shtëpi patëm një bisedë të çuditshme për ngarjen e makinës. Filloi ngaqë ajo kaloi aq pranë disa punëtorëve sa parafangoja jonë i preku një kopsë xhaketës së njërit.

— Je shofere e keqe fare, — protestova. — Ose duhet të jesh më e kujdesshme, ose s'duhet të ngasësh fare.

— Jam e kujdesshme.

— Jo, s'je.

— Pra, të tjerët janë, — tha ajo lehtë.

— Ç'lidhje ka kjo?

— Do të më hapin rrugë, — nguli këmbë ajo. — Që të ndodhë një aksident, duhen dy.

— Po sikur të takosh dikë po aq të pakujdesshëm sa ti?

— Shpresoj të mos takoj kurrë, — m'u përgjigj. — I urrej njerëzit e pakujdesshëm. Prandaj më pëlqen ti.

Sytë e saj gri, të lodhur nga dielli, shikonin drejt përpara, por ajo i kishte ndryshuar me qëllim marrëdhëniet tona, dhe për një çast kujtova se e doja. Por unë mendoj ngadalë dhe jam plot rregulla të brendshme që i frenojnë dëshirat e mia, dhe e dija se më parë duhej të dilja përfundimisht nga ajo ngatërresë atje në shtëpi. I kisha shkruar letra një herë në javë dhe i kisha nënshkruar: „Me dashuri, Nik“, dhe gjithë ç'më vinte ndër mend ishte se, kur ajo vajza luante tenis, i dilte mbi buzën e sipërme një mustaqe e lehtë djerse. Megjithatë, kishte një mirëkuptim të paqartë, që duhej prishur me takt para se të isha i lirë.

Secili dyshon se ka të paktën një nga virtytet kryesore, dhe ky është i imi: jam një nga të paktët njerëz të ndershëm që kam njohur ndonjëherë.

Kapitulli IV

Të dielën në mëngjes, ndërsa kambanat e kishave binin në fshatrat gjatë bregut, bota dhe dashnorja e saj u kthyen në shtëpinë e Getsbit dhe vezulluan me hare mbi lëndinën e tij.

— Është kontrabandist pijesh,[67] — thoshin zonjushat, duke lëvizur diku mes koktejeve dhe luleve të tij. — Një herë vrau një njeri që kishte zbuluar se ishte nip i Fon Hindenburgut[68] dhe kushëri i dytë i djallit. Ma jep një trëndafil, shpirt, dhe hidhmë një pikë të fundit në atë gotën e kristaltë atje.

Një herë i shkrova në hapësirat bosh të një orari treni emrat e atyre që erdhën në shtëpinë e Getsbit atë verë. Tani është një orar i vjetër, që po shpërbëhet në palosje, dhe në krye ka: „Ky orar është në fuqi nga 5 korriku 1922“. Por i lexoj ende emrat gri, dhe ata do t'ju japin për ata që pranuan mikpritjen e Getsbit, dhe që i bënë atij nderimin e hollë të mos dinin asgjë fare për të, një përshtypje më të mirë se përgjithësimet e mia.

---

[67] Kontrabandist pijesh (anglisht *bootlegger*). Nga viti 1920 deri më 1933, në SHBA ishte në fuqi Ndalimi (*Prohibition*): ndryshimi i 18-të i Kushtetutës dhe ligji Volstead ndalonin prodhimin, shitjen dhe transportin e pijeve alkoolike. Pija nuk u zhduk: e sillnin fshehurazi nga Kanadaja e nga deti, e prodhonin në mënyrë të paligjshme dhe e shisnin nëpër lokale të fshehta, dhe nga kjo tregti u pasuruan shumë kontrabandistë e banda të krimit të organizuar.

[68] Paul von Hindenburg (1847–1934): feldmarshall gjerman, komandanti i ushtrisë gjermane në vitet e fundit të Luftës së Parë Botërore; më vonë president i Gjermanisë.

Nga Veza Lindore, pra, erdhën Çester Bekerët dhe Liçët, dhe një burrë që quhej Bansen, që e kisha njohur në Jejl, dhe doktor Uebster Sivet, që u mbyt verën e kaluar lart në Mejn.[69] Dhe Hornbimët dhe Uilli Volterët, dhe një klan i tërë që quhej Blekbak, që mblidheshin gjithmonë në një qoshe dhe ngrinin hundët si dhitë ndaj kujtdo që u afrohej. Dhe Ismejt dhe Kristitë (ose, më saktë, Hjubert Auerbahu dhe gruaja e zotit Kristi), dhe Edgar Biveri, të cilit, siç thonë, i zbardhën flokët si pambuk një pasdite dimri pa asnjë arsye.

Klerëns Endajvi ishte nga Veza Lindore, me sa më kujtohet. Erdhi vetëm një herë, me pantallona të shkurtra golfi të bardha, dhe u zu në kopsht me një endacak që quhej Eti. Nga më larg në Ishull erdhën Çidëllët dhe O. R. P. Shrejderët, Stounuoll Xhekson Ejbramët nga Xhorxhia,[70] Fishgardët dhe Riplei Snellët. Snelli ishte aty tri ditë para se të shkonte në burg, aq i dehur, i shtrirë në zhavorrin e hyrjes, saqë automobili i zonjës Julisis Suet i shkeli dorën e djathtë. Erdhën edhe Densitë, edhe S. B. Uajtbejti, që i kishte kaluar mirë të gjashtëdhjetat, edhe Moris A. Flinku, edhe Hemerhedët, edhe Beluga, importuesi i duhanit, me vajzat e Belugës.

Nga Veza Perëndimore erdhën Pollët dhe Mallridit, dhe Sesil Roubaku, dhe Sesil Shoni, dhe Gjuliku, senatori i shtetit, dhe Njuton Orkidi, që drejtonte Films Par Excellence, dhe Ekhausti, dhe Klajd Koeni, dhe Don S. Shuarci (i biri), dhe Artur Mëkarti, të gjithë të lidhur me kinemanë në një mënyrë a në një tjetër. Dhe Katlipët, dhe Bembergët, dhe G. Ërl Mallduni, vëllai i atij Mallduni që më vonë mbyti gruan. Vinte atje Da Fontano, sipër-

[69] Shumë nga emrat e kësaj liste janë lojëra fjalësh të Fitzgerald-it, të ndërtuara mbi emra kafshësh, peshqish e bimësh: *leech* (shushunjë), *civet* (civetë, mace e egër aromatike), *hornbeam* (shkozë), *blackbuck* (antilopë indiane), *beaver* (kastor), *endive* (çikore), *whitebait* (peshq të vegjël), *hammerhead* (peshkaçen-çekiç), *beluga* (blinja e madhe, peshku i havjarit), *duckweed* (thjerrëz uji), *bull* (dem). Mejn (*Maine*): shteti më verilindor i SHBA-ve.

[70] Stonewall Jackson (1824–1863): gjeneral i Konfederatës së Jugut në Luftën Civile Amerikane. Xhorxhia (*Georgia*) është një nga shtetet e Jugut.

marrësi, dhe Ed Legroja, dhe Xhejms B. („Zorrëprishësi“) Fereti, dhe De Jongët, dhe Ernest Lilli: vinin për të luajtur bixhoz, dhe kur Fereti endej nëpër kopsht, do të thoshte se e kishin qëruar dhe se të nesërmen aksionet e Associated Traction do të duhej të luhateshin me fitim.

Një burrë që quhej Klipspringer vinte aq shpesh, sa e mori nami si „qiraxhiu“; dyshoj nëse kishte ndonjë shtëpi tjetër. Nga njerëzit e teatrit kishte Gas Uejzin dhe Horas O'Donavanin, dhe Lester Majerin, dhe Xhorxh Dakuidin, dhe Frensis Bullin. Nga Nju-Jorku ishin edhe Kromët, dhe Bekhisonët, dhe Denikerët, dhe Rasëll Beti, dhe Korriganët, dhe Kelehërët, dhe Djuarët, dhe Skallitë, dhe S. U. Bellçeri, dhe Smërkët, dhe Kuinët e rinj, tani të ndarë, dhe Henri L. Palmeto, që vrau veten duke u hedhur para trenit të metrosë në Times Square.

Beni Mëklenehani vinte gjithmonë me katër vajza. Nga trupi nuk ishin kurrë krejt të njëjtat, por i ngjanin aq shumë njëratjetrës, saqë të dukej patjetër se kishin qenë aty edhe më parë. I kam harruar emrat e tyre: Xhaklina, më duket, ose Konsuela, ose Gloria, ose Xhudi, ose Xhun, dhe mbiemrat e tyre ishin ose emrat melodiozë të luleve e të muajve, ose ata më të ashpërit e kapitalistëve të mëdhenj amerikanë, kushërira të të cilëve, po t'i shtrëngoje, do të rrëfenin se ishin.

Përveç të gjithë këtyre, më kujtohet se të paktën një herë erdhi atje Faustina O'Brajeni, dhe vajzat Bedeker, dhe Brueri i ri, që ia kishte rrëmbyer hundën një plumb në luftë, dhe zoti Albruksburger me zonjushën Hag, të fejuarën e tij, dhe Ardita Fic-Piters, dhe zoti P. Xhuet, dikur kryetar i Legjionit Amerikan,[71] dhe zonjusha Klaudia Hip, me një burrë që thuhej se ishte shoferi i saj, dhe një princ i diçkaje, që e thërrisnim Duka, dhe emrin e të cilit, po ta kem ditur ndonjëherë, e kam harruar.

Të gjithë këta njerëz erdhën në shtëpinë e Getsbit atë verë.

[71]Legjioni Amerikan: shoqata e veteranëve amerikanë të Luftës së Parë Botërore, e themeluar më 1919.

* * *

Në orën nëntë, një mëngjes nga fundi i korrikut, makina e mrekullueshme e Getsbit u ngjit duke u lëkundur nëpër rrugicën me gurë deri te dera ime dhe lëshoi një shpërthim melodie nga boria e saj me tri nota.

Ishte hera e parë që më vinte për vizitë, ndonëse unë kisha qenë në dy nga festat e tij, kisha fluturuar me hidroplanin e tij dhe, me ftesën e tij këmbëngulëse, e përdorja shpesh plazhin e tij.

— Mirëmëngjes, miku plak. Sot drekon me mua, dhe mendova të shkonim bashkë me makinë.

Po mbante ekuilibrin mbi parafangon e makinës me atë shkathtësi lëvizjesh që është kaq tipike amerikane: që vjen, mendoj, nga mungesa e punës së rëndë në rini dhe, akoma më shumë, nga hijeshia pa formë e lojërave tona nervoze e të çrregullta. Kjo cilësi shpërthente vazhdimisht përmes sjelljes së tij të përpiktë në formën e padurimit. S'rrinte kurrë krejt i qetë; kishte gjithmonë diku një këmbë që trokiste ose një dorë që hapej e mbyllej me padurim.

Më pa që po ia shikoja makinën me admirim.

— E bukur, apo jo, miku plak? — U hodh poshtë që ta shihja më mirë. — S'e ke parë ndonjëherë më parë?

E kisha parë. E kishin parë të gjithë. Ishte ngjyrë kremi e pasur, e shndritshme nga nikeli, e fryrë andej-këtej në gjatësinë e saj monstruoze me kuti kapelash, kuti darke e kuti veglash triumfale, dhe me tarraca nga një labirint xhamash përpara që pasqyronin një duzinë diejsh. Ulur pas shumë shtresave xhami në njëfarë serre prej lëkure të gjelbër, u nisëm për në qytet.

Gjatë muajit të kaluar kisha folur me të ndoshta gjysmë duzine herë dhe kisha zbuluar, me zhgënjim, se kishte pak për të thënë. Kështu, përshtypja ime e parë, se ishte njeri me ndonjë rëndësi të papërcaktuar, ishte venitur dalëngadalë, dhe ai ishte bërë

thjesht i zoti i një hani të stërholluar buzë rrugës, ngjitur me mua.

Dhe pastaj erdhi ai udhëtim që të hutonte. S'kishim arritur ende në fshatin e Vezës Perëndimore, kur Getsbi filloi t'i linte përgjysmë fjalitë e tij elegante dhe të godiste veten me pavendosmëri në gjurin e kostumit ngjyrë karamele.

— Dëgjo, miku plak, — shpërtheu befas, — në fund të fundit, ç'mendim ke për mua?

Paksa i zënë në befasi, fillova me ato bishtnime të përgjithshme që meriton kjo pyetje.

— Pra, do të të tregoj diçka për jetën time, — më ndërpreu. — S'dua të krijosh ide të gabuar për mua nga gjithë këto histori që dëgjon.

Pra, ai e dinte për akuzat e çuditshme që i jepnin shije bisedës në sallat e tij.

— Do të të them të vërtetën e Zotit. — Dora e tij e djathtë i urdhëroi befas ndëshkimit hyjnor të rrinte gati. — Jam djali i disa njerëzve të pasur nga Perëndimi i Mesëm, që kanë vdekur të gjithë tani. U rrita në Amerikë, por u shkollova në Oksford, sepse aty janë shkolluar të gjithë të parët e mi prej shumë vitesh. Është traditë e familjes.

Më pa me bisht të syrit, dhe e kuptova pse Xhordan Bejkeri kishte besuar se gënjente. Fjalinë „u shkollova në Oksford“ e nxitoi, ose e gëlltiti, ose iu mbyt në fyt, sikur ta kishte shqetësuar edhe më parë. Dhe me këtë dyshim, gjithë deklarata e tij u shpërbë copë-copë, dhe pyeta veten nëse, në fund të fundit, s'kishte diçka pak ogurzezë tek ai.

— Nga cila pjesë e Perëndimit të Mesëm? — pyeta si pa të keq.

— Nga San Francisko.

— E kuptoj.

— Familja ime vdiq e gjitha dhe trashëgova shumë para.

Zëri i tij ishte solemn, sikur kujtimi i atij shuarjeje të papritur të një klani ta ndiqte ende. Për një çast dyshova se po tallej me mua, por një vështrim nga ai më bindi për të kundërtën.

— Pas kësaj jetova si një raxha i ri në të gjitha kryeqytetet e Evropës, Paris, Venecie, Romë, duke mbledhur xhevahire, kryesisht rubinë, duke gjuajtur kafshë të mëdha, duke pikturuar pak, gjëra vetëm për veten time, dhe duke u përpjekur të harroja diçka shumë të trishtë që më kishte ndodhur shumë kohë më parë.

Me mundim arrita ta mbaja të qeshurën e mosbesimit. Vetë fjalët ishin konsumuar aq shumë, sa s'ngjallnin asnjë figurë tjetër përveç asaj të një „personazhi“ me çallmë, që i rridhte tallash nga çdo pore, ndërsa ndiqte një tigër nëpër Bois de Boulogne.[72]

— Pastaj erdhi lufta, miku plak. Qe një lehtësim i madh, dhe u përpoqa shumë të vdisja, por dukej sikur jeta ime ishte e magjepsur. Kur filloi, pranova gradën e togerit të parë. Në pyllin e Argonës[73] i çova mbetjet e batalionit tim të mitralozave aq përpara, saqë në të dy anët tona mbeti një çarje gjysmë milje, ku këmbësoria s'arrinte të përparonte. Ndenjëm aty dy ditë e dy net, njëqind e tridhjetë veta me gjashtëmbëdhjetë mitralozë Lewis,[74] dhe kur më në fund arriti këmbësoria, gjetën mes grumbujve të të vdekurve shenjat e tri divizioneve gjermane. U gradova major, dhe çdo qeveri aleate më dha një dekoratë, madje edhe Mali i Zi, Mali i Zi i vogël atje poshtë, në Detin Adriatik!

Mali i Zi i vogël! I ngriti lart ato fjalë dhe u pohoi me kokë, me buzëqeshjen e tij. Buzëqeshja e përfshinte historinë e trazuar të Malit të Zi dhe ndiente keqardhje për luftërat trimërore të

[72] Bois de Boulogne: park i madh në skajin perëndimor të Parisit, vend shëtitjesh i shoqërisë së lartë.

[73] Pylli i Argonës: krahinë me pyje në verilindje të Francës, ku nga shtatori deri në nëntor të vitit 1918 ushtria amerikane zhvilloi ofensivën e saj më të madhe dhe më të përgjakshme të luftës.

[74] Mitralozi Lewis: mitraloz i lehtë, i shpikur në SHBA dhe i prodhuar sidomos në Britani, që përdorej shumë gjatë Luftës së Parë Botërore.

popullit malazez. E vlerësonte plotësisht vargun e rrethanave kombëtare që i kishte shkulur këtë nderim zemrës së vogël e të ngrohtë të Malit të Zi. Mosbesimi im tani ishte mbytur nga magjepsja; ishte si të shfletoje me ngut një duzinë revistash.

Futi dorën në xhep, dhe një copë metali, e varur në një shirit, më ra në pëllëmbë.

— Ajo është nga Mali i Zi.

Për habinë time, sendi kishte pamje të vërtetë. „Orderi di Danilo," thoshte mbishkrimi rrethor, „Montenegro, Nicolas Rex."[75]

— Ktheje.

„Majori Xhej Getsbi," lexova, „Për trimëri të jashtëzakonshme."

— Ja edhe një gjë tjetër që e mbaj gjithmonë me vete. Një kujtim nga ditët e Oksfordit. Është bërë në oborrin e Trinity-t;[76] ai në të majtën time tani është konti i Donkasterit.

Ishte fotografia e gjysmë duzine djemsh të rinj me xhaketa sportive, që rrinin kot nën një hark, përmes të cilit dukeshin një mori majash kullash. Aty ishte Getsbi, që dukej pak, jo shumë, më i ri, me një shkop kriketi në dorë.

Atëherë ishte e gjitha e vërtetë. Pashë lëkurët e tigrave që flakëronin në pallatin e tij mbi Kanalin e Madh;[77] e pashë duke hapur një arkë me rubinë për të qetësuar, me thellësitë e tyre të ndriçuara në të kuq, brejtjet e zemrës së tij të thyer.

— Sot do të të bëj një kërkesë të madhe, — tha, duke i futur në xhep kujtimet e tij me kënaqësi, — ndaj mendova se duhej të

[75] „Urdhri i Danilos... Mali i Zi, Mbreti Nikolla": Urdhri i Princit Danilo I ishte një nga dekoratat e Malit të Zi, që u jepej edhe ushtarakëve të huaj. Nikolla I (1841–1921) mbretëroi deri më 1918, kur Mali i Zi u bashkua me Mbretërinë e Serbëve, Kroatëve dhe Sllovenëve.

[76] Trinity: Trinity College, një nga kolegjet e Universitetit të Oksfordit. Oborret e kolegjeve të Oksfordit quhen *quad* (nga *quadrangle*, „katërkëndësh").

[77] Kanali i Madh (*Canal Grande*): kanali kryesor i Venecies, me pallatet e vjetra të fisnikëve në të dy brigjet.

dije diçka për mua. S'doja të mendoje se jam ndonjë hiç. E sheh, zakonisht e gjej veten mes të huajsh, sepse endem andej-këtej duke u përpjekur të harroj gjërat e trishta që më kanë ndodhur.
— Ngurroi. — Do ta dëgjosh këtë pasdite.

— Në drekë?

— Jo, këtë pasdite. Rastësisht mora vesh se po e çon zonjushën Bejker për çaj.

— Do të thuash se je i dashuruar me zonjushën Bejker?

— Jo, miku plak, s'jam. Por zonjusha Bejker ka pranuar me mirësjellje të të flasë për këtë çështje.

S'e kisha as idenë më të vogël se ç'ishte „kjo çështje", por isha më shumë i mërzitur se i interesuar. Xhordanin s'e kisha ftuar për çaj që të flisnim për zotin Xhej Getsbi. Isha i sigurt se kërkesa do të ishte diçka krejt fantastike, dhe për një çast më erdhi keq që kisha shkelur ndonjëherë në lëndinën e tij të mbipopulluar.

S'deshi të thoshte asnjë fjalë tjetër. Korrektësia e tij rritej sa më shumë i afroheshim qytetit. Kaluam Port Ruzveltin, ku dukeshin anijet e oqeanit me rripa të kuq, dhe vrapuam nëpër një lagje të varfër të shtruar me kalldrëm, me pijetore të errëta, por jo të braktisura, me praruesin e zbehur të viteve nëntëqind. Pastaj lugina e hirit u hap në të dy anët tona, dhe, kur kaluam, pashë kalimthi zonjën Uillson që mundohej me pompën e garazhit, me një gjallëri që i merrte frymën.

Me parafangot të hapur si krahë, shpërndamë dritë nëpër gjysmën e Astorias,[78] vetëm gjysmën, sepse, ndërsa përdridheshim mes shtyllave të hekurudhës së ngritur, dëgjova „trak-trak-*paf*!"-in e njohur të një motoçiklete, dhe një polic i tërbuar na doli krah.

— Mirë, miku plak, — thirri Getsbi. E ngadalësuam. Ai nxori nga portofoli një kartë të bardhë dhe ia tundi para syve.

[78] Astoria: lagje në veriperëndim të Kuinsit, në bregun e lumit Ist River, përballë Manhatanit.

— Në rregull, — pranoi polici, duke prekur strehën e kapelës. — Herës tjetër do t'ju njoh, zoti Getsbi. Më falni *mua*!

— Ç'ishte ajo? — pyeta. — Fotografia e Oksfordit?

— Një herë arrita t'i bëj një nder shefit të policisë, dhe ai më dërgon çdo vit një kartolinë Krishtlindjesh.

Përmes urës së madhe, me dritën e diellit që kalonte nëpër trarët dhe bënte një vezullim të pandërprerë mbi makinat që lëviznin, me qytetin që ngrihej matanë lumit në grumbuj të bardhë e në kubikë sheqeri, të ndërtuar të gjithë me një dëshirë, me para që s'u vjen erë. Qyteti i parë nga ura e Kuinsboros[79] është gjithmonë qyteti i parë për herë të parë, në premtimin e tij të parë e të egër për gjithë misterin dhe bukurinë në botë.

Një i vdekur kaloi pranë nesh në një makinë mortore të mbushur me lule, e ndjekur nga dy karroca me perde të ulura dhe nga karroca më të gëzuara për miqtë. Miqtë na panë me sytë tragjikë dhe me buzët e sipërme të shkurtra të Evropës Juglindore, dhe më erdhi mirë që pamja e makinës së mrekullueshme të Getsbit u përfshi në festën e tyre të zymtë. Kur kaluam ishullin Blekuell,[80] na kaloi një limuzinë me shofer të bardhë, ku ishin ulur tre zezakë të modës, dy meshkuj dhe një vajzë. Qesha me zë kur të verdhat e kokërdhokëve të tyre u rrotulluan drejt nesh me një rivalitet mendjemadh.

„Tani që rrëshqitëm përtej kësaj ure, mund të ndodhë gjithçka," mendova; „gjithçka fare..."

Edhe Getsbi mund të ndodhte, pa ndonjë habi të veçantë.

* * *

Mesditë që gjëmonte. Në një bodrum të ajrosur mirë në Rrugën 42 u takova me Getsbin për drekë. Duke e larguar me shkelje syri

[79] Ura e Kuinsboros (*Queensboro Bridge*): ura që e lidh Kuinsin me Manhatanin mbi lumin Ist River, e përfunduar më 1909.

[80] Ishulli Blekuell (*Blackwell's Island*): ishull i ngushtë në lumin Ist River, nën urën e Kuinsboros, ku atëherë ndodheshin burgu dhe disa spitale të qytetit (sot ishulli Ruzvelt).

shkëlqimin e rrugës jashtë, sytë e mi e dalluan turbull në paradhomë, duke folur me një burrë tjetër.

— Zoti Kerauei, ky është miku im, zoti Uolfshajm.

Një hebre i vogël me hundë të shtypur ngriti kokën e madhe dhe më vështroi me dy tufa të bukura qimesh që lulëzonin në të dy vrimat e hundës. Pas një çasti i zbulova sytë e vegjël në gjysmerrësirë.

— ...Kështu, e pashë një herë, — tha zoti Uolfshajm, duke ma shtrënguar dorën me seriozitet, — dhe ç'mendon se bëra?

— Çfarë? — pyeta me mirësjellje.

Por me sa dukej s'po më fliste mua, sepse ma lëshoi dorën dhe e mbuloi Getsbin me hundën e tij shprehëse.

— Ia dhashë paratë Kacpos dhe i thashë: „Mirë, Kacpo, mos i jep asnjë qindarkë gjersa të mbyllë gojën.“ Dhe ai e mbylli aty për aty.

Getsbi na kapi secilin nga një krah dhe u fut përpara në restorant, e atëherë zoti Uolfshajm e gëlltiti një fjali të re që po fillonte dhe ra në një përhumbje si prej somnambuli.

— Uiski me sodë? — pyeti kryekamerieri.

— Ky është restorant i mirë këtu, — tha zoti Uolfshajm, duke parë nimfat presbiteriane në tavan. — Por mua më pëlqen më shumë ai përballë!

— Po, uiski me sodë, — pranoi Getsbi, dhe pastaj zotit Uolfshajm: — Atje bën shumë vapë.

— Vapë dhe i vogël, po, — tha zoti Uolfshajm, — por plot kujtime.

— Cili lokal është ai? — pyeta.

— Metropoli i vjetër.

— Metropoli i vjetër, — tha i menduar e i zymtë zoti Uolfshajm. — Plot me fytyra të vdekura e të shkuara. Plot me miq që kanë ikur përgjithmonë. Sa të jem gjallë, s'e harroj dot natën

kur e qëlluan atje Rozi Rozentalin.[81] Ishim gjashtë veta në tryezë, dhe Rozi kishte ngrënë e pirë shumë gjithë mbrëmjen. Kur ishte gati mëngjes, kamerieri iu afrua me një pamje të çuditshme dhe i thotë se dikush do t'i flasë jashtë. „Mirë," thotë Rozi, dhe fillon të ngrihet, dhe unë e tërhoqa poshtë në karrige.

— „Le të vijnë këtu brenda, bastardët, po të duan, Rozi, por ti, për Zotin, mos dil nga kjo dhomë."

— Atëherë ishte ora katër e mëngjesit, dhe po t'i kishim ngritur grilat, do të kishim parë dritën e ditës.

— Doli? — pyeta i pafajshëm.

— Sigurisht që doli. — Hunda e zotit Uolfshajm shkrepi drejt meje e indinjuar. — U kthye te dera dhe thotë: „Mos e lini kamerierin të ma marrë kafenë!" Pastaj doli në trotuar, dhe ata e qëlluan tri herë në barkun e ngopur dhe ikën me makinë.

— Katër prej tyre i ekzekutuan në karrigen elektrike, — thashë, duke kujtuar.

— Pesë, me Bekerin. — Vrimat e hundës m'u kthyen me interes. — Kuptoj që kërkoni një gondakt pune.

Afrimi i këtyre dy vërejtjeve të trondiste. Getsbi u përgjigj për mua:

— Oh, jo, — thirri, — nuk është ky njeriu.

— Jo? — Zoti Uolfshajm dukej i zhgënjyer.

— Ky është vetëm një mik. Të thashë që për atë do të flisnim ndonjë herë tjetër.

— Më falni, — tha zoti Uolfshajm, — e ngatërrova njeriun.

Erdhi një gjellë e lëngshme me mish të grirë, dhe zoti Uolfshajm, duke e harruar atmosferën më sentimentale të Metropolit të vjetër, filloi të hante me një delikatesë të egër. Ndërkohë sytë e tij endeshin shumë ngadalë nëpër gjithë sallën; e plotësoi

[81] Rozi Rozentali: Herman Rosenthal, kumarxhi nga Nju-Jorku, u vra me armë para hotelit Metropole, afër Times Square-it, në korrik të vitit 1912, pasi kishte akuzuar publikisht togerin e policisë Charles Becker se merrte para nga lokalet e kumarit. Katër vrasësit u ekzekutuan në karrigen elektrike më 1914, dhe vetë Becker-i më 1915.

harkun duke u kthyer të shqyrtonte njerëzit pikërisht pas tij. Mendoj se, po të mos isha unë aty, do t'i kishte hedhur një sy të shkurtër edhe nën tryezën tonë.

— Dëgjo, miku plak, — tha Getsbi, duke u përkulur drejt meje, — kam frikë se këtë mëngjes në makinë të zemërova pak.

Ishte sërish ajo buzëqeshje, por kësaj radhe i bëra ballë.

— Nuk më pëlqejnë misteret, — iu përgjigja, — dhe s'e kuptoj pse s'del hapur e të më thuash ç'do. Pse duhet të kalojë gjithçka përmes zonjushës Bejker?

— Oh, s'është ndonjë gjë e fshehtë, — më siguroi. — Zonjusha Bejker është sportiste e madhe, e di, dhe s'do të bënte kurrë ndonjë gjë që s'është në rregull.

Befas pa orën, u hodh në këmbë dhe doli me nxitim nga salla, duke më lënë në tryezë me zotin Uolfshajm.

— Duhet të telefonojë, — tha zoti Uolfshajm, duke e ndjekur me sy. — Djalë i shkëlqyer, apo jo? I pashëm për t'u parë dhe zotëri i përsosur.

— Po.

— Është njeri i Ogsfordit.

— Oh!

— Ka shkuar në Kolegjin e Ogsfordit në Angli. E njihni Kolegjin e Ogsfordit?

— E kam dëgjuar.

— Është një nga kolegjet më të famshëm në botë.

— E njihni prej kohësh Getsbin? — pyeta.

— Prej disa vitesh, — m'u përgjigj i kënaqur. — Bëra kënaqësinë ta njoh menjëherë pas luftës. Por e dija që kisha zbuluar një njeri me edukatë të hollë pasi fola me të një orë. I thashë vetes: „Ja një njeri nga ata që do të doje ta merrje në shtëpi e t'ua prezantoje nënës e motrës.“ — Pushoi. — Shoh që po m'i shikoni kopsat e mëngëve.

S'po i shikoja, por tani i pashë. Ishin bërë me copa fildishi çuditërisht të njohura.

— Ekzemplarët më të mirë të dhëmbëve dhëmballë njerëzorë, — më njoftoi.

— Pa shih! — I shqyrtova. — Kjo është një ide shumë interesante.

— Po. — I fshehu mëngët nën xhaketë. — Po, Getsbi është shumë i kujdesshëm me gratë. S'do ta shikonte as me bisht të syrit gruan e një miku.

Kur objekti i këtij besimi instinktiv u kthye në tryezë dhe u ul, zoti Uolfshajm e piu kafenë me një të rrëkëllyer dhe u ngrit në këmbë.

— E shijova drekën, — tha, — dhe po ju lë ju dy djemve të rinj, para se ta zgjas më shumë se ç'duhet.

— Mos u ngut, Mejer, — tha Getsbi, pa entuziazëm. Zoti Uolfshajm ngriti dorën si për bekim.

— Jeni shumë i sjellshëm, por unë i përkas një brezi tjetër, — njoftoi solemnisht. — Rrini këtu dhe flisni për sportet tuaja, për zonjushat tuaja dhe për... — Një emër të përfytyruar e plotësoi me një tundje tjetër të dorës. — Sa për mua, jam pesëdhjetë vjeç dhe s'do t'ju imponohem më.

Kur na dha dorën dhe u kthye, hunda e tij tragjike dridhej. Pyeta veten se mos i kisha thënë ndonjë gjë që e kishte fyer.

— Ndonjëherë bëhet shumë sentimental, — shpjegoi Getsbi. — Kjo është një nga ditët e tij sentimentale. Është figurë e njohur në Nju-Jork, banor i përhershëm i Broadway-t.

— Po kush është, në fund të fundit, aktor?

— Jo.

— Dentist?

— Mejer Uolfshajmi? Jo, është kumarxhi. — Getsbi ngurroi, pastaj shtoi me gjakftohtësi: — Është njeriu që e trukoi Serinë Botërore të vitit 1919.[82]

[82] Seria Botërore (*World Series*): finalja e kampionatit amerikan të bejsbollit, sporti më i dashur i amerikanëve. Më 1919 disa lojtarë të Chicago White Sox-it morën para nga kumarxhinjtë që ta humbnin me qëllim finalen kundër Cincinnati Reds-it. Skandali u zbulua më 1920; si organizatori i tij u

— E trukoi Serinë Botërore? — përsërita.

Ideja më shtangu. Më kujtohej, sigurisht, që Seria Botërore ishte trukuar më 1919, por, po të kisha menduar ndonjëherë për të, do ta kisha menduar si diçka që thjesht *ndodhi*, si fundin e ndonjë vargu të pashmangshëm. S'më kishte shkuar kurrë ndër mend se një njeri i vetëm mund të fillonte të luante me besimin e pesëdhjetë milionë njerëzve, me vendosmërinë e një hajduti që shpërthen një kasafortë.

— Si i erdhi ta bënte këtë? — pyeta pas një minute.

— Thjesht e pa rastin.

— Pse s'është në burg?

— S'e kapin dot, miku plak. Është njeri i zgjuar.

Ngula këmbë ta paguaja unë llogarinë. Ndërsa kamerieri më sillte kusurin, pashë Tom Bjukenanin në anën tjetër të sallës plot njerëz.

— Eja me mua për një minutë, — thashë; — duhet t'i them tungjatjeta dikujt.

Kur na pa, Tomi u hodh në këmbë dhe bëri gjysmë duzine hapash drejt nesh.

— Ku ke qenë? — pyeti me zjarr. — Dejzi është tërbuar që s'i ke telefonuar.

— Ky është zoti Getsbi, zoti Bjukenan.

I dhanë dorën njëri-tjetrit shkurt, dhe në fytyrën e Getsbit u shfaq një pamje sikleti e tendosur, që s'ia kisha parë.

— Si je, në fund të fundit? — më pyeti Tomi. — Si të ra rruga deri këtu për të ngrënë?

— Kam qenë për drekë me zotin Getsbi.

U ktheva nga zoti Getsbi, por ai s'ishte më aty.

* * *

Një ditë tetori të nëntëmbëdhjetë e shtatës...

---

përmend kumarxhiu nga Nju-Jorku Arnold Rothstein, që mendohet të ketë qenë modeli i Uolfshajmit.

(tha Xhordan Bejkeri atë pasdite, ulur shumë drejt në një karrige të drejtë në kopshtin e çajit të hotelit Plaza)[83]

...po ecja nga një vend në tjetrin, gjysmë nëpër trotuare e gjysmë nëpër lëndina. Nëpër lëndina isha më e lumtur, sepse kisha veshur këpucë nga Anglia, me thumba gome në shollë që nguleshin në tokën e butë. Kisha veshur edhe një fund të ri me kuadrate, që e frynte pak era, dhe sa herë që ndodhte kjo, flamujt kuq, bardh e blu para të gjitha shtëpive tendoseshin të ngurtë dhe bënin c-c-c-c, në një mënyrë qortuese.

Më i madhi i flamujve dhe më e madhja e lëndinave ishin të shtëpisë së Dejzi Fejt. Ajo sapo kishte mbushur tetëmbëdhjetë vjeç, dy vjet më e madhe se unë, dhe ishte pa krahasim më e dashura nga të gjitha vajzat e reja të Luizvilit. Vishej në të bardha, kishte një makinë të vogël të bardhë me dy vende, dhe gjithë ditën i binte telefoni në shtëpi, ndërsa oficerë të rinj të ngazëllyer nga Kampi Tejlor[84] kërkonin privilegjin ta kishin vetëm për vete atë natë. „Të paktën për një orë!“

Kur arrita përballë shtëpisë së saj atë mëngjes, makina e saj e bardhë ishte buzë trotuarit, dhe ajo ishte ulur brenda me një toger që s'e kisha parë kurrë. Ishin aq të zhytur te njëri-tjetri, sa ajo s'më pa gjersa u ndodha pesë këmbë larg.

— Tungjatjeta, Xhordan, — thirri papritur. — Të lutem, eja këtu.

Më kënaqi sedrën që donte të më fliste, sepse nga të gjitha vajzat më të mëdha, atë e admiroja më shumë. Më pyeti nëse po shkoja në Kryqin e Kuq për të bërë fasha. Po shkoja. Pra, a do t'u thosha që ajo s'mund të vinte atë ditë? Ndërsa fliste, oficeri e shikonte Dejzin në një mënyrë që çdo vajzë e re do të donte ta shikonin ndonjëherë, dhe, ngaqë m'u duk romantike, ngjarja më

[83] Hotel Plaza: hotel luksoz në Nju-Jork, në cep të Central Park-ut dhe të Fifth Avenue-së, i hapur më 1907.

[84] Kampi Tejlor (*Camp Zachary Taylor*): kamp ushtarak afër Luizvilit, ku gjatë Luftës së Parë Botërore stërviteshin dhjetëra mijëra ushtarë para se të niseshin për në Francë.

ka mbetur në mendje që atëherë. Emri i tij ishte Xhej Getsbi, dhe s'e pashë më me sy për më shumë se katër vjet: edhe pasi e njoha në Long Ajlend, s'e kuptova se ishte i njëjti njeri.

Kjo ishte më nëntëmbëdhjetë e shtatë. Vitin tjetër kisha edhe unë disa të dashur dhe fillova të luaja në turne, ndaj s'e shihja shpesh Dejzin. Ajo shoqërohej me një rreth pak më të rritur, kur shoqërohej me dikë. Për të qarkullonin thashetheme të egra: si e kishte gjetur e ëma një natë dimri duke bërë valixhen për të shkuar në Nju-Jork t'i thoshte lamtumirë një ushtari që po nisej matanë oqeanit. E penguan me sukses, por ajo s'u foli njerëzve të shtëpisë për disa javë. Pas kësaj s'u soll më me ushtarët, por vetëm me disa djem të rinj të qytetit me këmbë të sheshta e me sy të dobët, që s'mund të hynin fare në ushtri.

Vjeshtën tjetër ishte sërish e gëzuar, e gëzuar si gjithmonë. Doli në shoqëri[85] pas armëpushimit,[86] dhe në shkurt thuhej se ishte fejuar me një burrë nga Nju-Orleansi. Në qershor u martua me Tom Bjukenanin nga Çikagoja, me më shumë pompë e madhështi se ç'kishte parë ndonjëherë Luizvili. Ai erdhi me njëqind veta në katër vagonë privatë, mori me qira një kat të tërë të hotelit Malbah, dhe një ditë para dasmës i dhuroi një gjerdan me perla me vlerë treqind e pesëdhjetë mijë dollarë.

Unë isha shoqëruese e nuses. Hyra në dhomën e saj gjysmë ore para darkës së dasmës dhe e gjeta të shtrirë në shtrat, e bukur si nata e qershorit me fustanin me lule, dhe e dehur si majmun. Në njërën dorë kishte një shishe soterni[87] dhe në tjetrën një letër.

— 'Rgëzomëni, — murmuriti. — S'kisha pirë kurrë më parë, por oh, sa më pëlqen.

— Ç'ke, Dejzi?

---

[85]Daljet në shoqëri: në familjet e pasura amerikane, vajzat rreth të tetëmbëdhjetave „dilnin në shoqëri“ me një ballo a pritje të veçantë (*début*), dhe që atëherë konsideroheshin gati për martesë.

[86]Armëpushimi i 11 nëntorit 1918, që i dha fund Luftës së Parë Botërore.

[87]Soterni (*Sauternes*): verë e bardhë e ëmbël nga krahina e Bordosë, në Francë.

U tremba, ta them unë; s'kisha parë kurrë më parë një vajzë në atë gjendje.

— Ja, shpirtrat e mi. — Rrëmoi në një kosh letrash që e kishte me vete në shtrat dhe nxori gjerdanin me perla. — Merrini e çojini poshtë dhe kthejiani kujt i përkasin. U thoni të gjithëve se Dejzi ndërro' mend'. U thoni: „Dejzi ndërro' mend'!“

Filloi të qante: qante e qante. Dola me vrap dhe gjeta shërbyesen e së ëmës, mbyllëm derën me çelës dhe e futëm në një banjë me ujë të ftohtë. S'e lëshonte letrën. E futi me vete në vaskë dhe e shtrydhi në një top të lagur, dhe më la ta vija në pjatën e sapunit vetëm kur pa se po bëhej copa-copa si bora.

Por s'tha më asnjë fjalë. I dhamë spirt amoniaku, i vumë akull në ballë, ia mbërthyem sërish fustanin, dhe gjysmë ore më vonë, kur dolëm nga dhoma, perlat ishin në qafën e saj dhe ngjarja kishte marrë fund. Të nesërmen, në orën pesë, u martua me Tom Bjukenanin pa iu dridhur qerpiku dhe u nis për një udhëtim tremujor në Detet e Jugut.

I pashë në Santa Barbara kur u kthyen, dhe mendova se s'kisha parë kurrë një vajzë aq të çmendur pas burrit të saj. Po të dilte ai nga dhoma për një minutë, ajo shikonte përreth e shqetësuar dhe thoshte: „Ku shkoi Tomi?“, dhe kishte shprehjen më të përhumbur gjersa e shihte duke hyrë nga dera. Rrinte me orë të tëra ulur në rërë me kokën e tij në prehër, duke i fërkuar sytë me gishta dhe duke e parë me një kënaqësi të pakuptueshme. Të prekte t'i shihje bashkë: të bënte të qeshje në heshtje, i magjepsur. Kjo ishte në gusht. Një javë pasi u largova nga Santa Barbara, Tomi u përplas një natë me një karrocë në rrugën e Venturës dhe i shkuli makinës një rrotë të përparme. Vajza që ishte me të doli edhe ajo në gazeta, sepse theu krahun: ishte një nga shërbyeset e dhomave të hotelit të Santa Barbarës.

Prillin tjetër Dejzi lindi vajzën e vogël, dhe shkuan në Francë

për një vit. I pashë një pranverë në Kanë, e më vonë në Dovil,[88] dhe pastaj u kthyen në Çikago që të ngulnin këmbë. Në Çikago Dejzi ishte shumë e dashur, siç e di. Shoqëroheshin me një rreth që jetonte shpejt, të gjithë të rinj, të pasur e të shfrenuar, por ajo doli me një emër krejtësisht të pastër. Ndoshta ngaqë s'pi. Është përparësi e madhe të mos pish mes njerëzve që pinë shumë. Mund ta mbash gjuhën, dhe, përveç kësaj, mund ta caktosh kohën e ndonjë parregullsie tënden të vogël, kur të gjithë të tjerët janë aq të verbër sa s'e shohin dhe s'u intereson. Ndoshta Dejzi s'u mor kurrë me dashuri të fshehta; e megjithatë, ka diçka në atë zë të saj...

Pra, para rreth gjashtë javësh, ajo dëgjoi emrin Getsbi për herë të parë pas shumë vitesh. Ishte kur të pyeta, të kujtohet?, nëse e njihje Getsbin në Vezën Perëndimore. Pasi ike ti në shtëpi, ajo erdhi në dhomën time, më zgjoi dhe më tha: „Cilin Getsbi?“, dhe kur ia përshkrova, isha gjysmë në gjumë, tha me zërin më të çuditshëm se duhej të ishte njeriu që njihte dikur. Vetëm atëherë e lidha këtë Getsbi me oficerin në makinën e saj të bardhë.

* * *

Kur Xhordan Bejkeri mbaroi së treguari gjithë këtë, kishim gjysmë ore që ishim larguar nga Plaza dhe po shëtisnim me një viktoria[89] nëpër Central Park. Dielli kishte perënduar pas pallateve të larta të yjeve të kinemasë në rrugët me numra pesëdhjetë e ca në anën perëndimore, dhe zërat e kthjellët të fëmijëve, të mbledhur tashmë si bulkthat në bar, ngjiteshin nëpër muzgun e nxehtë:

[88] Kana (*Cannes*), në bregun jugor të Francës, dhe Dovili (*Deauville*), në bregun e Normandisë: qytete pushimi të pasanikëve evropianë e amerikanë.

[89] Viktoria: karrocë e lehtë me kuaj, me një ndenjëse për dy veta dhe me tendë të palosshme, që përdorej për shëtitje.

„Unë jam Sheiku i Arabisë.
Dashuria jote është imja.
Natën, kur të zërë gjumi,
në çadrën tënde do të hyj zvarrë...“[90]

— Ishte një rastësi e çuditshme, — thashë.

— Por s'ishte aspak rastësi.

— Pse jo?

— Getsbi e bleu atë shtëpi që Dejzi të ishte pikërisht matanë gjirit.

Atëherë s'kishin qenë vetëm yjet ato që ai kishte synuar atë natë qershori. M'u bë i gjallë, i lindur befas nga barku i shkëlqimit të tij pa qëllim.

— Do të dijë, — vazhdoi Xhordani, — nëse do ta ftosh Dejzin në shtëpinë tënde ndonjë pasdite dhe pastaj ta lësh atë të vijë.

Modestia e kërkesës më tronditi. Kishte pritur pesë vjet dhe kishte blerë një vilë ku u shpërndante dritë yjesh fluturave të rastit, që të mund të „vinte“ një pasdite në kopshtin e një të huaji.

— Duhej t'i dija të gjitha këto para se të më kërkonte një gjë kaq të vogël?

— Ka frikë, ka pritur kaq gjatë. Mendoi se mund të fyheshe. E sheh, nën gjithë atë, është njeri i fortë fare.

Diçka më shqetësonte.

— Pse s'të kërkoi ty ta rregulloje takimin?

— Do që ajo t'ia shohë shtëpinë, — shpjegoi ajo. — Dhe shtëpia jote është pikërisht ngjitur.

— Oh!

— Më duket se gjysmë e priste që ajo të vinte rastësisht në ndonjë nga festat e tij, ndonjë natë, — vazhdoi Xhordani, — por ajo s'erdhi kurrë. Pastaj filloi t'i pyeste njerëzit si pa të keq nëse e njihnin, dhe unë isha e para që gjeti. Ishte ajo natë që më thirri në

[90] Fjalët e këngës *The Sheik of Araby* (1921), të frymëzuar nga filmi *The Sheik* (1921) me Rudolph Valentino-n, një nga këngët më të njohura të kohës.

ballon e tij, dhe duhej ta kishe dëgjuar me çfarë mënyre të stërholluar iu afrua çështjes. Sigurisht, unë i propozova menjëherë një drekë në Nju-Jork, dhe kujtova se do të çmendej:

— „S'dua të bëj asgjë jashtë rregullit!“ thoshte vazhdimisht. „Dua ta shoh këtu, pikërisht ngjitur.“

— Kur i thashë se ishe mik i veçantë i Tomit, filloi ta braktiste gjithë idenë. Nuk di shumë për Tomin, ndonëse thotë se prej vitesh lexon një gazetë të Çikagos vetëm me shpresën se mund t'i zërë syri emrin e Dejzisë.

Tani ishte errët, dhe ndërsa zhyteshim poshtë një ure të vogël, e vura krahun rreth supit të artë të Xhordanit, e tërhoqa drejt vetes dhe e ftova për darkë. Befas s'po mendoja më për Dejzin e Getsbin, por për këtë krijesë të pastër, të fortë e të kufizuar, që merrej me skepticizëm të përgjithshëm, dhe që mbështetej prapa e shkathët pikërisht brenda rrethit të krahut tim. Një fjali filloi të më rrihte në vesh me njëfarë ngazëllimi dehës: „Ka vetëm të ndjekur, ndjekës, të zënë me punë dhe të lodhur.“

— Dhe Dejzi duhet të ketë diçka në jetën e saj, — më murmuriti Xhordani.

— A do ajo ta shohë Getsbin?

— Ajo s'duhet ta dijë. Getsbi s'do që ta dijë. Ti duhet vetëm ta ftosh për çaj.

Kaluam një pengesë pemësh të errëta, dhe pastaj fasada e Rrugës 59, një bllok drite të zbehtë e delikate, shkëlqeu poshtë në park. Ndryshe nga Getsbi dhe nga Tom Bjukenani, unë s'kisha ndonjë vajzë, fytyra pa trup e së cilës të notonte gjatë kornizave të errëta e reklamave verbuese, ndaj e afrova vajzën pranë meje, duke i shtrënguar krahët. Goja e saj e zbehtë e përbuzëse buzëqeshi, ndaj e afrova sërish, më pranë, këtë herë deri te fytyra ime.

Kapitulli V

Kur u ktheva atë natë në Vezën Perëndimore, për një çast pata frikë se më digjej shtëpia. Ora dy, dhe gjithë cepi i gadishullit flakëronte nga drita, që binte e parealtë mbi shkurret dhe bënte shkëlqime të holla e të zgjatura mbi telat anës rrugës. Kur ktheva qoshen, pashë se ishte shtëpia e Getsbit, e ndriçuar nga kulla deri në bodrum.

Në fillim mendova se ishte një festë tjetër, një zbavitje e shfrenuar që ishte kthyer në „kukafshehti“ ose në „sardele në kuti“,[91] me gjithë shtëpinë të hapur për lojën. Por s'dëgjohej asnjë zë. Vetëm era nëpër pemë, që lëkundte telat e i bënte dritat të fikeshin e të ndizeshin sërish, sikur shtëpia t'i bënte sy errësirës. Ndërsa taksia ime largohej duke rënkuar, pashë Getsbin që vinte drejt meje nëpër lëndinën e tij.

— Shtëpia jote duket si Ekspozita Botërore, — thashë.

— Vërtet? — I ktheu sytë nga ajo i përhumbur. — Po u hidhja një sy disa dhomave. Eja të shkojmë në Koni Ajlend,[92] miku plak. Me makinën time.

— Është shumë vonë.

[91] „Sardele në kuti“: lojë si kukafshehti, por e kundërt: fshihet vetëm një lojtar, dhe kush e gjen, fshihet bashkë me të, gjersa të gjithë mblidhen të ngjeshur në një vend si sardelet në kuti.

[92] Koni Ajlend (*Coney Island*): plazh dhe park i madh zbavitjesh në jug të Bruklinit, vend zbavitjeje i nju-jorkezëve.

— Pra, po sikur të bëjmë një zhytje në pishinë? S'e kam përdorur gjithë verën.

— Duhet të shkoj të fle.

— Mirë.

Priti, duke më parë me një padurim të mbytur.

— Fola me zonjushën Bejker, — thashë pas një çasti. — Nesër do t'i telefonoj Dejzisë dhe do ta ftoj këtu për çaj.

— Oh, s'ka gjë, — tha ai shkujdesur. — S'dua të të shqetësoj.

— Cila ditë do të të vinte mirë?

— Cila ditë do të të vinte mirë *ty*? — më ndreqi shpejt. — S'dua të të shqetësoj, e sheh.

— Si thua për pasnesër?

U mendua për një çast. Pastaj, me ngurrim: „Dua të pres barin," tha.

Të dy pamë poshtë barin: kishte një vijë të prerë aty ku mbaronte lëndina ime e çrregullt dhe fillonte shtrirja më e errët e e mirëmbajtur e tij. Dyshova se e kishte fjalën për barin tim.

— Ka edhe një gjë tjetër të vogël, — tha i pasigurt, dhe ngurroi.

— Do të parapëlqeje ta shtyje për disa ditë? — e pyeta.

— Oh, s'është për këtë. Të paktën... — U ngatërrua me një varg fillimesh. — Pra, mendova... pra, dëgjo, miku plak, ti s'fiton shumë para, apo jo?

— Jo shumë.

Kjo dukej se e qetësoi, dhe vazhdoi me më shumë besim.

— E mendova që s'fiton, po të më falësh që... e sheh, unë merrem edhe me një punë të vogël anash, njëfarë pune shtesë, e kupton. Dhe mendova se, po të mos fitosh shumë... Ti shet obligacione, apo jo, miku plak?

— Përpiqem.

— Pra, kjo do të të interesonte. S'do të të merrte shumë kohë, dhe mund të fitoje një shumë të bukur parash. Rastis të jetë një gjë mjaft konfidenciale.

Tani e kuptoj se në rrethana të tjera ajo bisedë mund të kishte qenë një nga krizat e jetës sime. Por, meqë oferta ishte qartë dhe pa takt për një shërbim që duhej bërë, s'kisha zgjidhje tjetër veç ta ndërprisja aty.

— Kam shumë punë, — thashë. — Ju jam shumë mirënjohës, por s'mund të marr më shumë punë përsipër.

— S'do të kishe pse të bëje ndonjë punë me Uolfshajmin. — Me sa dukej, mendonte se po i shmangesha „gondaktit“ që ishte përmendur në drekë, por e sigurova se gabohej. Priti edhe një çast, duke shpresuar se do të filloja ndonjë bisedë, por unë isha shumë i zhytur në mendime për t'iu përgjigjur, ndaj ai shkoi pa qejf në shtëpi.

Mbrëmja më kishte bërë kokëlehtë e të lumtur; mendoj se, kur hyra nga dera e përparme, hyra drejt e në një gjumë të thellë. Kështu, s'e di nëse Getsbi shkoi a jo në Koni Ajlend, ose për sa orë u „hodhi një sy dhomave“, ndërsa shtëpia e tij vazhdonte të flakëronte me ngjyrat e saj të ndezura. Të nesërmen në mëngjes i telefonova Dejzisë nga zyra dhe e ftova të vinte për çaj.

— Mos e merr Tomin me vete, — e paralajmërova.

— Çfarë?

— Mos e merr Tomin me vete.

— Kush është „Tomi“? — pyeti ajo e pafajshme.

Dita e caktuar binte shi me rrëshekë. Në orën njëmbëdhjetë, një burrë me mushama, që tërhiqte një makinë bari, trokiti në derën time të përparme dhe tha se e kishte dërguar zoti Getsbi të ma priste barin. Kjo më kujtoi se kisha harruar t'i thosha finlandezes sime të kthehej, ndaj shkova me makinë në fshatin e Vezës Perëndimore ta kërkoja nëpër rrugicat e lagura të lyera me gëlqere dhe të blija disa filxhanë, limonë e lule.

Lulet nuk ishin të nevojshme, sepse në orën dy mbërriti nga shtëpia e Getsbit një serrë e tërë, me enë të panumërta për ta mbajtur. Një orë më vonë dera e përparme u hap me nervozizëm, dhe Getsbi, me kostum të bardhë fanelle, me këmishë argjendi e

me kravatë ngjyrë ari, hyri me nxitim. Ishte i zbehtë, dhe nën sy kishte shenja të errëta pagjumësie.

— Është gjithçka në rregull? — pyeti menjëherë.

— Bari duket mirë, po të jetë kjo që do të thuash.

— Cili bar? — pyeti i hutuar. — Oh, bari në oborr. — E pa nga dritarja, por, nga shprehja e tij, s'besoj se pa asgjë.

— Duket shumë mirë, — vërejti me mendje gjetkë. — Njëra nga gazetat thoshte se shiu mendohej të pushonte nga ora katër. Më duket se ishte *The Journal*-i.[93] I ke të gjitha ç'të duhen sa për... për çajin?

E mora në qiler, ku ai e pa finlandezen me pak qortim. Bashkë shqyrtuam me imtësi dymbëdhjetë kekët me limon nga dyqani i ushqimeve të gatshme.

— A bëjnë? — e pyeta.

— Sigurisht, sigurisht! Janë të shkëlqyer! — dhe shtoi me një zë bosh: — ...miku plak.

Rreth orës tre e gjysmë, shiu u qetësua në një mjegull të lagësht, nëpër të cilën notonin herë pas here pika të holla si vesë. Getsbi shfletonte me sy të zbrazët një kopje të *Ekonomisë* së Klejit,[94] duke u drithëruar nga hapat finlandezë që dridhnin dyshemenë e kuzhinës, dhe duke parë herë pas here drejt dritareve të turbullta, sikur jashtë të ndodhnin një varg ngjarjesh të padukshme, por alarmuese. Më në fund u ngrit dhe më njoftoi, me zë të pasigurt, se po shkonte në shtëpi.

— Pse?

— S'po vjen njeri për çaj. Është shumë vonë! — Pa orën, sikur diku tjetër ta priste ndonjë punë e ngutshme. — S'pres dot gjithë ditën.

— Mos u bëj budalla; është ora katër pa dy minuta.

---

[93] *The Journal*: gazeta e përditshme *New York Journal*.

[94] *Ekonomia* e Klejit: *Economics: An Introduction for the General Reader* (1916), libër hyrës i ekonomistit anglez Henry Clay.

U ul i mjeruar, sikur ta kisha shtyrë unë, dhe në po atë çast u dëgjua zhurma e një motori që po kthehej në rrugicën time. U hodhëm të dy në këmbë, dhe, paksa i torturuar edhe vetë, dola në oborr.

Nën jargavanët e zhveshur që pikonin, një makinë e madhe e hapur po ngjitej në rrugicën e hyrjes. Ndaloi. Fytyra e Dejzisë, e anuar mënjanë nën një kapelë trecepëshe ngjyrë livande, më pa me një buzëqeshje të ndritshme e ekstatike.

— Këtu jeton absolutisht ti, i dashuri im më i dashur?

Valëzimi ngazëllyes i zërit të saj ishte një tonik i egër në shi. Për një çast m'u desh ta ndiqja tingullin e tij, lart e poshtë, vetëm me vesh, para se të më vinte ndonjë fjalë. Një tufë flokësh e lagur i rrinte mbi faqe si një pinelatë bojë blu, dhe dora e saj ishte e lagur me pika që shkëlqenin kur ia mora për ta ndihmuar të zbriste nga makina.

— Je i dashuruar me mua, — më tha me zë të ulët në vesh, — apo pse duhej të vija vetëm?

— Ky është sekreti i Kështjellës Rekrent.[95] Thuaji shoferit të shkojë larg e të kalojë një orë.

— Kthehu pas një ore, Ferdi. — Pastaj me një murmurimë të rëndë: — Quhet Ferdi.

— A ia prek hundën benzina?

— S'besoj, — tha ajo e pafajshme. — Pse?

Hymë brenda. Për habinë time të madhe, dhoma e ndenjies ishte bosh.

— Pa shih, sa e çuditshme, — thirra.

— Ç'është e çuditshme?

Ktheu kokën, sepse në derën e përparme u dëgjua një trokitje e lehtë e dinjitoze. Dola dhe e hapa. Getsbi, i zbehtë si i vdekur, me duart e zhytura si pesha në xhepat e xhaketës, qëndronte në një pellg uji dhe më vështronte në sy në mënyrë tragjike.

[95] *Castle Rackrent* („Kështjella Rekrent“, 1800): roman i shkrimtares irlandeze Maria Edgeworth për rrënimin e një familjeje pronarësh tokash.

Me duart ende në xhepat e xhaketës, kaloi pranë meje me hap të rëndë në hyrje, u kthye befas sikur të ishte në tel dhe u zhduk në dhomën e ndenjies. S'ishte aspak e çuditshme. I vetëdijshëm për rrahjet e forta të zemrës sime, e mbylla derën përballë shiut që po shtohej.

Për gjysmë minute s'u dëgjua asnjë zë. Pastaj nga dhoma e ndenjies dëgjova njëfarë murmurime të mbytur dhe një copë të qeshure, të ndjekur nga zëri i Dejzisë në një notë të qartë artificiale:

— Me të vërtetë më vjen tmerrësisht mirë që të shoh sërish.

Një pushim; zgjati tmerrësisht. S'kisha ç'të bëja në hyrje, ndaj hyra në dhomë.

Getsbi, me duart ende në xhepa, ishte mbështetur pas oxhakut në një imitim të tendosur të qetësisë së përsosur, madje edhe të mërzitjes. Kokën e kishte hedhur aq shumë prapa sa i mbështetej mbi faqen e një ore të prishur oxhaku, dhe nga ky pozicion sytë e tij të hutuar vështronin poshtë Dejzin, që ishte ulur, e trembur, por e hijshme, në buzë të një karrigeje të ngurtë.

— Jemi njohur më parë, — murmuriti Getsbi. Sytë e tij më panë për një çast, dhe buzët iu hapën në një përpjekje të dështuar për të qeshur. Për fat, ora zgjodhi pikërisht këtë çast të anohej rrezikshëm nga shtytja e kokës së tij, e atëherë ai u kthye, e kapi me gishta që i dridheshin dhe e vuri sërish në vend. Pastaj u ul, i ngurtë, me bërrylin mbi krahun e kanapesë dhe me mjekrën në dorë.

— Më vjen keq për orën, — tha.

Fytyra ime tani ishte skuqur si nga një diell tropikal. S'arrija të nxirrja asnjë fjalë të zakonshme nga të njëmijat që kisha në kokë.

— Është orë e vjetër, — u thashë si idiot.

Mendoj se për një çast të gjithë besuam se ishte bërë copë-copë në dysheme.

— S'jemi parë prej shumë vitesh, — tha Dejzi, me zërin më të zakonshëm që mund të kishte ndonjëherë.

— Pesë vjet në nëntorin që vjen.

Cilësia automatike e përgjigjes së Getsbit na ktheu të gjithëve prapa të paktën edhe një minutë. I kisha ngritur të dy në këmbë me propozimin e dëshpëruar që të më ndihmonin të bëja çajin në kuzhinë, kur finlandezja demoniake e solli në një tabaka.

Mes rrëmujës së mirëpritur të filxhanëve e të kekëve, u vendos njëfarë mirësjelljeje fizike. Getsbi u fut në një hije dhe, ndërsa unë dhe Dejzi bisedonim, na shikonte me ndërgjegje njërin pas tjetrit me sy të tendosur e të palumtur. Megjithatë, meqë qetësia s'ishte qëllim në vetvete, në çastin e parë të mundshëm gjeta një shkak dhe u ngrita në këmbë.

— Ku po shkon? — pyeti Getsbi i alarmuar menjëherë.

— Do të kthehem.

— Duhet të të flas për diçka para se të shkosh.

Më ndoqi si i tërbuar në kuzhinë, mbylli derën dhe pëshpëriti: „Oh, o Zot!“ në një mënyrë të mjerë.

— Ç'ke?

— Ky është një gabim i tmerrshëm, — tha, duke tundur kokën nga njëra anë në tjetrën, — një gabim i tmerrshëm, i tmerrshëm.

— Je thjesht në siklet, kaq, — dhe për fat shtova: — Edhe Dejzi është në siklet.

— Ajo është në siklet? — përsëriti me mosbesim.

— Po aq sa ti.

— Mos fol kaq me zë.

— Po sillesh si çun i vogël, — shpërtheva me padurim. — Dhe jo vetëm kaq, por je edhe i pasjellshëm. Dejzi është ulur atje krejt vetëm.

Ngriti dorën që të m'i ndalte fjalët, më pa me një qortim të paharrueshëm dhe, duke e hapur derën me kujdes, u kthye në dhomën tjetër.

Dola nga dera e pasme, pikërisht siç kishte bërë Getsbi kur kishte bërë xhiron e tij nervoze rreth shtëpisë gjysmë ore më parë, dhe vrapova drejt një peme të madhe të zezë plot nyje, gjethet e dendura të së cilës bënin një pëlhurë kundër shiut. Sërish po binte me rrëshekë, dhe lëndina ime e çrregullt, e rruar mirë nga kopshtari i Getsbit, ishte plot me këneta të vogla me baltë dhe me moçale parahistorike. Nga poshtë pemës s'kishte gjë për të parë përveç shtëpisë së madhe të Getsbit, ndaj e vështrova, si Kanti kambanoren e kishës së tij,[96] për gjysmë ore. E kishte ndërtuar një prodhues birre në fillim të çmendurisë për stilet e „periudhave“, dhjetë vjet më parë, dhe tregohej se kishte pranuar t'ua paguante për pesë vjet taksat të gjitha shtëpizave përreth, po të pranonin pronarët t'i mbulonin çatitë me kashtë. Ndoshta refuzimi i tyre ia theu zemrën planit të tij për të Themeluar një Familje: ra menjëherë në rënie. Fëmijët e tij e shitën shtëpinë me kurorën e zezë ende në derë. Amerikanët, ndonëse të gatshëm, madje të etur, për të qenë bujkrobër, kanë qenë gjithmonë kokëfortë kur bëhet fjalë të jenë fshatarë.

Pas gjysmë ore, dielli shkëlqeu sërish, dhe automobili i bakallit u kthye në rrugicën e Getsbit me lëndët e para për darkën e shërbëtorëve të tij; isha i sigurt se ai s'do të vinte në gojë asnjë lugë. Një shërbyese filloi të hapte dritaret e sipërme të shtëpisë së tij, u shfaq për një çast në secilën dhe, duke u përkulur nga dritarja e madhe e mesit, pështyu e menduar në kopsht. Ishte koha të kthehesha. Ndërsa vazhdonte shiu, më ishte dukur si murmurima e zërave të tyre, që ngrihej e fryhej herë pas here me shpërthime ndjenjash. Por në heshtjen e re ndjeva se heshtja kishte rënë edhe brenda në shtëpi.

Hyra brenda, pasi bëra në kuzhinë çdo zhurmë të mundshme, përveç rrëzimit të sobës, por s'besoj se dëgjuan asnjë tingull.

[96] Immanuel Kant (1724–1804): filozof gjerman, që jetoi gjithë jetën në Kënigsberg. Sipas një anekdote, kur mendonte, e kishte zakon t'i ngulte sytë një kulle kishe që shihej nga dritarja e tij.

Ishin ulur në të dy skajet e kanapesë dhe e shikonin njëri-tjetrin sikur të ishte bërë ndonjë pyetje, ose sikur ndonjë pyetje të ishte në ajër, dhe çdo gjurmë sikleti ishte zhdukur. Fytyra e Dejzisë ishte e njollosur nga lotët, dhe kur hyra, u hodh në këmbë dhe filloi ta fshinte me shaminë para një pasqyre. Por te Getsbi kishte një ndryshim që thjesht të hutonte. Shkëlqente fjalë për fjalë; pa asnjë fjalë a gjest ngazëllimi, një mirëqenie e re rrezatonte prej tij dhe mbushte dhomën e vogël.

— Oh, tungjatjeta, miku plak, — tha, sikur s'më kishte parë prej vitesh. Për një çast kujtova se do të më jepte dorën.

— Pushoi shiu.

— Vërtet? — Kur kuptoi për çfarë po flisja, që në dhomë kishte zile vezulluese drite dielli, buzëqeshi si një meteorolog, si një mbrojtës ekstatik i dritës që kthehet, dhe ia përsëriti lajmin Dejzisë. — Ç'thua për këtë? Pushoi shiu.

— Më vjen mirë, Xhej. — Fyti i saj, plot me një bukuri që dhembte e vajtonte, fliste vetëm për gëzimin e saj të papritur.

— Dua që ti dhe Dejzi të vini në shtëpinë time, — tha, — do të doja t'ia tregoja.

— Je i sigurt që do të vij edhe unë?

— Absolutisht, miku plak.

Dejzi u ngjit lart të lante fytyrën, tepër vonë mendova me poshtërim për peshqirët e mi, ndërsa unë dhe Getsbi pritnim në lëndinë.

— Shtëpia ime duket bukur, apo jo? — pyeti. — Shiko si e kap dritën gjithë fasada.

Pranova që ishte e mrekullueshme.

— Po. — Sytë i shkuan mbi të, mbi çdo derë me hark dhe mbi çdo kullë katrore. — M'u deshën vetëm tre vjet për të fituar paratë që e bleva.

— Kujtova se paratë i kishe trashëguar.

— Po, miku plak, — tha automatikisht, — por shumicën e humba në panikun e madh, në panikun e luftës.

Mendoj se mezi e dinte ç'po thoshte, sepse kur e pyeta me çfarë merrej, u përgjigj: „Kjo është puna ime," para se ta kuptonte se s'ishte përgjigje e përshtatshme.

— Oh, jam marrë me disa gjëra, — u ndreq. — Kam qenë në tregtinë e barnave dhe pastaj në tregtinë e naftës. Por tani s'jam në asnjërën. — Më pa me më shumë vëmendje. — Do të thuash se e ke menduar atë që të propozova natën tjetër?

Para se të arrija të përgjigjesha, Dejzi doli nga shtëpia, dhe dy rreshta kopsash bronzi në fustanin e saj shkëlqyen në diell.

— Ai vend i madh *atje*? — thirri, duke treguar me gisht.

— Të pëlqen?

— E dua shumë, por s'e kuptoj si jeton atje krejt vetëm.

— E mbaj gjithmonë plot me njerëz interesantë, natë e ditë. Njerëz që bëjnë gjëra interesante. Njerëz të famshëm.

Në vend që të merrnim shkurtoren gjatë Ngushticës, zbritëm në rrugë dhe hymë nga porta e madhe. Me murmurima magjepsëse, Dejzi admironte këtë apo atë anë të siluetës feudale përballë qiellit, admironte kopshtet, aromën shkëndijuese të narcizëve, aromën e shkumëzuar të luleve të murrizit e të kumbullës dhe aromën e artë të zbehtë të luleve puthmë-te-porta. Ishte e çuditshme të arrije te shkallët e mermerta dhe të mos gjeje asnjë lëvizje fustanesh të ndritshëm që hynin e dilnin nga dera, dhe të mos dëgjoje asnjë tingull përveç zërave të zogjve nëpër pemë.

Dhe brenda, ndërsa endeshim nëpër sallat e muzikës në stilin e Mari Antuanetës[97] dhe nëpër sallonet e Restaurimit, ndjeva se pas çdo kanapeje e tryeze ishin fshehur mysafirë, me urdhër që të rrinin pa frymë gjersa të kalonim ne. Kur Getsbi mbylli derën e „Bibliotekës së Kolegjit Merton",[98] do të betohesha se dëgjova

[97] Mari Antuaneta (1755–1793): mbretëresha e Francës, e shoqja e Luigjit XVI, e ekzekutuar gjatë Revolucionit Francez; emri i saj lidhet me luksin e oborrit të Versajës.

[98] Kolegji Merton: një nga kolegjet më të vjetër të Universitetit të Oksfordit, i themeluar më 1264, me një nga bibliotekat më të vjetra të Anglisë.

burrin me sy kukuvajke të shpërthente në një të qeshur si fantazmë.

U ngjitëm lart, nëpër dhoma gjumi në stile të periudhave, të mbështjella me mëndafsh rozë e ngjyrë livande dhe të gjalla nga lulet e freskëta, nëpër dhoma tualeti e salla bilardoje, e banja me vaska të futura në dysheme, dhe hymë pa dashje në një dhomë ku një burrë i shprishur me pizhame po bënte në dysheme ushtrime për mëlçinë. Ishte zoti Klipspringer, „qiraxhiu“. E kisha parë që në mëngjes duke u endur i uritur nëpër plazh. Më në fund arritëm në apartamentin e vetë Getsbit, një dhomë gjumi, një banjë dhe një studio në stilin Adam,[99] ku u ulëm dhe pimë nga një gotë Chartreuse,[100] që ai nxori nga një dollap në mur.

S'kishte pushuar asnjë çast së pari Dejzin, dhe mendoj se e rivlerësonte çdo gjë në shtëpinë e tij sipas masës së përgjigjes që ngjallte në sytë e saj shumë të dashur. Ndonjëherë, gjithashtu, i vështronte pasuritë e tij përreth në një mënyrë të trullosur, sikur në praninë e saj të vërtetë e të mahnitshme asgjë prej tyre s'ishte më reale. Një herë desh u rrëzua nga një varg shkallësh.

Dhoma e tij e gjumit ishte më e thjeshta nga të gjitha, përveç komosë, që ishte zbukuruar me një komplet tualeti prej ari të pastër mat. Dejzi e mori furçën me kënaqësi dhe lëmoi flokët, e atëherë Getsbi u ul, i mbuloi sytë me dorë dhe filloi të qeshte.

— Është gjëja më qesharake, miku plak, — tha me hare. — S'mundem... Kur përpiqem...

Kishte kaluar dukshëm nëpër dy gjendje dhe po hynte në të tretën. Pas sikletit dhe gëzimit të tij të paarsyeshëm, tani po e përpinte habia për praninë e saj. Kishte qenë aq gjatë plot me atë ide, e kishte ëndërruar deri në fund, kishte pritur me dhëmbë të shtrënguar, si të thuash, me një tension të pakonceptueshëm.

[99] Stili Adam: stil dekorimi i arkitektit skocez Robert Adam (1728–1792), me motive klasike të lehta e elegante.

[100] Chartreuse: liker francez me barishte, i prodhuar nga murgjit kartuzianë.

Tani, në reagim, po i mbaronte kurdisja si një ore që e kanë kurdisur tepër.

Pasi e mblodhi veten pas një minute, na hapi dy dollapë të patentuar e të stërmëdhenj, ku mbante kostumet, rrobat e dhomës e kravatat me shumicë, dhe këmishat, të grumbulluara si tulla në stiva nga dymbëdhjetë.

— Kam një njeri në Angli që më blen rrobat. Më dërgon një përzgjedhje gjërash në fillim të çdo stine, në pranverë e në vjeshtë.

Nxori një tufë këmishash dhe filloi t'i hidhte, një nga një, para nesh, këmisha prej liri të hollë, prej mëndafshi të trashë e prej fanelle të imët, që i humbnin palat ndërsa binin dhe e mbulonin tryezën me një rrëmujë shumëngjyrëshe. Ndërsa ne i admironim, ai sillte të tjera, dhe grumbulli i butë e i pasur ngjitej më lart: këmisha me vija, me arabeska e me kuadrate, në ngjyrë koralli, jeshile molle, livande e portokalli të zbehtë, me monograme blu indigo. Befas, me një tingull të tendosur, Dejzi e uli kokën mbi këmishat dhe filloi të qante me dënesë.

— Janë këmisha aq të bukura, — qau ajo, me zërin të mbytur nëpër palat e trasha. — Më vjen për të qarë, sepse s'kam parë kurrë më parë këmisha... këmisha kaq të bukura.

* * *

Pas shtëpisë, do të shihnim tokat dhe pishinën, hidroplanin dhe lulet e mesit të verës, por jashtë dritares së Getsbit filloi sërish të binte shi, ndaj qëndruam në rresht duke vështruar sipërfaqen e valëzuar të Ngushticës.

— Po të mos ishte mjegulla, do ta shihnim shtëpinë tënde matanë gjirit, — tha Getsbi. — Ti ke gjithmonë një dritë të gjelbër që digjet gjithë natën në majë të skelës.

Dejzi e futi befas krahun nën krahun e tij, por ai dukej i zhytur në atë që sapo kishte thënë. Ndoshta i kishte shkuar ndër mend se kuptimi kolosal i asaj drite tani ishte zhdukur përgjithmonë.

Krahasuar me largësinë e madhe që e kishte ndarë nga Dejzi, ajo i ishte dukur shumë pranë saj, gati sa ta prekte. I ishte dukur aq afër sa një yll pranë hënës. Tani ishte sërish një dritë e gjelbër mbi një skelë. Numri i sendeve të tij të magjepsura ishte pakësuar me një.

Fillova të ecja nëpër dhomë, duke shqyrtuar në gjysmerrësirë sende të ndryshme të papërcaktuara. Më tërhoqi një fotografi e madhe e një burri të moshuar me veshje jahti, e varur në mur mbi tavolinën e tij të punës.

— Kush është ky?

— Ky? Ky është zoti Den Kodi, miku plak.

Emri më tingëlloi paksa i njohur.

— Tani ka vdekur. Dikur, para shumë vitesh, ishte miku im më i mirë.

Mbi komo ishte një fotografi e vogël e Getsbit, edhe ai me veshje jahti, Getsbi me kokën të hedhur prapa me sfidë, e bërë me sa dukej kur ishte rreth tetëmbëdhjetë vjeç.

— E adhuroj, — thirri Dejzi. — Pompaduri![101] S'më ke thënë kurrë që ke pasur pompadur, as jaht.

— Shiko këtu, — tha Getsbi shpejt. — Ja një tufë prerjesh nga gazetat, për ty.

Qëndruan krah për krah duke i shqyrtuar. Isha gati t'i kërkoja të më tregonte rubinët, kur ra telefoni dhe Getsbi ngriti receptorin.

— Po... Pra, s'mund të flas tani... S'mund të flas tani, miku plak... Thashë një qytet të *vogël*... Duhet ta dijë ç'është një qytet i vogël... Pra, s'na hyn në punë, po qe se Detroiti për të është qytet i vogël...

E mbylli.

— Ejani këtu, *shpejt*! — thirri Dejzi nga dritarja.

[101] Pompaduri: model flokësh me flokët e krehur lart e prapa mbi ballë, në modë te djemtë e rinj në fillim të shekullit XX; emrin e ka nga markeza e Pompadurit, e dashura e mbretit Luigji XV.

Shiu ende binte, por errësira ishte çarë në perëndim, dhe mbi det kishte një dallgë rozë e të artë resh të shkumëzuara.

— Shikoje atë, — pëshpëriti ajo, dhe pastaj, pas një çasti: — Do të doja të merrja një nga ato retë rozë, të të vija brenda dhe të të shtyja andej-këtej.

Atëherë u përpoqa të ikja, por ata s'donin as ta dëgjonin; ndoshta prania ime i bënte të ndiheshin më të vetëm në mënyrë më të këndshme.

— E di ç'do të bëjmë, — tha Getsbi, — do ta vëmë Klipspringerin t'i bjerë pianos.

Doli nga dhoma duke thirrur: „Juing!“, dhe u kthye pas disa minutash i shoqëruar nga një djalë i ri i sikletosur e paksa i rregjuar, me syze me skelet breshke e me flokë të verdhë të rrallë. Tani ishte veshur me hijeshi me një „këmishë sportive“, të hapur në qafë, me atlete dhe me pantallona prej pëlhure të trashë pambuku me një ngjyrë të mjegullt.

— Ju ndërpremë ushtrimet? — pyeti Dejzi me mirësjellje.

— Po flija, — thirri zoti Klipspringer, në një spazmë sikleti. — Domethënë, *kisha* fjetur. Pastaj u ngrita...

— Klipspringeri i bie pianos, — tha Getsbi, duke ia prerë fjalën. — Apo jo, Juing, miku plak?

— S'i bie mirë. S'i... thuajse s'i bie fare. Kam humbur fare stërvi...

— Do të zbresim poshtë, — e ndërpreu Getsbi. Shtypi një çelës. Dritaret gri u zhdukën, kur shtëpia shkëlqeu plot dritë.

Në sallën e muzikës, Getsbi ndezi një llambë të vetme pranë pianos. I ndezi Dejzisë cigaren me një shkrepse që i dridhej, dhe u ul me të në një kanape larg, në anën tjetër të dhomës, ku s'kishte dritë tjetër përveç asaj që dyshemeja e shndritshme përthyente nga hyrja.

---

[102] *The Love Nest* („Foleja e dashurisë“, 1920): këngë popullore amerikane nga një komedi muzikore e Broadway-t.

Kur Klipspringeri mbaroi së rëni „Folenë e dashurisë“,[102] u kthye në stol dhe kërkoi i palumtur Getsbin në errësirë.

— Kam humbur fare stërvitjen, e shihni. Ju thashë që s'i bie dot. Kam humbur fare stërvi...

— Mos fol kaq shumë, miku plak, — urdhëroi Getsbi. — Bjeri!

„Në mëngjes,
në mbrëmje,
s'ia kalojmë mirë ne...“[103]

Jashtë, era fërshëllente fort, dhe gjatë Ngushticës rridhte një bubullimë e lehtë. Tani po ndizeshin të gjitha dritat në Vezën Perëndimore; trenat elektrikë, të ngarkuar me burra, po zhyteshin nëpër shi drejt shtëpisë nga Nju-Jorku. Ishte ora e një ndryshimi të thellë njerëzor, dhe në ajër po lindte ngazëllimi.

„Një gjë është e sigurt, s'ka gjë më të sigurt:
të pasurit pasurohen, e të varfrit bëjnë... fëmijë.
Ndërkaq,
sa për të kaluar kohën...“

Kur shkova t'u thosha mirupafshim, pashë se në fytyrën e Getsbit ishte kthyer shprehja e hutimit, sikur t'i kishte lindur një dyshim i lehtë për cilësinë e lumturisë së tij të tanishme. Gati pesë vjet! Duhet të ketë pasur çaste, edhe atë pasdite, kur Dejzi kishte mbetur pas ëndrrave të tij: jo për fajin e saj, por për shkak të gjallërisë kolosale të iluzionit të tij. Iluzioni kishte shkuar përtej saj, përtej gjithçkaje. Ai ishte hedhur në të me një pasion krijues, duke i shtuar vazhdimisht diçka, duke e stolisur me çdo pendë të ndritshme që i vinte rrotull. Asnjë sasi zjarri a freskie

[103] Nga kënga *Ain't We Got Fun?* („S'ia kalojmë mirë ne?“, 1921), shumë e njohur në vitet 1920.

s'mund t'i bëjë ballë asaj që një njeri mund të grumbullojë në zemrën e tij prej fantazme.

Ndërsa e shikoja, u përshtat pak, dukshëm. Dora e tij ia kapi dorën asaj, dhe kur ajo i tha diçka me zë të ulët në vesh, ai u kthye drejt saj me një vërshim ndjenjash. Mendoj se ai zë e mbante më shumë se çdo gjë tjetër, me ngrohtësinë e tij të luhatshme e të ethshme, sepse s'mund të ëndërrohej përtej tij: ai zë ishte një këngë e pavdekshme.

Më kishin harruar, por Dejzi ngriti sytë dhe më zgjati dorën; Getsbi tani s'më njihte fare. I pashë edhe një herë, dhe ata më panë, të largët, të pushtuar nga një jetë e fuqishme. Pastaj dola nga dhoma dhe zbrita shkallët e mermerta në shi, duke i lënë atje bashkë.

Kapitulli VI

Rreth kësaj kohe, një mëngjes, një gazetar i ri ambicioz nga Nju-Jorku mbërriti te dera e Getsbit dhe e pyeti nëse kishte ndonjë gjë për të thënë.

— Për të thënë për çfarë? — pyeti Getsbi me mirësjellje.

— Pse... ndonjë deklaratë për të dhënë.

Pas pesë minutash ngatërrese, doli se njeriu e kishte dëgjuar emrin e Getsbit në redaksinë e tij në një lidhje që ose s'donte ta zbulonte, ose s'e kuptonte plotësisht. Ishte dita e tij e pushimit, dhe me një nismë të lavdërueshme kishte nxituar „të shihte".

Ishte një e shtënë kuturu, e megjithatë instinkti i gazetarit ishte i drejtë. Nami i Getsbit, i përhapur nga qindra vetë që kishin pranuar mikpritjen e tij dhe ishin bërë kështu autoritete për të kaluarën e tij, ishte rritur gjithë verën, gjersa i mungonte fare pak që të bëhej lajm. Iu ngjitën legjendat e kohës, si „tubacioni i nëndheshëm për në Kanada",[104] dhe kishte edhe një histori këmbëngulëse se ai s'jetonte fare në shtëpi, por në një anije që dukej si shtëpi dhe që lëvizej fshehurazi lart e poshtë bregut të Long Ajlendit. Pse pikërisht këto trillime ishin burim kënaqësie për Xhejms Gecin nga Dakota e Veriut, nuk është e lehtë të thuhet.

Xhejms Gec: ky ishte në të vërtetë, ose të paktën ligjërisht, emri i tij. E kishte ndërruar në moshën shtatëmbëdhjetë vjeç,

[104] Gjatë Ndalimit, shumë pije alkoolike hynin kontrabandë në SHBA nga Kanadaja, ku distileritë mund t'i prodhonin ligjërisht pijet për eksport.

në atë çast të caktuar që pa fillimin e karrierës së tij: kur pa jahtin e Den Kodit të hidhte spirancën mbi cektinën më tinëzare të Liqenit të Sipërm.[105] Ishte Xhejms Geci ai që po endej kot atë pasdite gjatë plazhit me një triko jeshile të grisur e me një palë pantallona prej pëlhure, por ishte tashmë Xhej Getsbi ai që mori hua një varkë me rrema, voziti deri te *Tuolomee*-ja dhe e njoftoi Kodin se mund ta kapte një erë dhe t'ia bënte copë-copë anijen brenda gjysmë ore.

Mendoj se e kishte pasur emrin gati prej kohësh, edhe atëherë. Prindërit e tij ishin fshatarë të plogësht e të dështuar; imagjinata e tij s'i kishte pranuar kurrë vërtet si prindërit e tij. E vërteta ishte se Xhej Getsbi nga Veza Perëndimore, Long Ajlend, kishte lindur nga koncepti i tij platonik[106] për veten. Ishte bir i Zotit, një shprehje që, në mos do të thotë ndonjë gjë, do të thotë pikërisht këtë, dhe duhej të merrej me punët e Atit të tij,[107] me shërbimin e një bukurie të madhe, vulgare e të rreme. Kështu, ai shpiku pikërisht atë lloj Xhej Getsbi që ka gjasa të shpikë një djalë shtatëmbëdhjetëvjeçar, dhe këtij koncepti i qëndroi besnik deri në fund.

Për më shumë se një vit, kishte çarë rrugën gjatë bregut jugor të Liqenit të Sipërm si gërmues guaskash e si peshkatar salmonësh, ose në çfarëdo pune tjetër që i jepte ushqim e shtrat. Trupi i tij i nxirë, që po forcohej, jetonte natyrshëm nëpër punën gjysmë të egër, gjysmë dembele të ditëve të freskëta. I njohu gratë herët, dhe meqë e llastuan, i përbuzi: vajzat e virgjëra, ngaqë ishin të paditura, të tjerat, ngaqë histerizoheshin për gjëra që ai, në vetëpërqendrimin e tij dërrmues, i merrte si të mirëqena.

---

[105]Liqeni i Sipërm (*Lake Superior*): më i madhi nga Liqenet e Mëdha të Amerikës së Veriut, në kufi mes SHBA-ve dhe Kanadasë.

[106]Platonik: sipas filozofit grek Platonit (rreth 427–347 p.e.s.), çdo send i botës është një kopje e papërsosur e një ideje, e një forme të përsosur e të përjetshme.

[107]Jehonë e fjalëve të Jezusit dymbëdhjetëvjeçar në tempull: „A nuk e dinit se duhet të merrem me punët e Atit tim?“ (Luka 2:49).

Por zemra e tij ishte në një trazirë të pandërprerë e të vrullshme. Natën në shtrat e ndiqnin sajesat më groteske e më fantastike. Në trurin e tij thurej një gjithësi me një shkëlqim të pashprehshëm, ndërsa ora tiktakonte mbi lavaman dhe hëna i lagte me dritë të njomë rrobat e ngatërruara në dysheme. Çdo natë i shtonte diçka modelit të ëndrrave të tij, gjersa përgjumja mbyllej mbi ndonjë skenë të gjallë me një përqafim harrese. Për një kohë, këto ëndërrime i dhanë një shteg imagjinatës së tij; ishin një shenjë e kënaqshme e joreales së realitetit, një premtim se shkëmbi i botës ishte ngritur i sigurt mbi krahun e një zane.

Një instinkt drejt lavdisë së tij të ardhshme e kishte çuar, disa muaj më parë, në Kolegjin e vogël luteran të Shën Olafit, në Minesotën jugore.[108] Ndenji atje dy javë, i tronditur nga mospërfillja e egër e kolegjit ndaj daulleve të fatit të tij, ndaj vetë fatit, dhe duke e përbuzur punën e portierit me të cilën duhej të paguante shkollimin. Pastaj u kthye sërish te Liqeni i Sipërm, dhe ende po kërkonte diçka për të bërë atë ditë kur jahti i Den Kodit hodhi spirancën në cektinat pranë bregut.

Kodi ishte atëherë pesëdhjetë vjeç, një produkt i minierave të argjendit të Nevadës, i Jukonit, i çdo vrapi pas metalit që nga shtatëdhjetepesa.[109] Tregtitë me bakrin e Montanës, që e bënë shumëfish milioner, e gjetën të fuqishëm nga trupi, por në prag të dobësimit të mendjes, dhe, duke e dyshuar këtë, një numër i pafund grash u përpoqën ta ndanin nga paratë e tij. Degëzimet jo shumë të këndshme me të cilat Ela Keji, gazetarja, luajti rolin e Madame de Maintenon-it[110] ndaj dobësisë së tij dhe e nisi në det

[108] Kolegji i Shën Olafit (*St. Olaf College*): kolegj i vogël i kishës luterane në Northfild, në shtetin e Minesotës.

[109] Vrapi pas metalit: në shekullin XIX, në Perëndimin amerikan e në Kanada, zbulimi i një miniere ari a argjendi tërhiqte me mijëra kërkues pasurie. Në Nevadë u zbuluan miniera të mëdha argjendi nga viti 1859, në Jukon (Kanada) ari, në fund të viteve 1890, dhe në Montanë bakri.

[110] Madame de Maintenon (1635–1719): edukatorja e fëmijëve të Luigjit XIV, që u bë e dashura e tij dhe më pas gruaja e tij e fshehtë, me ndikim të madh mbi mbretin në vitet e tij të fundit.

me një jaht, ishin pronë e përbashkët e gazetarisë së fryrë të vitit 1902. Prej pesë vitesh lundronte gjatë brigjeve tepër mikpritëse, kur u shfaq si fati i Xhejms Gecit në Little Girl Bay.

Për Gecin e ri, që pushonte mbi rremat dhe ngrinte sytë drejt kuvertës me parmak, ai jaht përfaqësonte gjithë bukurinë dhe shkëlqimin e botës. Mendoj se i buzëqeshi Kodit; me siguri e kishte zbuluar se njerëzve u pëlqente kur buzëqeshte. Sidoqoftë, Kodi i bëri disa pyetje (njëra prej tyre nxori në dritë emrin krejt të ri) dhe pa se ishte i shpejtë dhe ambicioz pa masë. Pas disa ditësh e mori në Dulut,[111] i bleu një xhaketë blu, gjashtë palë pantallona të bardha prej pëlhure të trashë dhe një kasketë jahti. Dhe kur *Tuolomee*-ja u nis për në Inditë Perëndimore dhe në Bregun e Barbarisë, u nis edhe Getsbi.

E kishin punësuar në një detyrë personale të paqartë: sa ndenji me Kodin, qe me radhë kujdestar i anijes, ndihmëskapiten, kapiten, sekretar, madje edhe rojë burgu, sepse Den Kodi esëll e dinte se ç'marrëzi bujare mund të bënte së shpejti Den Kodi i dehur, dhe për raste të tilla parashikonte duke i besuar Getsbit gjithnjë e më shumë. Marrëveshja zgjati pesë vjet, gjatë të cilave anija bëri tri herë xhiron e kontinentit. Mund të kishte zgjatur pa fund, po të mos kishte qenë fakti që Ela Keji hipi në bord një natë në Boston dhe një javë më vonë Den Kodi vdiq pa pikë mikpritjeje.

Më kujtohet portreti i tij lart në dhomën e gjumit të Getsbit, një burrë gri, i kuq në fytyrë, me një fytyrë të ashpër e të zbrazët: shthururi pionier, që në një fazë të jetës amerikane solli sërish në bregun lindor dhunën e egër të shtëpive publike dhe të pijetoreve të kufirit. Pikërisht falë Kodit, në mënyrë të tërthortë, Getsbi pinte kaq pak. Ndonjëherë, gjatë festave të gëzuara, gratë i fërkonin shampanjë nëpër flokë; sa për vete, ai e bëri zakon të mos e prekte pijen.

[111] Dulut (*Duluth*): qytet port në shtetin e Minesotës, në skajin perëndimor të Liqenit të Sipërm.

Dhe ishte nga Kodi që trashëgoi para: një trashëgimi prej njëzet e pesë mijë dollarësh. Nuk i mori. S'e kuptoi kurrë marifetin ligjor që u përdor kundër tij, por ajo që mbeti nga milionat shkoi e paprekur te Ela Keji. Atij i mbeti edukata e tij jashtëzakonisht e përshtatshme; kontura e paqartë e Xhej Getsbit ishte mbushur deri në trupin e plotë të një njeriu.

* * *

Të gjitha këto m'i tregoi shumë më vonë, por i kam shkruar këtu me qëllim që t'i shpërthej ato thashethemet e para të egra për të kaluarën e tij, që s'ishin as për së largu të vërteta. Përveç kësaj, m'i tregoi në një kohë hutimi, kur kisha arritur në pikën të besoja gjithçka dhe asgjë për të. Ndaj po e shfrytëzoj këtë ndalesë të shkurtër, ndërsa Getsbi, si të thuash, merrte frymë, për t'i hequr qafe këto keqkuptime.

Ishte një ndalesë edhe në lidhjen time me punët e tij. Për disa javë s'e pashë dhe s'ia dëgjova zërin në telefon: shumicën e kohës isha në Nju-Jork, duke u endur me Xhordanin dhe duke u përpjekur t'i hyja në zemër tezes së saj të matufosur. Por më në fund shkova në shtëpinë e tij një të diel pasdite. S'kisha as dy minuta aty, kur dikush solli Tom Bjukenanin për një gotë. Natyrisht, u habita, por gjëja vërtet e habitshme ishte se kjo s'kishte ndodhur më parë.

Ishin një grup prej tre vetash me kuaj: Tomi, një burrë që quhej Slloun dhe një grua e bukur me rroba kalorësie ngjyrë kafe, që kishte qenë aty edhe më parë.

— Më vjen shumë mirë që ju shoh, — tha Getsbi, duke qëndruar në verandë. — Më vjen shumë mirë që kaluat nga këtu.

Sikur t'u interesonte!

— Uluni, uluni. Merrni një cigare ose një puro. — Ecte shpejt nëpër dhomë, duke u rënë ziles. — Do t'ju sjell diçka për të pirë menjëherë.

Fakti që Tomi ishte aty e kishte prekur thellë. Por ai do të ishte i shqetësuar sidoqoftë gjersa t'u jepte diçka, duke kuptuar në një mënyrë të paqartë se vetëm për këtë kishin ardhur. Zoti Slloun s'donte asgjë. Një limonadë? Jo, faleminderit. Pak shampanjë? Asgjë fare, faleminderit... Më vjen keq...

— Bëtë një shëtitje të këndshme?

— Rrugë shumë të mira këtu përreth.

— Besoj se automobilat...

— Po.

I shtyrë nga një impuls i papërballueshëm, Getsbi u kthye nga Tomi, që e kishte pranuar prezantimin si i huaj.

— Besoj se jemi takuar diku më parë, zoti Bjukenan.

— Oh, po, — tha Tomi, me një mirësjellje të vrazhdë, por qartësisht pa e kujtuar. — Ashtu është. E kujtoj shumë mirë.

— Rreth dy javë më parë.

— Ashtu është. Ishit me Nikun këtu.

— E njoh gruan tuaj, — vazhdoi Getsbi, gati me agresivitet.

— Vërtet?

Tomi u kthye nga unë.

— Jeton afër këtu, Nik?

— Ngjitur.

— Vërtet?

Zoti Slloun nuk hyri në bisedë, por u shtri prapa me mendjemadhësi në karrige; edhe gruaja s'tha asgjë, gjersa, papritur, pas dy gotash uiski me sodë, u bë e përzemërt.

— Do të vijmë të gjithë në festën tuaj të ardhshme, zoti Getsbi, — propozoi ajo. — Ç'thoni?

— Sigurisht; do të më vinte shumë mirë t'ju kisha.

— Do t'ish shum' bukur, — tha zoti Slloun, pa mirënjohje. — Pra... mendoj se duhet të nisemi për në shtëpi.

— Ju lutem, mos u nxitoni, — i nxiti Getsbi. Tani e kishte veten në dorë dhe donte ta shihte Tomin më gjatë. — Pse s'... pse s'rrini

për darkë? S'do të habitesha po të vinin edhe ca njerëz të tjerë nga Nju-Jorku.

— Ejani ju për darkë te *unë*, — tha zonja me entuziazëm. — Që të dy.

Kjo më përfshinte edhe mua. Zoti Slloun u ngrit në këmbë.

— Eja, — tha, por vetëm asaj.

— E kam me gjithë mend, — nguli këmbë ajo. — Do të më vinte shumë mirë t'ju kisha. Ka shumë vend.

Getsbi më pa pyetës. Donte të shkonte dhe s'e shihte se zoti Slloun kishte vendosur që ai të mos shkonte.

— Kam frikë se s'do të mundem, — thashë.

— Pra, ejani ju, — e nxiti ajo, duke u përqendruar te Getsbi.

Zoti Slloun i murmuriti diçka pranë veshit.

— S'do të vonohemi po të nisemi tani, — nguli këmbë ajo me zë të lartë.

— S'kam kalë, — tha Getsbi. — Në ushtri kam kalëruar, por kalë s'kam blerë kurrë. Do t'ju ndjek me makinë. Më falni vetëm një minutë.

Ne të tjerët dolëm në verandë, ku Slloun dhe zonja filluan mënjanë një bisedë të ndezur.

— O Zot, besoj se ai njeri po vjen, — tha Tomi. — S'e di që ajo s'e do?

— Ajo thotë se e do.

— Ka një darkë të madhe dhe ai s'do të njohë asnjë njeri atje. — Vrenjti vetullat. — Pyes veten ku dreqin e ka njohur Dejzin. Për Zotin, mund të jem i modës së vjetër në idetë e mia, por gratë sot sillen tepër andej-këtej për shijen time. Takojnë lloj-lloj peshqish të çmendur.

Befas zoti Slloun dhe zonja zbritën shkallët dhe hipën mbi kuaj.

— Eja, — i tha zoti Slloun Tomit, — jemi vonë. Duhet të ikim. — Dhe pastaj mua: — Thuaji që s'mund të prisnim, a do t'ia thuash?

Unë dhe Tomi i dhamë dorën njëri-tjetrit, ne të tjerët shkëmbyem një përshëndetje të ftohtë me kokë, dhe ata u larguan me trokth nëpër rrugicë, duke u zhdukur nën gjethnajën e gushtit pikërisht kur Getsbi, me kapelën dhe pardesynë e lehtë në dorë, doli nga dera e përparme.

Me sa dukej, Tomi ishte shqetësuar që Dejzi endej vetëm, sepse të shtunën tjetër në mbrëmje erdhi me të në festën e Getsbit. Ndoshta prania e tij i dha mbrëmjes atë cilësinë e veçantë të rëndë që kishte; në kujtesën time ajo dallohet nga festat e tjera të Getsbit atë verë. Ishin të njëjtët njerëz, ose të paktën i njëjti lloj njerëzish, e njëjta bollëk shampanje, e njëjta trazirë me shumë ngjyra e me shumë tonalitete, por ndjeva në ajër diçka të pakëndshme, një ashpërsi që përshkonte gjithçka dhe që s'kishte qenë më parë. Ose ndoshta isha mësuar thjesht me të, kisha arritur ta pranoja Vezën Perëndimore si një botë të plotë në vetvete, me masat e saj dhe me figurat e saj të mëdha, që s'i binte poshtë asgjëje, sepse s'e kishte vetëdijen se i binte, dhe tani po e shikoja sërish, me sytë e Dejzisë. Është gjithmonë e trishtueshme të shikosh me sy të rinj gjërat për të cilat ke harxhuar vetë aftësitë e tua të përshtatjes.

Mbërritën në muzg, dhe, ndërsa shëtisnim mes qindrave që shkëlqenin, zëri i Dejzisë bënte marifete murmuruese në fytin e saj.

— Këto gjëra më ngazëllejnë *kaq* shumë, — pëshpëriti. — Po të duash të më puthësh në çfarëdo kohe gjatë mbrëmjes, Nik, vetëm më lajmëro dhe me kënaqësi do ta rregulloj për ty. Vetëm ma përmend emrin. Ose trego një kartë të gjelbër. Po shpërndaj karta të gjel...

— Shiko përreth, — propozoi Getsbi.

— Po shikoj përreth. Po e kaloj për mrekulli...

— Duhet të shohësh fytyrat e shumë njerëzve për të cilët ke dëgjuar.

Sytë arrogantë të Tomit endeshin nëpër turmë.

— Ne s'dalim shumë, — tha; — madje, sapo po mendoja se këtu s'njoh asnjë njeri.

— Ndoshta e njihni atë zonjë. — Getsbi tregoi një grua të mrekullueshme, si një orkide gati jo njerëzore, që rrinte madhërishëm nën një kumbull me lule të bardha. Tomi dhe Dejzi e vështruan me atë ndjenjë të veçantë jo reale që shoqëron njohjen e një ylli të kinemasë, deri atëherë si fantazmë.

— Është e mrekullueshme, — tha Dejzi.

— Burri që është përkulur mbi të është regjisori i saj.

I çoi me ceremoni nga një grup te tjetri:

— Zonja Bjukenan... dhe zoti Bjukenan... — Pas një ngurrimi të çastit, shtoi: — lojtari i polos.

— Oh, jo, — kundërshtoi Tomi shpejt, — jo unë.

Por me sa dukej tingulli i fjalëve i pëlqeu Getsbit, sepse Tomi mbeti „lojtari i polos“ gjatë gjithë mbrëmjes.

— S'kam takuar kurrë kaq shumë të famshëm, — thirri Dejzi. — Më pëlqeu ai burri, si e kishte emrin?, me atë farë hunde blu.

Getsbi ia tha emrin, duke shtuar se ishte një producent i vogël.

— Pra, mua më pëlqeu sidoqoftë.

— Do ta kisha pak më për qejf të mos isha lojtari i polos, — tha Tomi me të qeshur, — do ta kisha më për qejf t'i shikoja gjithë këta njerëz të famshëm në... në anonimat.

Dejzi dhe Getsbi kërcyen. Më kujtohet se më habiti fokstroti i tij i hijshëm e i përmbajtur: s'e kisha parë kurrë më parë duke kërcyer. Pastaj shkuan me hap të ngadaltë në shtëpinë time dhe u ulën në shkallë për gjysmë ore, ndërsa, me kërkesën e saj, unë rrija roje në kopsht. „Në rast se bie zjarr a vjen përmbytje,“ shpjegoi ajo, „ose ndonjë vepër e Zotit.“

Tomi doli nga anonimati i tij kur po uleshim bashkë për darkë. „Ju vjen keq po të ha me ca njerëz këtu?“ tha. „Një tip po tregon ca gjëra qesharake.“

— Shko, — iu përgjigj Dejzi me dashamirësi, — dhe po të duash të mbash shënim ndonjë adresë, ja lapsi im i vogël i artë...

— Pas një çasti hodhi sytë përreth dhe më tha se vajza ishte „e rëndomtë, por e bukur“, dhe e kuptova se, përveç gjysmë orës që kishte qenë vetëm me Getsbin, nuk po kënaqej.

Ishim në një tryezë veçanërisht të çakërrqejfur. Ky ishte faji im: Getsbin e kishin thirrur në telefon, dhe vetëm dy javë më parë këta po njerëz më kishin zbavitur. Por ajo që më kishte zbavitur atëherë tani më qelbej në ajër.

— Si ndiheni, zonjusha Bedeker?

Vajza të cilës iu drejtua pyetja po përpiqej, pa sukses, të lëshohej mbi supin tim. Me këtë pyetje u drejtua dhe hapi sytë.

— Ç'?

Një grua e madhe e e plogësht, që po e nxiste Dejzin të luante golf me të të nesërmen në klubin e vendit, foli në mbrojtje të zonjushës Bedeker:

— Oh, tani është mirë. Kur pi pesë a gjashtë koktejë, gjithmonë fillon të bërtasë ashtu. I them se duhet ta lërë.

— E lë, — pohoi e akuzuara me zë bosh.

— Të dëgjuam që po bërtisje, ndaj i thashë Dok Sivetit këtu: „Ka dikë që ka nevojë për ndihmën tënde, Dok.“

— Ajo të është shumë mirënjohëse, jam e sigurt, — tha një shoqe tjetër, pa mirënjohje, — por ia lagët fustanin fare kur ia futët kokën në pishinë.

— Gjëja që urrej më shumë është të ma fusin kokën në pishinë, — murmuriti zonjusha Bedeker. — Një herë desh më mbytën atje në Nju-Xhersi.

— Atëherë duhet ta lini, — ia ktheu doktor Siveti.

— Fol për veten! — thirri zonjusha Bedeker me dhunë. — Të dridhet dora. S'do të të lija të më operoje!

Kështu ishte. Gati gjëja e fundit që më kujtohet është se qëndroja me Dejzin dhe shikonim regjisorin e filmave dhe Yllin e tij. Ishin ende nën kumbullën me lule të bardha, dhe fytyrat u preknin, përveç një rrezeje të zbehtë e të hollë hëne mes tyre. M'u duk se ai ishte përkulur shumë ngadalë drejt saj gjithë mbrëmjen

për të arritur këtë afërsi, dhe, ndërsa shikoja, e pashë të përkulej edhe një shkallë të fundit dhe ta puthte në faqe.

— Më pëlqen, — tha Dejzi, — më duket e mrekullueshme.

Por të tjerat e fyen, dhe pa diskutim, sepse nuk ishin një gjest, por një ndjenjë. E tmerroi Veza Perëndimore, ky „vend“ i paparë që Broadway-i e kishte pjellë mbi një fshat peshkatarësh të Long Ajlendit; e tmerroi forca e saj e papërpunuar që gërryhej nën eufemizmat e vjetra dhe fati tepër i dukshëm që i grumbullonte banorët e saj si kope nëpër një shkurtore nga hiçi në hiç. Pa diçka të tmerrshme pikërisht te thjeshtësia që s'arrinte ta kuptonte.

U ula në shkallët e përparme me ta, ndërsa prisnin makinën. Këtu përpara ishte errët; vetëm dera e ndritshme lëshonte dhjetë këmbë katrore dritë në mëngjesin e butë e të zi. Herë pas here, mbi grilën e një dhome tualeti sipër lëvizte një hije, i linte vendin një hijeje tjetër, një procesion i pacaktuar hijesh, që lyheshin e pudroseshin para një pasqyre të padukshme.

— Po kush është, në fund të fundit, ky Getsbi? — pyeti befas Tomi. — Ndonjë kontrabandist i madh pijesh?

— Ku e dëgjove këtë? — pyeta.

— S'e dëgjova. E përfytyrova. Shumë nga këta të pasuruarit e rinj janë thjesht kontrabandistë të mëdhenj pijesh, e di.

— Getsbi jo, — thashë shkurt.

Heshti për një çast. Guralecët e rrugicës kërcisnin nën këmbët e tij.

— Pra, me siguri është munduar shumë për ta mbledhur këtë kopsht zoologjik.

Një fllad lëvizi mjegullën gri të jakës prej gëzofi të Dejzisë.

— Të paktën janë më interesantë se njerëzit që njohim ne, — tha ajo me mundim.

— S'dukeshe kaq e interesuar.

— Pra, isha.

Tomi qeshi dhe u kthye nga unë.

— E vure re fytyrën e Dejzisë kur ajo vajza i kërkoi ta vinte nën dush me ujë të ftohtë?

Dejzi filloi të këndonte bashkë me muzikën me një pështpëritje të ngjirur e ritmike, duke nxjerrë në çdo fjalë një kuptim që s'e kishte pasur kurrë më parë dhe s'do ta kishte më kurrë. Kur melodia ngjitej, zëri i saj thyhej ëmbël duke e ndjekur, ashtu siç bëjnë zërat e kontraltove, dhe çdo ndryshim derdhte në ajër pak nga magjia e saj e ngrohtë njerëzore.

— Vijnë shumë njerëz që s'janë ftuar, — tha ajo befas. — Ajo vajzë s'ishte ftuar. Thjesht futen me forcë, dhe ai është shumë i sjellshëm për të kundërshtuar.

— Do të doja të dija kush është dhe me ç'merret, — nguli këmbë Tomi. — Dhe mendoj se do ta bëj detyrë ta zbuloj.

— Mund të ta them që tani, — iu përgjigj ajo. — Kishte disa farmaci, shumë farmaci. I ngriti vetë.

Limuzina e vonuar u ngjit duke rrotulluar nëpër rrugicë.

— Natën e mirë, Nik, — tha Dejzi.

Vështrimi i saj më la dhe kërkoi majën e ndriçuar të shkallëve, ku nga dera e hapur dilte „Ora tre e mëngjesit“,[112] një vals i vogël i rregullt e i trishtë i atij viti. Në fund të fundit, pikërisht te shkujdesja e festës së Getsbit kishte mundësi romantike që mungonin krejt në botën e saj. Çfarë ishte atje lart në këngë që dukej sikur e thërriste të kthehej brenda? Çfarë do të ndodhte tani në orët e turbullta e të pallogaritshme? Ndoshta do të vinte ndonjë mysafir i pabesueshëm, një njeri pafundësisht i rrallë e për t'u mrekulluar, ndonjë vajzë e re vërtet rrezatuese që me një vështrim të freskët te Getsbi, me një çast takimi magjik, do t'i fshinte ata pesë vjet përkushtimi të palëkundur.

Atë natë ndenja deri vonë. Getsbi më kërkoi të prisja gjersa të lirohej, dhe unë u vonova në kopsht gjersa grupi i pashman-

[112] *Three O'Clock in the Morning* („Ora tre e mëngjesit“): vals i Julián Robledo-s, që u bë një nga këngët më të njohura të vitit 1922, sidomos me incizimin e orkestrës së Paul Whiteman-it.

gshëm i notarëve u ngjit me vrap, i ftohur e i ngazëllyer, nga plazhi i zi, gjersa u shuan dritat në dhomat e mysafirëve sipër. Kur më në fund zbriti shkallët, lëkura e nxirë i ishte tendosur në fytyrë më shumë se zakonisht, dhe sytë i kishte të ndritshëm e të lodhur.

— Nuk i pëlqeu, — tha menjëherë.

— Sigurisht që i pëlqeu.

— Nuk i pëlqeu, — nguli këmbë. — Nuk u kënaq.

Heshti, dhe unë e mora me mend dëshpërimin e tij të pashprehshëm.

— E ndiej veten larg saj, — tha. — Është e vështirë ta bëj të kuptojë.

— E ke fjalën për ballon?

— Ballon? — I hodhi poshtë të gjitha ballot që kishte dhënë me një kërcitje gishtash. — Miku plak, balloja s'ka rëndësi.

Ai s'donte nga Dejzi asgjë më pak se sa të shkonte te Tomi dhe t'i thoshte: „Nuk të kam dashur kurrë.“ Pasi t'i kishte fshirë katër vjet me atë fjali, do të mund të vendosnin për masat më praktike që duheshin marrë. Njëra prej tyre ishte që, pasi ajo të ishte e lirë, të ktheheshin në Luizvil dhe të martoheshin nga shtëpia e saj, njëlloj sikur të ishte pesë vjet më parë.

— Dhe ajo s'e kupton, — tha. — Dikur e kuptonte. Rrinim me orë të tëra...

U ndal dhe filloi të ecte lart e poshtë një shtegu të shkretë me lëvozhga frutash, me dhurata festash të hedhura e me lule të shtypura.

— Unë s'do t'i kërkoja shumë, — guxova. — S'mund ta përsëritësh të kaluarën.

— S'mund ta përsëritësh të kaluarën? — thirri ai me mosbesim. — Pse, sigurisht që mundesh!

Hodhi sytë përreth si i çmendur, sikur e kaluara të rrinte në pritë këtu, në hijen e shtëpisë së tij, pak përtej mundësisë së dorës së tij.

— Do t'i rregulloj të gjitha ashtu siç ishin më parë, — tha, duke pohuar me kokë me vendosmëri. — Do ta shohë.

Foli shumë për të kaluarën, dhe kuptova se donte të rimerrte diçka, ndoshta një ide për veten, që kishte hyrë në dashurinë e tij për Dejzin. Jeta e tij që atëherë kishte qenë e ngatërruar dhe e çrregullt, por, sikur të mund të kthehej një herë në një pikënisje të caktuar dhe t'i rishikonte të gjitha ngadalë, do të mund ta zbulonte se ç'ishte ajo gjë...

...Një natë vjeshte, pesë vjet më parë, ishin duke ecur nëpër rrugë kur binin gjethet, dhe arritën në një vend ku s'kishte pemë dhe trotuari ishte i bardhë nga drita e hënës. U ndalën aty dhe u kthyen nga njëri-tjetri. Tani ishte një natë e freskët, me atë ngazëllim të fshehtë që vjen me dy ndërrimet e vitit. Dritat e qeta të shtëpive gumëzhinin në errësirë, dhe mes yjeve kishte lëvizje e rrëmujë. Me bisht të syrit, Getsbi pa se pllakat e trotuareve formonin me të vërtetë një shkallë që ngjitej në një vend të fshehtë mbi pemë: mund të ngjitej deri atje, po të ngjitej vetëm, dhe, pasi të arrinte atje, mund të thithte gjirin e jetës, të gëlltiste qumështin e pakrahasueshëm të mrekullisë.

Zemra i rrahu më shpejt kur fytyra e bardhë e Dejzisë iu afrua fytyrës së tij. E dinte se, kur ta puthte këtë vajzë dhe t'i martonte përgjithmonë vegimet e tij të pashprehshme me frymën e saj të vdekshme, mendja e tij s'do të hidhej më kurrë e lirë si mendja e Zotit. Ndaj priti, duke dëgjuar edhe për një çast diapazonin që kishte rënë mbi një yll. Pastaj e puthi. Me prekjen e buzëve të tij, ajo çeli për të si një lule, dhe mishërimi u bë i plotë.

Përmes gjithë asaj që tha, madje edhe përmes sentimentalizmit të tij të tmerrshëm, m'u kujtua diçka: një ritëm që të shpëtonte, një copë fjalësh të humbura, që i kisha dëgjuar diku shumë kohë më parë. Për një çast, një fjali u përpoq të merrte formë në gojën time, dhe buzët m'u hapën si të një memeci, sikur mbi to të përpëlitej diçka më shumë se një fije ajri e trembur. Por

nuk nxorën asnjë tingull, dhe ajo që gati e kisha kujtuar mbeti përgjithmonë e pakomunikueshme.

Kapitulli VII

Pikërisht kur kureshtja për Getsbin ishte në kulmin e saj, një të shtunë në mbrëmje dritat në shtëpinë e tij nuk u ndezën, dhe, po aq errët sa kishte filluar, karriera e tij si Trimalkion[113] mori fund. Vetëm dalëngadalë e vura re se automobilat që ktheheshin plot pritje në rrugicën e tij qëndronin vetëm një minutë dhe pastaj largoheshin të nxehur. Duke pyetur veten se mos ishte i sëmurë, shkova ta merrja vesh: një kamerier i panjohur me fytyrë horri më vështroi me dyshim, me sy të ngushtuar, nga dera.

— Është i sëmurë zoti Getsbi?

— Jo. — Pas një pushimi shtoi „zotëri“ në një mënyrë të ngadaltë e me inat.

— S'e kisha parë këtej, dhe u shqetësova disi. Thuaji që erdhi zoti Kerauei.

— Kush? — pyeti ai vrazhdë.

— Kerauei.

— Kerauei. Mirë, do t'ia them.

Befas e përplasi derën.

Finlandezja ime më njoftoi se Getsbi i kishte pushuar nga puna të gjithë shërbëtorët e shtëpisë një javë më parë dhe i kishte

[113] Trimalkioni: personazh i *Satirikonit* të shkrimtarit romak Petronit (shekulli I), një skllav i liruar dhe i pasuruar që shtron gosti të stërmëdha e të shfrenuara. Një nga titujt që Fitzgerald-i kishte menduar për këtë roman ishte *Trimalchio in West Egg*.

zëvendësuar me gjysmë duzine të tjerë, që s'shkonin kurrë në fshatin e Vezës Perëndimore të korruheshin nga tregtarët, por porosisnin furnizime të moderuara me telefon. Djali i bakallit tregonte se kuzhina dukej si stallë derrash, dhe mendimi i përgjithshëm në fshat ishte se njerëzit e rinj s'ishin fare shërbëtorë.

Të nesërmen Getsbi më mori në telefon.

— Po ikën? — e pyeta.

— Jo, miku plak.

— Dëgjoj që i ke pushuar të gjithë shërbëtorët.

— Doja njerëz që s'bëjnë thashetheme. Dejzi vjen mjaft shpesh, pasditeve.

Kështu, gjithë karvansaraji ishte shembur si një kështjellë letrash nga mosmiratimi në sytë e saj.

— Janë disa njerëz që Uolfshajmi donte t'i ndihmonte. Janë të gjithë vëllezër e motra. Më parë mbanin një hotel të vogël.

— E kuptoj.

Më telefononte me kërkesë të Dejzisë: a do të shkoja të nesërmen për drekë në shtëpinë e saj? Do të ishte edhe zonjusha Bejker. Gjysmë ore më vonë më telefonoi vetë Dejzi dhe dukej e lehtësuar që do të shkoja. Diçka po ndodhte. E megjithatë, s'e besoja dot se do ta zgjidhnin këtë rast për një skenë, sidomos për skenën mjaft torturuese që Getsbi kishte skicuar në kopsht.

Dita tjetër ishte përvëluese, gati e fundit, me siguri më e nxehta, e verës. Kur treni im doli nga tuneli në diell, vetëm bilbilat e nxehtë të National Biscuit Company-t[114] e çanin heshtjen që vlonte në mesditë. Ndenjëset prej kashte të vagonit ishin në buzë të ndezjes; gruaja pranë meje djersiti me delikatesë për ca kohë në bluzën e saj të bardhë, dhe pastaj, kur gazeta iu bë e lagësht nën gishta, u dorëzua e dëshpëruar në vapën e thellë me një britmë të shkretë. Kuleta i ra me përplasje në dysheme.

— Oh, o Zot! — iu mor fryma.

[114]National Biscuit Company: kompania e madhe amerikane e biskotave, me fabrika rreth Nju-Jorkut; bilbilat e fabrikave lajmëronin mesditën.

E mora me një përkulje të lodhur dhe ia ktheva, duke e mbajtur me krahun të shtrirë dhe nga majat e fundit të cepave, për të treguar se s'kisha ndonjë synim ndaj saj; por të gjithë përreth, edhe gruaja, më dyshuan njëlloj.

— Vapë! — u thoshte konduktori fytyrave të njohura. — Ç'kohë!... Vapë!... Vapë!... Vapë!... Mjaft vapë për ju? Vapë është? Është...?

Abonimi im më erdhi prapa me një njollë të errët nga dora e tij. Që dikush në këtë vapë të kishte mendjen se ç'buzë të skuqura puthte, se kokën e kujt lagte xhepi i pizhames mbi zemrën e tij!

...Nëpër hollin e shtëpisë së Bjukenanëve frynte një erë e lehtë, që na sillte mua dhe Getsbit, ndërsa prisnim te dera, tingullin e ziles së telefonit.

— Trupin e të zotit? — gjëmoi kamerieri në receptor. — Më vjen keq, zonjë, por s'mund t'jua japim: është shumë nxehtë për ta prekur këtë mesditë!

Ajo që tha në të vërtetë ishte: „Po... Po... Do të shoh."

E vuri receptorin dhe erdhi drejt nesh, duke shkëlqyer pak, të na merrte kapelat e ngurta prej kashte.

— Zonja ju pret në sallon! — thirri, duke treguar pa nevojë drejtimin. Në këtë vapë, çdo gjest i tepërt ishte një fyerje ndaj rezervës së përbashkët të jetës.

Dhoma, e mbuluar mirë me tenda, ishte e errët dhe e freskët. Dejzi dhe Xhordani ishin shtrirë mbi një kanape të madhe, si idhuj argjendi që shtypnin fustanet e tyre të bardha përballë flladit që këndonte nga ventilatorët.

— S'lëvizim dot, — thanë bashkë.

Gishtat e Xhordanit, të pudrosur me të bardhë mbi nxirjen, qëndruan për një çast në dorën time.

— Po zoti Tomas Bjukenan, atleti? — pyeta.

Në të njëjtën kohë dëgjova zërin e tij, të vrazhdë, të mbytur, të ngjirur, te telefoni në holl.

Getsbi qëndronte në mes të qilimit të kuq të thellë dhe vështronte përreth me sy të magjepsur. Dejzi e shikonte dhe qeshte, me të qeshurën e saj të ëmbël e ngazëllyese; një shtëllungë e vogël pudre u ngrit nga gjiri i saj në ajër.

— Thashethemet thonë, — pëshpëriti Xhordani, — se ajo në telefon është goca e Tomit.

Heshtëm. Zëri në holl u ngrit lart nga mërzia: „Shumë mirë, atëherë s'ta shes fare makinën... S'kam asnjë detyrim fare ndaj teje... dhe sa për ta që më shqetëson për këtë në kohë të drekës, këtë s'e duroj fare!"

— E mban receptorin të shtypur, — tha Dejzi me cinizëm.

— Jo, s'e mban, — e sigurova. — Është një marrëveshje e vërtetë. Rastis ta di.

Tomi e hapi derën me vrull, e zuri për një çast hapësirën e saj me trupin e tij të trashë dhe hyri me nxitim në dhomë.

— Zoti Getsbi! — Zgjati dorën e tij të gjerë e të sheshtë me një antipati të fshehur mirë. — Më vjen mirë që ju shoh, zotëri... Nik...

— Na bëj një pije të ftohtë, — thirri Dejzi.

Kur ai doli sërish nga dhoma, ajo u ngrit, shkoi te Getsbi, ia uli fytyrën poshtë dhe e puthi në gojë.

— E di që të dua, — murmuriti.

— Po harron se këtu është një zonjë, — tha Xhordani.

Dejzi hodhi sytë përreth e dyshuese.

— Puthe edhe ti Nikun.

— Ç'vajzë e ulët e vulgare!

— S'më intereson! — thirri Dejzi, dhe filloi të kërcente me trokitje mbi oxhakun prej tulle. Pastaj iu kujtua vapa dhe u ul me faj në kanape, pikërisht kur hyri në dhomë një dado e sapolarë, që hiqte për dore një vajzë të vogël.

— Shpirt-i im i shtren-jtë, — këndoi ajo me ledhatim, duke zgjatur krahët. — Eja te mamaja jote që të do.

Fëmija, e lëshuar nga dadoja, u turr nëpër dhomë dhe u fut me ndrojtje në fustanin e së ëmës.

— Shpirt-i im i shtren-jtë! Të hodhi mamaja pudër mbi ato flokët e tua të vjetër të verdhë? Ngrihu tani, dhe thuaj: Mirë-dita.

Unë dhe Getsbi u përkulëm me radhë dhe kapëm dorën e vogël që ngurronte. Pas kësaj ai vazhdoi ta shikonte fëmijën me habi. S'besoj se kishte besuar ndonjëherë më parë vërtet se ajo ekzistonte.

— U vesha para drekës, — tha fëmija, duke u kthyer me zjarr nga Dejzi.

— Kjo është ngaqë mamaja jote donte të të tregonte. — Fytyra e saj u përkul në rrudhën e vetme të qafës së vogël të bardhë. — Ti je një ëndërr, ti. Një ëndërr e vogël e vërtetë.

— Po, — pranoi fëmija qetësisht. — Edhe teze Xhordani ka veshur fustan të bardhë.

— Si të duken miqtë e mamasë? — Dejzi e ktheu që të shihte Getsbin. — Të duken të bukur?

— Ku është babi?

— Nuk i ngjan të atit, — shpjegoi Dejzi. — I ngjan mua. Ka flokët e mi dhe formën e fytyrës sime.

Dejzi u mbështet prapa në kanape. Dadoja bëri një hap përpara dhe zgjati dorën.

— Eja, Pemi.

— Mirupafshim, shpirt!

Me një vështrim pas, plot ngurrim, fëmija e disiplinuar mirë u kap pas dorës së dados dhe u tërhoq jashtë derës, pikërisht kur u kthye Tomi, para katër gotave xhin-riki[115] që tringëllinin plot akull.

Getsbi mori pijen e tij.

— Me siguri janë të freskëta, — tha, me tension të dukshëm.

[115]Xhin-riki (*gin rickey*): pije e ftohtë me xhin, lëng limoni dhe sodë, shumë e modës në verë.

Pimë me gllënjka të gjata e të babëzitura.

— Lexova diku se dielli po nxehet çdo vit e më shumë, — tha Tomi me dashamirësi. — Duket se shumë shpejt toka do të bjerë në diell; ose, prit një minutë, është krejt e kundërta: dielli po ftohet çdo vit e më shumë.

— Eja jashtë, — i propozoi Getsbit, — do të doja t'i hidhje një sy vendit.

Shkova me ta në verandë. Mbi Ngushticën e gjelbër, të ndenjur nga vapa, një vel i vogël zvarritej ngadalë drejt detit më të freskët. Sytë e Getsbit e ndoqën për një çast; ngriti dorën dhe tregoi matanë gjirit.

— Unë jam pikërisht përballë jush.

— Ashtu është.

Sytë tanë u ngritën mbi lehet e trëndafilave, mbi lëndinën e nxehtë dhe mbi mbeturinat me barishte të ditëve të zagushisë gjatë bregut. Ngadalë, krahët e bardhë të varkës lëviznin përballë kufirit blu e të freskët të qiellit. Përpara shtriheshin oqeani me valë si dhëmbëza dhe ishujt e shumtë të bekuar.

— Ja sport për ty, — tha Tomi, duke pohuar me kokë. — Do të doja të isha atje me të për rreth një orë.

Drekuam në dhomën e ngrënies, të errësuar edhe ajo kundër vapës, dhe e gëlltitëm një gaz nervoz me birrën e ftohtë.

— Ç'do të bëjmë me veten këtë pasdite? — thirri Dejzi. — Dhe pasnesër, dhe tridhjetë vitet e ardhshme?

— Mos u bëj e zymtë, — tha Xhordani. — Jeta fillon nga e para kur ajri bëhet i freskët në vjeshtë.

— Por është kaq vapë, — nguli këmbë Dejzi, gati duke qarë, — dhe gjithçka është kaq e ngatërruar. Të shkojmë të gjithë në qytet!

Zëri i saj vazhdonte të luftonte nëpër vapë, duke u përplasur me të, duke ia dhënë formë pakuptimësisë së saj.

— Kam dëgjuar të bëjnë garazh nga një stallë, — po i thoshte Tomi Getsbit, — por unë jam i pari që kam bërë stallë nga një garazh.

— Kush do të shkojë në qytet? — pyeti Dejzi me ngulm. Sytë e Getsbit notuan drejt saj. — Ah, — thirri ajo, — dukesh kaq i freskët.

Sytë e tyre u takuan, dhe vështruan njëri-tjetrin, vetëm në hapësirë. Me mundim, ajo uli sytë drejt tryezës.

— Gjithmonë dukesh kaq i freskët, — përsëriti.

I kishte thënë se e donte, dhe Tom Bjukenani e pa. Mbeti i shtangur. Goja iu hap pak, dhe pa Getsbin, e pastaj sërish Dejzin, sikur sapo ta kishte njohur si dikë që e kishte njohur shumë kohë më parë.

— I ngjan reklamës së atij burrit, — vazhdoi ajo e pafajshme. — E di reklamën e atij burrit...

— Mirë, — ndërhyri Tomi shpejt, — jam fare i gatshëm të shkoj në qytet. Ejani, po shkojmë të gjithë në qytet.

U ngrit, me sytë që ende i shkrepnin mes Getsbit dhe së shoqes. Askush nuk lëvizi.

— Ejani! — Durimi iu plas pak. — Ç'keni, në fund të fundit? Po të shkojmë në qytet, të nisemi.

Dora e tij, që i dridhej nga përpjekja për ta përmbajtur veten, i çoi në buzë pjesën e fundit të gotës me birrë. Zëri i Dejzisë na ngriti në këmbë dhe na nxori në zhavorrin përvëlues të rrugicës.

— Do të ikim kështu thjesht? — kundërshtoi ajo. — Kështu? S'do ta lëmë njeri të pijë një cigare më parë?

— Të gjithë pinë cigare gjatë gjithë drekës.

— Oh, le të kënaqemi, — iu lut ajo. — Është shumë vapë për t'u grindur.

Ai s'u përgjigj.

— Si të duash, — tha ajo. — Eja, Xhordan.

U ngjitën lart të bëheshin gati, ndërsa ne të tre burrat qëndronim aty duke lëvizur guralecët e nxehtë me këmbë. Një hark

argjendi i hënës rrinte tashmë pezull në qiellin perëndimor. Getsbi nisi të fliste, ndërroi mendje, por jo para se Tomi të kthehej e ta shihte në fytyrë me pritje.

— I keni stallat këtu? — pyeti Getsbi me mundim.

— Rreth një çerek milje më poshtë në rrugë.

— Oh.

Një pushim.

— S'e kuptoj këtë ide për të shkuar në qytet, — shpërtheu Tomi me egërsi. — Grave u futen këto teka në kokë...

— Të marrim ndonjë gjë për të pirë? — thirri Dejzi nga një dritare sipër.

— Do të marr ca uiski, — iu përgjigj Tomi. Hyri brenda.

Getsbi u kthye nga unë i ngurtë:

— S'mund të them asgjë në shtëpinë e tij, miku plak.

— Ka një zë që s'di të fshehë, — vërejta. — Është plot me... — Ngurrova.

— Zëri i saj është plot me para, — tha ai befas.

Ashtu ishte. S'e kisha kuptuar kurrë më parë. Ishte plot me para: ky ishte hiri i pashtershëm që ngrihej e ulej në të, tringëllima e tij, kënga e tij si e cimbaleve... Lart në një pallat të bardhë, e bija e mbretit, vajza e artë...

Tomi doli nga shtëpia duke mbështjellë me një peshqir një shishe prej një kuarti,[116] i ndjekur nga Dejzi dhe Xhordani, me kapela të vogla e të ngushta prej pëlhure metalike dhe me pelerina të lehta mbi krahë.

— Të shkojmë të gjithë me makinën time? — propozoi Getsbi. Preku lëkurën e nxehtë e të gjelbër të ndenjëses. — Duhej ta kisha lënë në hije.

— Me marsh të zakonshëm është? — pyeti Tomi.

— Po.

— Pra, merr ti kupenë time dhe më lër mua ta ngas makinën tënde në qytet.

[116] Kuarti: njësi vëllimi për lëngjet, pak më pak se një litër.

Propozimi nuk i pëlqeu Getsbit.

— S'besoj se ka shumë benzinë, — kundërshtoi.

— Plot benzinë, — tha Tomi me zhurmë. Pa treguesin. — Dhe po të mbarojë, mund të ndaloj në ndonjë farmaci. Sot në farmaci mund të blesh çdo gjë.[117]

Pas kësaj vërejtjeje, që me sa dukej s'kishte kuptim, pasoi një pushim. Dejzi e pa Tomin duke vrenjtur vetullat, dhe në fytyrën e Getsbit kaloi një shprehje e papërcaktueshme, njëherësh krejt e panjohur dhe disi e njohur, sikur ta kisha dëgjuar vetëm të përshkruar me fjalë.

— Eja, Dejzi, — tha Tomi, duke e shtyrë me dorë drejt makinës së Getsbit. — Do të të çoj unë me këtë karrocë cirku.

Hapi derën, por ajo doli nga rrethi i krahut të tij.

— Merr ti Nikun dhe Xhordanin. Ne do t'ju ndjekim me kupenë.

Eci pranë Getsbit, duke ia prekur xhaketën me dorë. Xhordani, Tomi dhe unë hipëm në ndenjësen e përparme të makinës së Getsbit, Tomi provoi me kujdes marshet e panjohura, dhe u turrëm në vapën mbytëse, duke i lënë pas, jashtë syve.

— E pe atë? — pyeti Tomi.

— Çfarë?

Më pa me sy të mprehtë, duke kuptuar se unë dhe Xhordani duhej ta kishim ditur që në fillim.

— Ju mendoni se jam fort i trashë, apo jo? — tha. — Ndoshta jam, por kam një... gati një shikim të dytë, ndonjëherë, që më thotë ç'duhet të bëj. Ndoshta s'e besoni, por shkenca...

U ndal. Rasti i menjëhershëm e kapi dhe e tërhoqi prapa nga buza e greminës teorike.

— Kam bërë një hetim të vogël për këtë tip, — vazhdoi. — Do të kisha shkuar më thellë po ta kisha ditur...

---

[117] Gjatë Ndalimit, farmacitë kishin të drejtë të shisnin alkool „për qëllime mjekësore“, me recetë mjeku, dhe shumë prej tyre u bënë mbulesë për shitjen e paligjshme të pijeve.

— Do të thuash se ke qenë te ndonjë medium? — pyeti Xhordani me humor.

— Çfarë? — I hutuar, na vështroi ndërsa qeshnim. — Medium?

— Për Getsbin.

— Për Getsbin! Jo, s'kam qenë. Thashë se kam bërë një hetim të vogël për të kaluarën e tij.

— Dhe zbulove se ishte njeri i Oksfordit, — tha Xhordani, si për ta ndihmuar.

— Njeri i Oksfordit! — S'e besonte. — Si jo! Vesh kostum rozë.

— Megjithatë, është njeri i Oksfordit.

— Oksford, Nju-Meksiko, — gërhiti Tomi me përbuzje, — ose diçka e tillë.

— Dëgjo, Tom. Po të jesh kaq snob, pse e ftove për drekë? — pyeti Xhordani e inatosur.

— E ftoi Dejzi; e njihte para se të martoheshim, Zoti e di ku!

Tani ishim të gjithë nervozë nga birra që po na kalonte, dhe, duke e ditur këtë, ngamë për ca kohë në heshtje. Pastaj, kur sytë e zbehur të doktor T. J. Ekelbergut u dukën poshtë rrugës, m'u kujtua paralajmërimi i Getsbit për benzinën.

— Kemi mjaft sa të arrijmë në qytet, — tha Tomi.

— Por ja një garazh pikërisht këtu, — kundërshtoi Xhordani. — S'dua të mbetem në rrugë në këtë vapë që të pjek.

Tomi shtypi të dy frenat me padurim, dhe rrëshqitëm në një ndalesë të befasishme e plot pluhur nën tabelën e Uillsonit. Pas një çasti, i zoti doli nga brendia e lokalit të tij dhe e vështroi makinën me sy të zgavruar.

— Na jep benzinë! — thirri Tomi vrazhdë. — Ç'kujton se ndaluam, për të admiruar pamjen?

— Jam i sëmurë, — tha Uillsoni pa lëvizur. — Kam qenë i sëmurë gjithë ditën.

— Ç'ke?

— Jam këputur fare.

— Pra, t'i hedh vetë? — pyeti Tomi. — Në telefon dukeshe mjaft mirë.

Me mundim, Uillsoni la hijen dhe mbështetjen e pragut dhe, duke marrë frymë rëndë, zhvidhosi kapakun e depozitës. Në dritën e diellit fytyra e tij ishte e gjelbër.

— S'doja t'jua ndërprisja drekën, — tha. — Por kam shumë nevojë për para, dhe po pyesja veten ç'do të bënit me makinën tuaj të vjetër.

— Si të duket kjo? — pyeti Tomi. — E bleva javën e kaluar.

— Është e verdhë e bukur, — tha Uillsoni, duke u munduar me dorezën.

— Do ta blesh?

— Ç'rast i madh, — buzëqeshi Uillsoni lehtë. — Jo, por me tjetrën mund të fitoja ca para.

— Për ç'të duhen paratë, kështu papritur?

— Kam ndenjur shumë gjatë këtu. Dua të iki. Unë dhe gruaja duam të shkojmë në Perëndim.

— Gruaja jote do! — thirri Tomi i trembur.

— Flet për këtë prej dhjetë vjetësh. — U mbështet për një çast pas pompës, duke mbuluar sytë me dorë. — Dhe tani do të ikë, do s'do. Do ta marr me vete.

Kupeja kaloi si shkrepëtimë pranë nesh, me një shtëllungë pluhuri dhe me vezullimin e një dore që tundej.

— Sa të kam borxh? — pyeti Tomi vrazhdë.

— Sapo m'u hapën sytë për diçka të çuditshme këto dy ditët e fundit, — vërejti Uillsoni. — Prandaj dua të iki. Prandaj ju kam shqetësuar për makinën.

— Sa të kam borxh?

— Një dollar e njëzet.

Vapa e pamëshirshme që rrihte filloi të më hutonte, dhe aty pata një çast të keq para se ta kuptoja se, deri tani, dyshimet e tij s'kishin rënë mbi Tomin. Kishte zbuluar se Mërtëlli kishte një-farë jete larg tij, në një botë tjetër, dhe tronditja e kishte sëmurur

fizikisht. E vështrova atë, pastaj Tomin, që kishte bërë një zbulim të ngjashëm më pak se një orë më parë, dhe m'u kujtua se mes njerëzve s'ka ndryshim, as në zgjuarsi, as në racë, aq të thellë sa ndryshimi mes të sëmurit e të shëndoshit. Uillsoni ishte aq i sëmurë sa dukej fajtor, fajtor pa falje, sikur sapo t'i kishte lënë barrë ndonjë vajze të shkretë.

— Do të ta jap atë makinë, — tha Tomi. — Do të ta dërgoj nesër pasdite.

Ai vend të shqetësonte gjithmonë disi, edhe në shkëlqimin e plotë të pasdites, dhe tani ktheva kokën sikur të më kishin paralajmëruar për diçka pas meje. Mbi grumbujt e hirit, sytë gjigantë të doktor T. J. Ekelbergut vazhdonin të rrinin zgjuar, por, pas një çasti, vura re se sy të tjerë po na vështronin me një ngulm të veçantë nga më pak se njëzet këmbë larg.

Në njërën nga dritaret mbi garazh, perdet ishin shtyrë pak mënjanë, dhe Mërtëll Uillsoni po vështronte poshtë makinën. Ishte aq e zhytur, sa s'e kishte vetëdijen se po e shikonin, dhe një ndjenjë pas tjetrës i hynte në fytyrë si sendet në një fotografi që shfaqet ngadalë. Shprehja e saj ishte çuditërisht e njohur: ishte një shprehje që e kisha parë shpesh në fytyrat e grave, por në fytyrën e Mërtëll Uillsonit dukej pa qëllim e e pashpjegueshme, gjersa e kuptova se sytë e saj, të zgurdulluar nga një tmerr xhelozie, ishin ngulur jo te Tomi, por te Xhordan Bejkeri, që ajo e mendonte si gruan e tij.

* * *

S'ka hutim si hutimi i një mendjeje të thjeshtë, dhe, ndërsa largoheshim, Tomi po ndiente kamxhikët e nxehtë të panikut. Gruaja dhe dashnorja e tij, deri para një ore të sigurta e të paprekshme, po i rrëshqitnin me rrëmbim nga kontrolli. Instinkti e bëri të shtypte pedalin e gazit me qëllimin e dyfishtë që ta arrinte Dejzin dhe ta linte pas Uillsonin, dhe vrapuam drejt Astorias me pesë-

dhjetë milje[118] në orë, gjersa, mes trarëve si këmbë merimange të hekurudhës së ngritur, na doli para kupeja blu që ecte qetë-qetë.

— Ata kinematë e mëdha rreth Rrugës 50 janë të freskëta, — propozoi Xhordani. — Më pëlqen Nju-Jorku pasditeve të verës, kur të gjithë janë larguar. Ka diçka shumë epshore në të, si i tejpjekur, sikur të gjitha llojet e frutave të çuditshme do të të binin në duar.

Fjala „epshore“ e shqetësoi edhe më shumë Tomin, por para se të arrinte të sajonte ndonjë protestë, kupeja ndaloi dhe Dejzi na bëri shenjë të ndalonim krah saj.

— Ku po shkojmë? — thirri.

— Si thua për kinemanë?

— Është kaq vapë, — u ankua ajo. — Shkoni ju. Ne do të bëjmë një xhiro me makinë dhe do t'ju takojmë më pas. — Me mundim, mendjemprehtësia e saj u ngrit lehtë. — Do t'ju takojmë në ndonjë qoshe. Do të jem burri që pi dy cigare njëherësh.

— S'mund të grindemi këtu për këtë, — tha Tomi me padurim, ndërsa një kamion lëshoi pas nesh një bilbil që shante. — Më ndiqni deri në anën jugore të Central Park-ut, para Plazës.

Disa herë ktheu kokën dhe pa prapa për makinën e tyre, dhe po t'i vononte trafiku, ngadalësonte gjersa i shihte sërish. Mendoj se kishte frikë se mos hidheshin në ndonjë rrugë anësore dhe dilnin nga jeta e tij përgjithmonë.

Por nuk e bënë. Dhe të gjithë hodhëm hapin më pak të shpjegueshëm të marrjes me qira të sallonit të një apartamenti në hotel Plaza.

Debati i zgjatur e i zhurmshëm që përfundoi duke na futur si kope në atë dhomë më shpëton, ndonëse kam një kujtim të mprehtë fizik se, gjatë tij, të brendshmet më ngjiteshin vazhdimisht si një gjarpër i lagësht rreth këmbëve dhe pika djerse më vraponin herë pas here të ftohta nëpër shpinë. Ideja lindi nga propozimi i Dejzisë që të merrnim me qira pesë banja e të bënim

[118] Pesëdhjetë milje në orë janë rreth 80 km në orë.

banja me ujë të ftohtë, dhe pastaj mori një formë më të prekshme si „një vend ku të pimë një mint xhulep“.[119] Secili prej nesh thoshte sërish e sërish se ishte „ide e çmendur“; flisnim të gjithë njëherësh me një nëpunës të hutuar dhe mendonim, ose bënim sikur mendonim, se po ishim shumë qesharakë...

Dhoma ishte e madhe dhe të zinte frymën, dhe, ndonëse ishte tashmë ora katër, kur hapëm dritaret hyri vetëm një shtëllungë e nxehtë shkurresh nga Parku. Dejzi shkoi te pasqyra dhe qëndroi me shpinë nga ne, duke rregulluar flokët.

— Është apartament i shkëlqyer, — pëshpëriti Xhordani me respekt, dhe të gjithë qeshën.

— Hapni një dritare tjetër, — urdhëroi Dejzi, pa u kthyer.

— S'ka më.

— Pra, më mirë të telefonojmë për një sëpatë...

— Gjëja që duhet bërë është ta harrojmë vapën, — tha Tomi me padurim. — E bën dhjetë herë më keq me gjithë ato ankime.

E zbërtheu shishen e uiskit nga peshqiri dhe e vuri në tryezë.

— Pse s'e lë të qetë, miku plak? — vërejti Getsbi. — Ti ishe ai që doje të vinim në qytet.

Pati një çast heshtjeje. Libri i telefonave rrëshqiti nga gozhda dhe ra me zhurmë në dysheme, e atëherë Xhordani pëshpëriti: „Më falni“, por këtë herë askush s'qeshi.

— Do ta marr unë, — u ofrova.

— E mora. — Getsbi shqyrtoi spangon e këputur, murmuriti „Hm!“ me interes dhe e hodhi librin mbi një karrige.

— E madhe kjo shprehja jote, apo jo? — tha Tomi me të prerë.

— Cila?

— Gjithë kjo punë me „miku plak“. Ku e ke gjetur?

— Dëgjo këtu, Tom, — tha Dejzi, duke u kthyer nga pasqyra, — po filluat me vërejtje personale, s'rri këtu as një minutë. Telefono dhe porosit ca akull për mint xhulepin.

---

[119] Mint xhulep (*mint julep*): pije e Jugut amerikan, me uiski burbon, gjethe mente të shtypura, sheqer dhe shumë akull të grirë.

Kur Tomi ngriti receptorin, vapa e ngjeshur shpërtheu në tingull, dhe po dëgjonim akordet solemne të Marshit Nusëror të Mendelsonit[120] nga salla e ballove poshtë.

— Ta mendosh të martohesh me dikë në këtë vapë! — thirri Xhordani e trishtuar.

— Megjithatë... unë u martova në mes të qershorit, — kujtoi Dejzi. — Luizvili në qershor! Dikush i ra të fikët. Kush ishte ai që i ra të fikët, Tom?

— Biloksi, — u përgjigj ai shkurt.

— Një burrë që quhej Biloksi. „Kutia“ Biloksi, dhe bënte kuti, është fakt, dhe ishte nga Biloksi, Tenesi.[121]

— E bartën në shtëpinë tonë, — shtoi Xhordani, — sepse jetonim vetëm dy porta larg kishës. Dhe ndenji tri javë, gjersa babai i tha se duhej të ikte. Një ditë pasi iku, babai vdiq. — Pas një çasti shtoi, sikur të kishte frikë se mos kishte tingëlluar pa respekt: — S'kishte asnjë lidhje.

— Dikur njihja një Bill Biloksi nga Memfisi, — vërejta.

— Ai ishte kushëriri i tij. Para se të ikte, ia mësova gjithë historinë e familjes. Më dha një puter alumini që e përdor edhe sot.

Muzika ishte shuar kur filloi ceremonia, dhe tani nga dritarja hyri një brohoritje e gjatë, e ndjekur nga britma të herëpashershme „Rro-o-o!“, dhe më në fund nga një shpërthim xhazi, kur filloi vallëzimi.

— Po plakemi, — tha Dejzi. — Po të ishim të rinj, do të ngriheshim të kërcenim.

— Kujto Biloksin, — e paralajmëroi Xhordani. — Ku e njohe, Tom?

---

[120] Marshi Nusëror i kompozitorit gjerman Felix Mendelssohn (1809–1847), nga muzika për *Ëndrrën e një nate vere* të Shekspirit, një nga marshet më të njohura të dasmave.

[121] Biloksi (*Biloxi*): qytet në bregun e shtetit të Misisipit, jo në Tenesi. Edhe nofka („Blocks“ në origjinal) dhe kutitë luajnë me tingullin e emrit (*box*, „kuti“).

— Biloksin? — U përqendrua me mundim. — S'e njihja. Ishte mik i Dejzisë.

— S'ishte, — mohoi ajo. — S'e kisha parë kurrë më parë. Erdhi me vagonin privat.

— Pra, ai tha se të njihte. Tha se ishte rritur në Luizvil. Asa Bërdi e solli në minutën e fundit dhe pyeti nëse kishim vend për të.

Xhordani buzëqeshi.

— Ndoshta po kthehej në shtëpi pa paguar. Mua më tha se ishte kryetari i kursit tuaj në Jejl.

Unë dhe Tomi e pamë njëri-tjetrin të hutuar.

— Biloksi?

— Së pari, ne s'kishim kryetar...

Këmba e Getsbit trokiti një ritëm të shkurtër e të shqetësuar, dhe Tomi e vështroi befas.

— Meqë ra fjala, zoti Getsbi, kuptoj që jeni njeri i Oksfordit.

— Jo pikërisht.

— Oh, po, kuptoj që keni shkuar në Oksford.

— Po... kam shkuar atje.

Një pushim. Pastaj zëri i Tomit, mosbesues e fyes:

— Duhet të keni shkuar atje pak a shumë kur shkoi Biloksi në Nju-Hejvën.

Një pushim tjetër. Një kamerier trokiti dhe hyri me mente të shtypur e akull, por heshtja nuk u thye nga „faleminderit"-i i tij dhe nga mbyllja e butë e derës. Kjo hollësi e madhe më në fund do të sqarohej.

— Ju thashë se kam shkuar atje, — tha Getsbi.

— E dëgjova, por do të doja të dija kur.

— Ishte më nëntëmbëdhjetë e nëntëmbëdhjetë, ndenja vetëm pesë muaj. Prandaj s'mund ta quaj veten vërtet njeri të Oksfordit.

Tomi hodhi sytë përreth të shihte nëse e pasqyronim mosbesimin e tij. Por të gjithë po shikonim Getsbin.

— Ishte një mundësi që ua dhanë disa oficerëve pas armëpushimit,[122] — vazhdoi ai. — Mund të shkonim në cilindo nga universitetet e Anglisë a të Francës.

Desha të ngrihesha e t'i jepja një të rënë miqësore në shpinë. Pata një nga ato rikthimet e besimit të plotë tek ai që i kisha provuar edhe më parë.

Dejzi u ngrit, duke buzëqeshur lehtë, dhe shkoi te tryeza.

— Hape uiskin, Tom, — urdhëroi ajo, — dhe do të të bëj një mint xhulep. Atëherë s'do t'i dukesh vetes kaq budalla... Shiko mentën!

— Prit një minutë, — ia preu Tomi, — dua t'i bëj zotit Getsbi edhe një pyetje.

— Vazhdo, — tha Getsbi me mirësjellje.

— Në fund të fundit, ç'sherr po përpiqesh të shkaktosh në shtëpinë time?

Më në fund kishin dalë hapur, dhe Getsbi ishte i kënaqur.

— Ai s'po shkakton sherr. — Dejzi shikonte e dëshpëruar nga njëri te tjetri. — Ti po shkakton sherr. Të lutem, përmbaje pak veten.

— Ta përmbaj veten! — përsëriti Tomi me mosbesim. — Besoj se gjëja e fundit e modës është të rrish duarkryq e ta lësh zotin Askush nga Askund t'i bëjë dashuri gruas sate. Pra, po të jetë kjo ideja, mos më numëroni mua... Sot njerëzit fillojnë duke u tallur me jetën familjare dhe me institucionet e familjes, dhe pastaj do t'i hedhin të gjitha në det e do të bëjnë martesa mes zezakëve e të bardhëve.

I skuqur nga broçkullitjet e tij të ndezura, e shihte veten duke qëndruar vetëm mbi barrikadën e fundit të qytetërimit.

— Këtu jemi të gjithë të bardhë, — murmuriti Xhordani.

---

[122] Pas armëpushimit, në pranverën e vitit 1919, ndërsa priste të kthehej në atdhe, ushtria amerikane u dha disa mijë ushtarakëve mundësinë të ndiqnin për disa muaj leksione në universitetet e Britanisë dhe të Francës, mes tyre edhe në Oksford.

— E di që s'jam shumë i dashur. S'bëj festa të mëdha. Mendoj se duhet ta bësh shtëpinë tënde stallë derrash që të kesh ndonjë mik, në botën moderne.

Sado i zemëruar që isha, sa ishim të gjithë, më vinte të qeshja sa herë që ai hapte gojën. Kalimi nga i shthururi te moralisti ishte aq i plotë.

— Kam diçka për të të thënë ty, miku plak... — filloi Getsbi. Por Dejzi ia mori me mend qëllimin.

— Të lutem, mos! — e ndërpreu e pafuqishme. — Të lutem, të shkojmë të gjithë në shtëpi. Pse s'shkojmë të gjithë në shtëpi?

— Ide e mirë. — U ngrita. — Eja, Tom. Askush s'do të pijë.

— Dua të di ç'ka për të më thënë zoti Getsbi.

— Gruaja jote s'të do, — tha Getsbi. — S'të ka dashur kurrë. Ajo më do mua.

— Duhet të jesh i çmendur! — thirri Tomi automatikisht.

Getsbi u hodh në këmbë, i ndezur nga ngazëllimi.

— Ajo s'të ka dashur kurrë, a dëgjon? — thirri. — U martua me ty vetëm se unë isha i varfër dhe ajo ishte lodhur së prituri. Ishte një gabim i tmerrshëm, por në zemrën e saj s'ka dashur kurrë askënd tjetër veç meje!

Në këtë pikë unë dhe Xhordani u përpoqëm të iknim, por Tomi dhe Getsbi ngulën këmbë, me një vendosmëri që garonte, të rrinim, sikur asnjëri prej tyre të mos kishte asgjë për të fshehur dhe do të ishte privilegj të merrnim pjesë, nëpërmjet tyre, në ndjenjat e tyre.

— Ulu, Dejzi. — Zëri i Tomit kërkoi pa sukses notën atërore. — Ç'ka ndodhur? Dua t'i dëgjoj të gjitha.

— Të thashë ç'ka ndodhur, — tha Getsbi. — Ka ndodhur prej pesë vjetësh, dhe ti s'e dije.

Tomi u kthye befas nga Dejzi.

— E takon këtë tip prej pesë vjetësh?

— Jo duke u takuar, — tha Getsbi. — Jo, s'mund të takoheshim. Por gjatë gjithë asaj kohe e kemi dashur njëri-tjetrin, miku

plak, dhe ti s'e dije. Ndonjëherë qeshja, — por në sytë e tij s'kishte asnjë të qeshur, — kur mendoja se ti s'e dije.

— Oh... kaq ishte. — Tomi i rrahu gishtat e trashë me njëritjetrin si një prift dhe u mbështet prapa në karrige.

— Je i çmendur! — shpërtheu. — S'mund të flas për atë që ndodhi pesë vjet më parë, sepse atëherë s'e njihja Dejzin, dhe le të më marrë dreqi po ta kuptoj si i je afruar asaj më pak se një milje, veç po t'u kesh sjellë ushqimet në derën e pasme. Por gjithë të tjerat janë një gënjeshtër e mallkuar. Dejzi më donte kur u martua me mua dhe më do edhe tani.

— Jo, — tha Getsbi, duke tundur kokën.

— Po më do. E keqja është që ndonjëherë i futen ca ide budallaqe në kokë dhe s'e di ç'bën. — Pohoi me kokë si i urtë. — Dhe për më tepër, edhe unë e dua Dejzin. Herë pas here më merr malli për ndonjë qejf, dhe bëj budallallëqe, por gjithmonë kthehem, dhe në zemrën time e dua gjatë gjithë kohës.

— Je i neveritshëm, — tha Dejzi. U kthye nga unë, dhe zëri i saj, duke zbritur një oktavë më poshtë, e mbushi dhomën me një përbuzje drithëruese: „E di pse ikëm nga Çikagoja? Habitem që s'ta kanë treguar historinë e atij qejfi të vogël."

Getsbi shkoi dhe qëndroi pranë saj.

— Dejzi, tani të gjitha kanë mbaruar, — tha me seriozitet. — S'ka më rëndësi. Thuaji vetëm të vërtetën, që s'e ke dashur kurrë, dhe gjithçka do të fshihet përgjithmonë.

Ajo e pa si e verbër. „Pse... si mund ta kisha dashur... vallë?"

— S'e ke dashur kurrë.

Ajo ngurroi. Sytë i ranë mbi Xhordanin e mbi mua me njëfarë lutjeje, sikur ta kuptonte më në fund se ç'po bënte, dhe sikur të mos kishte pasur kurrë ndër mend, gjatë gjithë kësaj kohe, të bënte ndonjë gjë. Por tani ishte bërë. Ishte tepër vonë.

— S'e kam dashur kurrë, — tha ajo, me një ngurrim të dukshëm.

— As në Kapiolani? — pyeti befas Tomi.

— Jo.

Nga salla e ballove poshtë, akorde të mbytura që të zinin frymën ngjiteshin mbi valë ajri të nxehtë.

— As atë ditë që të mbajta në krahë kur zbritëm nga Punch Bowl-i, që të mos të laheshin këpucët?[123] — Në tonin e tij kishte një butësi të ngjirur... — Dejzi?

— Të lutem, mos. — Zëri i saj ishte i ftohtë, por mëria i ishte zhdukur. Pa Getsbin. — Ja, Xhej, — tha, por dora, kur u përpoq të ndizte një cigare, i dridhej. Befas e hodhi cigaren dhe shkrepsen e ndezur mbi qilim.

— Oh, ti do tepër! — i thirri Getsbit. — Tani të dua ty, a s'mjafton kjo? S'mund të bëj gjë për atë që ka shkuar. — Filloi të dëneste e pafuqishme. — E kam dashur dikur, por të kam dashur edhe ty.

Sytë e Getsbit u hapën e u mbyllën.

— Më ke dashur *edhe* mua? — përsëriti.

— Edhe kjo është gënjeshtër, — tha Tomi me egërsi. — Ajo s'e dinte as që ishe gjallë. Pse... mes Dejzisë dhe meje ka gjëra që ti s'do t'i dish kurrë, gjëra që asnjëri prej nesh s'do t'i harrojë dot kurrë.

Fjalët dukej sikur e kafshonin Getsbin fizikisht.

— Dua t'i flas Dejzisë vetëm, — nguli këmbë. — Tani është shumë e ngazëllyer...

— As vetëm s'mund të them që s'e kam dashur kurrë Tomin, — pranoi ajo me një zë që të dhimbsej. — S'do të ishte e vërtetë.

— Sigurisht që s'do të ishte, — pranoi Tomi.

Ajo u kthye nga i shoqi.

— Sikur të kishte rëndësi për ty, — tha.

— Sigurisht që ka rëndësi. Që sot e tutje do të kujdesem më mirë për ty.

[123] Kapiolani dhe Punch Bowl: parku Kapiolani dhe krateri i shuar Punch-bowl, në Honolulu, në ishujt Havai.

— S'po kupton, — tha Getsbi, me një hije paniku. — Ti s'do të kujdesesh më për të.

— S'do të kujdesem? — Tomi i hapi sytë fort dhe qeshi. Tani mund t'ia lejonte vetes të përmbahej. — E pse?

— Dejzi po të lë.

— Marrëzi.

— Po të lë, megjithatë, — tha ajo me një përpjekje të dukshme.

— Ajo s'po më lë! — Fjalët e Tomit u përkulën befas mbi Getsbin. — Me siguri jo për një mashtrues të rëndomtë, që do t'i duhej ta vidhte unazën që do t'i vinte në gisht.

— S'e duroj dot këtë! — thirri Dejzi. — Oh, të lutem, të ikim.

— Po kush je, në fund të fundit? — shpërtheu Tomi. — Ti je nga ajo bandë që sillet me Mejer Uolfshajmin: këtë rastis ta di. Kam bërë një hetim të vogël për punët e tua, dhe nesër do ta çoj më tej.

— Mund të bësh si të duash për këtë, miku plak, — tha Getsbi i qetë.

— E zbulova ç'ishin „farmacitë“ e tua. — U kthye nga ne dhe foli shpejt. — Ai dhe ky Uolfshajmi blenë një mori farmacish nëpër rrugët anësore këtu dhe në Çikago dhe shitën alkool drithërash mbi banak. Ky është një nga marifetet e tij të vogla. E kuptova që ishte kontrabandist pijesh që herën e parë që e pashë, dhe s'gabova shumë.

— Po pastaj? — tha Getsbi me mirësjellje. — Më duket se miku yt, Uollter Çejsi, s'ishte aq krenar sa të mos hynte në këtë punë.

— Dhe ti e le në baltë, apo jo? E le të shkonte një muaj në burg atje në Nju-Xhersi. O Zot! Duhet ta dëgjosh Uollterin kur flet për ty.

— Erdhi te ne krejt pa një dysh. I erdhi shumë mirë të fitonte ca para, miku plak.

— Mos më thuaj „miku plak“! — thirri Tomi. Getsbi s'tha gjë. — Uollteri mund të të çonte në gjyq edhe për ligjet e basteve, por Uolfshajmi e trembi dhe e detyroi ta mbyllte gojën.

Ajo shprehje e panjohur, e megjithatë e njohur, iu kthye sërish në fytyrë Getsbit.

— Ajo puna e farmacive ishte vetëm imtësira, — vazhdoi Tomi ngadalë, — por tani ke në dorë diçka që Uollteri ka frikë të ma tregojë.

I hodha një sy Dejzisë, që vështronte e tmerruar mes Getsbit dhe të shoqit, dhe Xhordanit, që kishte filluar të mbante në ekuilibër në majë të mjekrës një send të padukshëm, por që e mbante krejt të zënë. Pastaj u ktheva sërish nga Getsbi, dhe u tremba nga shprehja e tij. Dukej, dhe këtë e them me gjithë përbuzjen për shpifjet llafazane të kopshtit të tij, sikur të kishte „vrarë një njeri". Për një çast, tiparet e fytyrës së tij mund të përshkruheshin pikërisht në atë mënyrë fantastike.

Kaloi, dhe ai filloi t'i fliste Dejzisë me ngazëllim, duke mohuar gjithçka, duke mbrojtur emrin e tij nga akuza që s'ishin bërë. Por me çdo fjalë ajo mbyllej gjithnjë e më shumë në vetvete, ndaj ai e la, dhe vetëm ëndrra e vdekur vazhdoi të luftonte ndërsa pasditja rrëshqiste, duke u përpjekur të prekte atë që s'ishte më e prekshme, duke u përpjekur e palumtur, por pa u dëshpëruar, drejt atij zëri të humbur në anën tjetër të dhomës.

Zëri u lut sërish për të ikur.

— *Të lutem*, Tom! S'e duroj dot më këtë.

Sytë e saj të trembur tregonin se çfarëdo qëllimi, çfarëdo guximi që kishte pasur, ishte zhdukur përfundimisht.

— Nisuni ju të dy për në shtëpi, Dejzi, — tha Tomi. — Me makinën e zotit Getsbi.

Ajo e pa Tomin, e alarmuar tani, por ai nguli këmbë me një përbuzje bujare.

— Shko. S'do të të bezdisë. Mendoj se e kupton që flirti i tij i vogël e i fryrë ka marrë fund.

Ikën pa asnjë fjalë, të shuar si me një kërcitje gishtash, të bërë të rastësishëm, të veçuar, si fantazma, madje edhe nga mëshira jonë.

Pas një çasti Tomi u ngrit dhe filloi të mbështillte me peshqir shishen e pahapur të uiskit.

— Do ndonjëri nga kjo? Xhordan?... Nik?

S'u përgjigja.

— Nik? — pyeti sërish.

— Çfarë?

— Do pak?

— Jo... Sapo m'u kujtua që sot është ditëlindja ime.

Isha tridhjetë vjeç. Para meje shtrihej rruga ogurzezë e kërcënuese e një dhjetëvjeçari të ri.

Ishte ora shtatë kur hipëm në kupe me të dhe u nisëm për në Long Ajlend. Tomi fliste pa pushim, duke ngazëllyer e duke qeshur, por zëri i tij ishte po aq larg nga Xhordani e nga unë sa zhurma e huaj në trotuar ose rrëmuja e hekurudhës së ngritur sipër. Mëshira njerëzore ka kufijtë e saj, dhe ne ishim të kënaqur t'i linim gjithë grindjet e tyre tragjike të shuheshin pas nesh bashkë me dritat e qytetit. Tridhjetë: premtimi i një dhjetëvjeçari vetmie, një listë gjithnjë e më e hollë e beqarëve që njeh, një çantë gjithnjë e më e hollë entuziazmi, flokë gjithnjë e më të rrallë. Por pranë meje ishte Xhordani, që, ndryshe nga Dejzi, ishte shumë e mençur për të bartur ndonjëherë ëndrra të harruara mirë nga një moshë në tjetrën. Kur kaluam urën e errët, fytyra e saj e zbehtë ra me plogështi mbi supin e xhaketës sime, dhe goditja e frikshme e të tridhjetave u shua me shtrëngimin qetësues të dorës së saj.

Kështu, ngamë përpara drejt vdekjes nëpër muzgun që po freskohej.

* * *

Greku i ri, Mikejlisi, që mbante kafenenë pranë grumbujve të hirit, ishte dëshmitari kryesor në hetimin për shkakun e vdekjes. Kishte fjetur gjatë vapës deri pas orës pesë, kur shkoi me ngadalë deri te garazhi dhe e gjeti Xhorxh Uillsonin të sëmurë në zyrën

e tij: vërtet të sëmurë, të zbehtë si flokët e tij të zbehtë dhe duke u dridhur i tëri. Mikejlisi e këshilloi të shkonte të shtrihej, por Uillsoni refuzoi, duke thënë se do të humbte shumë punë po ta bënte. Ndërsa fqinji përpiqej ta bindte, sipër shpërtheu një zhurmë e tmerrshme.

— E kam mbyllur gruan atje lart, — shpjegoi Uillsoni qetësisht. — Do të rrijë atje deri pasnesër, dhe pastaj do të shpërngulemi.

Mikejlisi u habit; ishin fqinj prej katër vjetësh, dhe Uillsoni s'i ishte dukur kurrë as për së largu i aftë për një deklaratë të tillë. Zakonisht ishte nga ata njerëzit e rraskapitur: kur s'punonte, ulej në një karrige te dera dhe vështronte njerëzit e makinat që kalonin në rrugë. Kur i fliste dikush, qeshte gjithmonë në një mënyrë të këndshme e pa ngjyrë. Ishte burri i gruas së tij, jo i vetvetes.

Kështu, natyrisht, Mikejlisi u përpoq të merrte vesh ç'kishte ndodhur, por Uillsoni s'donte të thoshte asnjë fjalë: përkundrazi, filloi t'i hidhte mysafirit vështrime të çuditshme e dyshuese dhe ta pyeste ç'kishte bërë në orë të caktuara e në ditë të caktuara. Pikërisht kur ky po fillonte të shqetësohej, ca punëtorë kaluan para derës drejt restorantit të tij, dhe Mikejlisi e shfrytëzoi rastin për të ikur, me qëllim që të kthehej më vonë. Por nuk u kthye. Mendonte se ndoshta e harroi, kaq. Kur doli sërish jashtë, pak pas orës shtatë, iu kujtua biseda, sepse dëgjoi zërin e zonjës Uillson, të lartë e qortues, poshtë në garazh.

— Më rrah! — e dëgjoi të thërriste. — Më hidh përdhe e më rrah, o burracak i ndyrë!

Pas një çasti, ajo doli me vrap në muzg, duke tundur duart e duke bërtitur; para se ai të arrinte të lëvizte nga dera e tij, gjithçka kishte mbaruar.

„Makina e vdekjes“, siç e quajtën gazetat, nuk ndaloi; doli nga errësira që po mblidhej, u lëkund tragjikisht për një çast dhe pastaj u zhduk pas kthesës tjetër. Mavro Mikejlisi s'ishte i sigurt

as për ngjyrën e saj: policit të parë i tha se ishte jeshile e çelët. Makina tjetër, ajo që shkonte drejt Nju-Jorkut, ndaloi njëqind jardë më tej, dhe shoferi i saj u kthye me vrap atje ku Mërtëll Uillsoni, me jetën të shuar me dhunë, ishte gjunjëzuar në rrugë dhe e përzinte gjakun e saj të trashë e të errët me pluhurin.

Mikejlisi dhe ky burrë arritën të parët te ajo, por kur ia çanë bluzën, ende të lagur nga djersa, panë se gjiri i majtë i varej i lirë si një cohë, dhe s'kishte nevojë t'i dëgjonin zemrën poshtë tij. Goja ishte e hapur fort dhe pak e çarë në cepa, sikur të ishte mbytur pak duke dhënë gjallërinë e jashtëzakonshme që kishte grumbulluar aq gjatë.

* * *

I pamë tre a katër automobilat dhe turmën kur ishim ende mjaft larg.

— Aksident! — tha Tomi. — Mirë. Më në fund Uillsoni do të ketë pak punë.

E ngadalësoi, por ende pa asnjë qëllim për të ndaluar, gjersa, kur u afruam, fytyrat e heshtura e të përqendruara të njerëzve te dera e garazhit e bënë të shtypte automatikisht frenat.

— Do t'i hedhim një sy, — tha me dyshim, — vetëm një sy.

Tani vura re një tingull të zbrazët vajtues që dilte pa pushim nga garazhi, një tingull që, kur zbritëm nga kupeja dhe ecëm drejt derës, u shndërrua në fjalët „Oh, o Zot!“, të thëna sërish e sërish në një rënkim që të zinte frymën.

— Këtu ka ndodhur ndonjë e keqe e madhe, — tha Tomi i ngazëllyer.

U ngrit në majë të gishtave dhe vështroi mbi një rreth kokash brenda në garazh, që ndriçohej vetëm nga një dritë e verdhë në një kosh metalik që lëkundej sipër. Pastaj nxori një tingull të ashpër nga fyti dhe, me një lëvizje të dhunshme shtytëse të krahëve të tij të fuqishëm, çau përmes.

Rrethi u mbyll sërish me një murmurimë proteste që rridhte; kaloi një minutë para se të shihja ndonjë gjë. Pastaj të ardhurit e rinj e prishën rreshtin, dhe unë e Xhordani u shtymë befas brenda.

Trupi i Mërtëll Uillsonit, i mbështjellë me një batanije, e pastaj me një tjetër, sikur të kishte të ftohtë në natën e nxehtë, ishte shtrirë mbi një tavolinë pune pranë murit, dhe Tomi, me shpinë nga ne, ishte përkulur mbi të, i palëvizur. Pranë tij qëndronte një polic me motoçikletë, që shënonte emrat me shumë djersë e me shumë korrigjime në një bllok të vogël. Në fillim s'e gjeja dot burimin e fjalëve të larta e rënkuese që jehonin me zhurmë nëpër garazhin e zhveshur; pastaj pashë Uillsonin, që qëndronte mbi pragun e ngritur të zyrës së tij, duke u lëkundur para e prapa dhe duke u mbajtur me të dyja duart pas kasave të derës. Një burrë po i fliste me zë të ulët dhe përpiqej, herë pas here, t'i vinte dorën mbi sup, por Uillsoni as dëgjonte, as shihte. Sytë i zbritnin ngadalë nga drita që lëkundej te tavolina e ngarkuar pranë murit, dhe pastaj ktheheshin me një të dridhur te drita, dhe lëshonte pa pushim thirrjen e tij të lartë e të tmerrshme:

— Oh, o Zo-ot! Oh, o Zo-ot! Oh, Zo-ot! Oh, o Zo-ot!

Pas pak Tomi ngriti kokën me një të dridhur dhe, pasi vështroi nëpër garazh me sy të ngrirë, i drejtoi policit një vërejtje të murmuritur e pa lidhje.

— M-*a*-*v*..., — po thoshte polici, — ...o...

— Jo, *r*..., — e ndreqi burri, — M-*a*-*v*-*r*-o...

— Më dëgjo! — murmuriti Tomi i egërsuar.

— *r*..., — tha polici, — o...

— *g*...

— *g*... — Ngriti sytë kur dora e gjerë e Tomit i ra fort mbi sup. — Ç'do, more tip?

— Ç'ndodhi? Kjo është ajo që dua të di.

— E goditi një makinë. Vdiq n'vend.

— Vdiq në vend, — përsëriti Tomi, duke vështruar i ngrirë.

— Doli me vrap n'rrugë. I biri i kurvës as që e ndali makinën.

— Ishin dy makina, — tha Mikejlisi, — njëra vinte, tjetra shkonte, e kupton?

— Shkonte ku? — pyeti polici me mprehtësi.

— Njëra në njërin drejtim, tjetra në tjetrin. Pra, ajo, — dora iu ngrit drejt batanijeve, por u ndal në gjysmë të rrugës dhe i ra anash, — ajo doli me vrap atje, dhe ajo që vinte nga N'Jorku e përplasi drejt e, me tridhjetë a dyzet milje në orë.

— Si quhet ky vend këtu? — pyeti polici.

— S'ka asnjë emër.

Një zezak i zbehtë, i veshur mirë, u afrua.

— Ishte makinë e verdhë, — tha, — makinë e madhe e verdhë. E re.

— E pe aksidentin? — pyeti polici.

— Jo, por makina më kaloi poshtë rrugës, më shpejt se dyzet. Me pesëdhjetë, gjashtëdhjetë.

— Eja këtu e më jep emrin. Hapuni pak tani. Dua t'ia marr emrin.

Disa fjalë të kësaj bisede duhet të kenë arritur te Uillsoni, që lëkundej te dera e zyrës, sepse befas mes britmave të tij që i zinin frymën gjeti zë një temë e re:

— S'keni pse të më thoni ç'makinë ishte! E di unë ç'makinë ishte!

Duke e parë Tomin, vura re se tufa e muskujve pas supit iu tendos nën xhaketë. Shkoi shpejt te Uillsoni dhe, duke qëndruar para tij, e kapi fort nga krahët.

— Duhet ta mbledhësh veten, — i tha me një ashpërsi qetësuese.

Sytë e Uillsonit ranë mbi Tomin; ai u ngrit në majë të gishtave dhe pastaj do të ishte rrëzuar në gjunjë, po të mos e kishte mbajtur Tomi drejt.

— Dëgjo, — tha Tomi, duke e shkundur pak. — Sapo erdha para një minute, nga Nju-Jorku. Po të sillja kupenë për të cilën

kemi folur. Ajo makina e verdhë që ngisja këtë pasdite s'ishte e imja, a dëgjon? S'e kam parë gjithë pasditen.

Vetëm zezaku dhe unë ishim aq pranë sa ta dëgjonim ç'tha, por polici kapi diçka në ton dhe pa nga ne me sy grindavecë.

— Ç'është kjo? — pyeti.

— Jam mik i tij. — Tomi ktheu kokën, por i mbajti duart fort mbi trupin e Uillsonit. — Thotë se e di makinën që e bëri... Ishte makinë e verdhë.

Një shtysë e turbullt e bëri policin ta shikonte Tomin me dyshim.

— Po makina jote ç'ngjyrë është?

— Është makinë blu, një kupe.

— Kemi ardhur drejt e nga Nju-Jorku, — thashë.

Dikush që kishte ngarë pak pas nesh e vërtetoi këtë, dhe polici u kthye.

— Tani, po të ma japësh sërish atë emër saktë...

Duke e ngritur Uillsonin si një kukull, Tomi e çoi në zyrë, e uli në një karrige dhe u kthye.

— Le të vijë dikush këtu e të rrijë me të, — urdhëroi me autoritet. Shikoi ndërsa dy burrat që ishin më pranë e panë njëri-tjetrin dhe hynë pa qejf në dhomë. Pastaj Tomi u mbylli derën dhe zbriti shkallën e vetme, me sytë që i shmangeshin tavolinës. Kur kaloi pranë meje, më pëshpëriti: „Të ikim."

Të vetëdijshëm, me krahët e tij autoritarë që na çanin rrugën, u shtymë përmes turmës që ende po mblidhej, duke kaluar pranë një mjeku që nxitonte me çantë në dorë, të cilin e kishin thirrur me një shpresë të çmendur gjysmë ore më parë.

Tomi ngau ngadalë gjersa kaluam kthesën; pastaj këmba i ra rëndë, dhe kupeja vrapoi nëpër natë. Pas pak dëgjova një dënesë të ulët e të ngjirur dhe pashë se lotët i rridhnin nëpër fytyrë.

— Burracak i mallkuar! — qau ai. — As që e ndali makinën.

* * *

Shtëpia e Bjukenanëve notoi befas drejt nesh përmes pemëve të errëta që fëshfërinin. Tomi ndaloi pranë verandës dhe pa lart në katin e dytë, ku dy dritare lulëzonin nga drita mes hardhive.

— Dejzi është në shtëpi, — tha. Kur zbritëm nga makina, më hodhi një sy dhe vrenjti pak vetullat.

— Duhej të të kisha lënë në Vezën Perëndimore, Nik. S'mund të bëjmë asgjë sonte.

Diçka kishte ndryshuar tek ai, dhe fliste me seriozitet e me vendosmëri. Ndërsa ecnim nëpër zhavorrin me dritë hëne drejt verandës, e zgjidhi situatën me disa fjali të shpejta.

— Do të telefonoj për një taksi që të të çojë në shtëpi, dhe ndërsa pret, më mirë ti dhe Xhordani të shkoni në kuzhinë dhe t'u thoni t'ju japin për të ngrënë, po të doni. — Hapi derën. — Hyni.

— Jo, faleminderit. Por do të më vinte mirë po të ma porosisje taksinë. Do të pres jashtë.

Xhordani ma vuri dorën mbi krah.

— S'do të hysh, Nik?

— Jo, faleminderit.

Ndihesha paksa keq dhe doja të isha vetëm. Por Xhordani ngurroi edhe një çast.

— Është vetëm nëntë e gjysmë, — tha.

Le të më merrte dreqi po të hyja; më kishin ardhur në majë të hundës të gjithë për një ditë, dhe befas këtu përfshihej edhe Xhordani. Duhet të ketë parë diçka nga kjo në shprehjen time, sepse u kthye befas dhe u ngjit me vrap shkallët e verandës brenda në shtëpi. U ula për disa minuta me kokën në duar, gjersa dëgjova që brenda u ngrit receptori dhe zëri i kamerierit që thërriste një taksi. Pastaj zbrita ngadalë rrugicën, duke u larguar nga shtëpia, me qëllim që të prisja te porta.

S'kisha bërë as njëzet jardë, kur dëgjova emrin tim dhe Getsbi doli nga mes dy shkurreve në shteg. Duhet të kem qenë mjaft i

çuditur deri atëherë, sepse s'mendoja dot gjë tjetër veç shkëlqimit të kostumit të tij rozë nën hënë.

— Ç'bën këtu? — pyeta.

— Thjesht po qëndroj këtu, miku plak.

Disi, kjo m'u duk një punë e neveritshme. Me sa dija unë, mund të vidhte shtëpinë pas një çasti; s'do të habitesha po të shihja pas tij, në shkurret e errëta, fytyra ogurzeza, fytyrat e „njerëzve të Uolfshajmit".

— E pe ndonjë fatkeqësi në rrugë? — pyeti pas një minute.

— Po.

Ngurroi.

— Vdiq?

— Po.

— Ashtu mendova; i thashë Dejzisë që ashtu mendoja. Është më mirë që tronditja të vijë e gjitha njëherësh. E përballoi mjaft mirë.

Fliste sikur reagimi i Dejzisë të ishte e vetmja gjë që kishte rëndësi.

— Arrita në Vezën Perëndimore nga një rrugë anësore, — vazhdoi, — dhe e lashë makinën në garazhin tim. S'besoj se na pa njeri, por sigurisht s'mund të jem i sigurt.

Deri atëherë e kisha marrë aq shumë inat, sa s'e pashë të nevojshme t'i thosha se gabohej.

— Kush ishte gruaja? — pyeti.

— Quhej Uillson. I shoqi e ka garazhin. Si dreqin ndodhi?

— Pra, u përpoqa ta ktheja timonin... — U ndal, dhe befas e mora me mend të vërtetën.

— Ngiste Dejzi?

— Po, — tha pas një çasti, — por sigurisht do të them se ngisja unë. E sheh, kur u nisëm nga Nju-Jorku, ajo ishte shumë nervoze dhe mendoi se po të ngiste do të qetësohej, dhe kjo grua u turr drejt nesh pikërisht kur po kalonim një makinë që vinte nga ana tjetër. Ndodhi gjithçka brenda një minute, por m'u duk se ajo

donte të na fliste, se kujtonte që ishim dikush që njihte. Pra, në fillim Dejzi u largua nga gruaja drejt makinës tjetër, dhe pastaj humbi gjakftohtësinë dhe u kthye sërish. Në çastin kur dora ime arriti timonin, ndjeva goditjen: duhet ta ketë vrarë menjëherë.

— E çau...

— Mos ma thuaj, miku plak. — U rrudh. — Sidoqoftë, Dejzi shtypi gazin. U përpoqa ta bëja të ndalonte, por ajo s'mundi, ndaj tërhoqa frenin e dorës. Pastaj ajo ra mbi prehrin tim dhe unë vazhdova të ngisja.

— Nesër do të jetë mirë, — tha pas pak. — Do të pres këtu të shoh nëse ai përpiqet ta shqetësojë për atë të pakëndshmen e kësaj pasditeje. Ajo është mbyllur në dhomën e saj, dhe po të provojë ai ndonjë egërsi, ajo do ta fikë dritën e do ta ndezë sërish.

— S'do ta prekë, — thashë. — S'po mendon për të.

— S'kam besim tek ai, miku plak.

— Sa kohë do të presësh?

— Gjithë natën, po të duhet. Sidoqoftë, gjersa të shkojnë të gjithë të flenë.

Më lindi një pikëpamje e re. Po sikur Tomi ta merrte vesh se kishte ngarë Dejzi? Mund të kujtonte se shihte një lidhje në këtë; mund të kujtonte çfarëdo. Pashë shtëpinë; poshtë kishte dy a tri dritare të ndriçuara dhe shkëlqimin rozë nga dhoma e Dejzisë në katin përdhes.

— Ti prit këtu, — thashë. — Do të shoh nëse ka ndonjë shenjë rrëmuje.

U ktheva prapa gjatë buzës së lëndinës, e kalova zhavorrin pa zhurmë dhe u ngjita në majë të gishtave shkallët e verandës. Perdet e sallonit ishin të hapura, dhe pashë se dhoma ishte bosh. Duke kaluar nëpër verandën ku kishim darkuar atë natë qershori tre muaj më parë, arrita te një drejtkëndësh i vogël drite, që e mora me mend se ishte dritarja e qilerit. Grila ishte ulur, por gjeta një të çarë te parvazi.

Dejzi dhe Tomi ishin ulur përballë njëri-tjetrit te tryeza e kuzhinës, me një pjatë pulë të skuqur të ftohtë mes tyre dhe dy shishe birrë. Ai po i fliste me ngulm përtej tryezës, dhe nga seriozia dora i kishte rënë mbi dorën e saj dhe ia kishte mbuluar. Herë pas here ajo ngrinte sytë drejt tij dhe pohonte me kokë, si për të rënë dakord.

Nuk ishin të lumtur, dhe asnjëri prej tyre s'e kishte prekur as pulën, as birrën; e megjithatë, s'ishin as të palumtur. Pamja kishte një ajër të pagabueshëm intimiteti të natyrshëm, dhe kushdo do të thoshte se po kurdisnin diçka bashkë.

Kur zbrita në majë të gishtave nga veranda, dëgjova taksinë time që po çante rrugën me kujdes nëpër rrugën e errët drejt shtëpisë. Getsbi po priste aty ku e kisha lënë, në rrugicë.

— Është gjithçka e qetë atje? — pyeti me ankth.

— Po, është gjithçka e qetë. — Ngurrova. — Më mirë eja në shtëpi e fli pak.

Ai tundi kokën.

— Dua të pres këtu gjersa Dejzi të shkojë të flejë. Natën e mirë, miku plak.

Futi duart në xhepat e xhaketës dhe u kthye me zjarr te vëzhgimi i shtëpisë, sikur prania ime ta prishte shenjtërinë e asaj vigjilje. Ndaj u largova dhe e lashë të qëndronte atje në dritën e hënës, duke ruajtur hiçin.

Kapitulli VIII

Gjithë natën s'fjeta dot; një bori mjegulle rënkonte pa pushim në Ngushticë, dhe unë rrotullohesha gjysmë i sëmurë mes realitetit grotesk dhe ëndrrave të egra e të frikshme. Nga agimi dëgjova një taksi që ngjitej në rrugicën e Getsbit, dhe menjëherë u hodha nga shtrati dhe fillova të vishesha: ndieja se kisha diçka për t'i thënë, diçka për ta paralajmëruar, dhe mëngjesi do të ishte tepër vonë.

Duke kaluar lëndinën e tij, pashë se dera e përparme ishte ende e hapur dhe se ai ishte mbështetur pas një tryeze në holl, i rënduar nga dëshpërimi ose nga gjumi.

— S'ndodhi asgjë, — tha me zë të shuar. — Prita, dhe rreth orës katër ajo erdhi te dritarja, qëndroi atje për një minutë dhe pastaj e fiku dritën.

Shtëpia e tij s'më ishte dukur kurrë aq e madhe sa atë natë, kur kërkuam cigare nëpër dhomat e mëdha. Shtymë mënjanë perde që ishin si pavijone, dhe prekëm me dorë këmbë të panumërta muri të errët për të gjetur çelësat e dritës; një herë u përplasa me njëfarë zhurme spërkatjeje mbi tastet e një piano si fantazmë. Kudo kishte një sasi të pashpjegueshme pluhuri, dhe dhomat mbanin erë mykut, sikur s'ishin ajrosur prej shumë ditësh. Gjeta kutinë e duhanit mbi një tryezë të panjohur, me dy cigare të bajata e të thata brenda. Hapëm dritaret-dyer të sallonit dhe u ulëm duke pirë duhan, me sytë nga errësira.

— Duhet të largohesh, — thashë. — Është gati e sigurt që do ta gjurmojnë makinën tënde.

— Të largohem *tani*, miku plak?

— Shko në Atlantik Siti[124] për një javë, ose lart në Montreal.

S'donte as ta mendonte. S'e linte dot Dejzin pa ditur se ç'do të bënte ajo. Po kapej pas një shprese të fundit, dhe s'e duroja dot ta shkundja e ta çliroja prej saj.

Ishte kjo natë kur ma tregoi historinë e çuditshme të rinisë së tij me Den Kodin: ma tregoi ngaqë „Xhej Getsbi“ ishte thyer si xham përballë ligësisë së fortë të Tomit, dhe spektakli i gjatë e i fshehtë kishte marrë fund. Mendoj se tani do të kishte pranuar çdo gjë, pa rezerva, por donte të fliste për Dejzin.

Ajo ishte vajza e parë „e mirë“ që kishte njohur ndonjëherë. Në detyra të ndryshme të pazbuluara kishte pasur të bënte me njerëz të tillë, por gjithmonë me një tel me gjemba të padukshëm në mes. E gjeti të dëshirueshme në mënyrë ngazëllyese. Shkoi në shtëpinë e saj, në fillim me oficerë të tjerë nga Kampi Tejlor, pastaj vetëm. Kjo e mahniti: s'kishte qenë kurrë më parë në një shtëpi kaq të bukur. Por ajo që i jepte një ajër intensiteti që të merrte frymën ishte se aty jetonte Dejzi: për të ishte një gjë po aq e rëndomtë sa tenda e tij në kamp për atë. Kishte një mister të pjekur në të, një shenjë dhomash gjumi sipër më të bukura e më të freskëta se dhomat e tjera të gjumit, veprimtarish të gëzuara e rrezatuese që zhvilloheshin nëpër korridoret e saj, dhe romancash që s'ishin të mykura e të vëna tashmë mënjanë mes livandës, por të freskëta, që merrnin frymë dhe kundërmonin automobilat e shndritshëm të këtij viti dhe ballot, lulet e të cilave mezi ishin vyshkur. E ngazëllente gjithashtu që shumë burra e kishin dashur tashmë Dejzin: kjo ia rriste vlerën në sytë e tij. E ndiente praninë e tyre gjithandej nëpër shtëpi, që e përshkonte ajrin me hijet e jehonat e ndjenjave ende të gjalla.

[124] Atlantik Siti (*Atlantic City*): qytet pushimi buzë oqeanit, në shtetin e Nju-Xhersit.

Por e dinte se ndodhej në shtëpinë e Dejzisë nga një rastësi kolosale. Sado e lavdishme të ishte e ardhmja e tij si Xhej Getsbi, tani për tani ishte një djalë i ri pa një dysh e pa të kaluar, dhe në çdo çast pelerina e padukshme e uniformës mund t'i rrëshqiste nga supet. Ndaj e shfrytëzoi kohën sa më mirë. Mori ç'mundi të merrte, me babëzi e pa skrupuj; në fund e mori Dejzin një natë të qetë tetori, e mori sepse s'kishte asnjë të drejtë të vërtetë t'ia prekte dorën.

Mund ta kishte përbuzur veten, sepse me siguri e kishte marrë me pretendime të rreme. Nuk dua të them se kishte përfituar nga milionat e tij fantazmë, por i kishte dhënë Dejzisë me qëllim një ndjenjë sigurie; e kishte lënë të besonte se ishte njeri pak a shumë i së njëjtës shtresë me të, se ishte plotësisht i aftë të kujdesej për të. Në të vërtetë, s'kishte asnjë mundësi të tillë: s'kishte pas vetes asnjë familje të kamur, dhe sipas tekave të një qeverie të paanshme mund të hidhej kudo në botë.

Por nuk e përbuzi veten, dhe puna nuk doli siç e kishte përfytyruar. Me sa duket, kishte pasur ndër mend të merrte ç'të mundte e të ikte, por tani pa se ishte lidhur me ndjekjen e një Graali.[125] E dinte se Dejzi ishte e jashtëzakonshme, por s'e kuptonte se sa e jashtëzakonshme mund të ishte një vajzë „e mirë". Ajo u zhduk në shtëpinë e saj të pasur, në jetën e saj të pasur e të plotë, duke i lënë Getsbit... asgjë. Ai ndihej i martuar me të, kaq.

Kur u takuan sërish, dy ditë më vonë, ishte Getsbi ai që kishte mbetur pa frymë, ai që, disi, ishte tradhtuar. Veranda e saj ishte e ndritur nga luksi i blerë i dritës së yjeve; thupra e kanapesë kërciste sipas modës kur ajo u kthye drejt tij dhe ai i puthi gojën e saj kureshtare e të bukur. Ishte ftohur, dhe kjo ia bënte zërin më të ngjirur e më magjepsës se kurrë, dhe Getsbi ishte i vetëdijshëm në mënyrë dërrmuese për rininë dhe misterin që pasuria

[125]Graali: sipas legjendave mesjetare të kalorësve të mbretit Artur, kupa e shenjtë nga e cila kishte pirë Krishti në Darkën e Fundit; kërkimi i saj ishte detyra më e lartë e një kalorësi.

burgos e ruan, për freskinë e shumë rrobave, dhe për Dejzin, që shkëlqente si argjendi, e sigurt dhe krenare mbi luftërat e nxehta të të varfërve.

* * *

— S'mund të ta përshkruaj sa u habita kur zbulova që e doja, miku plak. Për një kohë shpresova madje që ajo të më hidhte tutje, por nuk më hodhi, sepse ishte e dashuruar edhe ajo me mua. Mendonte se dija shumë, ngaqë dija gjëra të ndryshme nga ajo... Pra, ja ku isha, larg ambicieve të mia, gjithnjë e më i dashuruar çdo minutë, dhe befas s'më interesonte më. Ç'kuptim kishte të bëje gjëra të mëdha, kur mund ta kaloja më mirë duke i treguar asaj ç'do të bëja?

Pasditen e fundit para se të nisej për jashtë, ndenji me Dejzin në krahë për një kohë të gjatë e të heshtur. Ishte një ditë e ftohtë vjeshte, me zjarr në dhomë dhe me faqet e saj të skuqura. Herë pas here ajo lëvizte dhe ai e ndërronte pak krahun, dhe një herë ia puthi flokët e errët e të shndritshëm. Pasditja i kishte qetësuar për ca kohë, sikur të donte t'u jepte një kujtim të thellë për ndarjen e gjatë që premtonte dita tjetër. S'kishin qenë kurrë më pranë në muajin e tyre të dashurisë, as s'ishin kuptuar më thellë njëri me tjetrin, se kur ajo i preku me buzë të heshtura supin e xhaketës ose kur ai i preku majat e gishtave, butë, sikur ajo të flinte.

* * *

Në luftë ia doli jashtëzakonisht mirë. Ishte kapiten para se të shkonte në front, dhe pas betejave të Argonës mori gradën e majorit dhe komandën e mitralozave të divizionit. Pas armëpushimit u përpoq si i tërbuar të kthehej në shtëpi, por ndonjë ndërlikim a keqkuptim e dërgoi në Oksford. Tani ishte i shqetësuar: në letrat e Dejzisë kishte diçka nga një dëshpërim nervoz. Ajo s'e kuptonte pse s'mund të vinte ai. Po ndiente trysninë e

botës së jashtme, dhe donte ta shihte e ta ndiente praninë e tij pranë vetes dhe të sigurohej se, në fund të fundit, po bënte gjënë e duhur.

Sepse Dejzi ishte e re, dhe bota e saj artificiale kundërmonte orkide e snobizëm të këndshëm e të gëzuar e orkestra që i jepnin ritmin vitit, duke e përmbledhur trishtimin dhe ngacmimin e jetës në melodi të reja. Gjithë natën saksofonët vajtonin komentin e pashpresë të „Beale Street Blues"-it,[126] ndërsa njëqind palë këpucë të arta e të argjendta zvarrisnin pluhurin e shndritshëm. Në orën gri të çajit kishte gjithmonë salla që rrihnin pa pushim nga kjo ethe e ulët e e ëmbël, ndërsa fytyra të freskëta notonin andej-këtej si petale trëndafili që i frynin nëpër dysheme boritë e trishta.

Nëpër këtë gjithësi muzgu, Dejzi filloi të lëvizte sërish me sezonin; befas po takohej sërish gjysmë duzine herë në ditë me gjysmë duzine burrash, dhe i zinte gjumi në agim me rruazat dhe shifonin e një fustani mbrëmjeje të ngatërruara mes orkideve që po vdisnin në dysheme pranë shtratit. Dhe gjatë gjithë kohës diçka brenda saj thërriste për një vendim. Donte që jeta e saj të merrte formë tani, menjëherë, dhe vendimin duhej ta merrte ndonjë forcë, e dashurisë, e parave, e një praktikësie të padiskutueshme, që ishte afër.

Ajo forcë mori formë në mes të pranverës, me ardhjen e Tom Bjukenanit. Te personi i tij dhe te pozita e tij kishte një trashësi të shëndetshme, dhe Dejzi u ndie e nderuar. Pa dyshim, pati njëfarë lufte dhe njëfarë lehtësimi. Letra e arriti Getsbin kur ishte ende në Oksford.

* * *

Tani në Long Ajlend po agonte, dhe ne vajtëm duke hapur pjesën tjetër të dritareve poshtë, duke e mbushur shtëpinë me dritë që

[126] *Beale Street Blues* (1917): bluz i kompozitorit amerikan W. C. Handy, me emrin e rrugës kryesore të muzikës së zezakëve në qytetin e Memfisit.

kthehej në gri, që kthehej në ar. Hija e një peme ra befas mbi vesë, dhe zogj si fantazma filluan të këndonin mes gjetheve blu. Në ajër kishte një lëvizje të ngadaltë e të këndshme, mezi një erë, që premtonte një ditë të freskët e të bukur.

— S'besoj se e ka dashur ndonjëherë. — Getsbi u kthye nga një dritare dhe më pa me sfidë. — Duhet ta kujtosh, miku plak, se ajo ishte shumë e ngazëllyer këtë pasdite. Ai ia tha ato gjëra në një mënyrë që e trembi, që e bëri të dukej sikur unë isha ndonjë mashtrues i lirë kumari. Dhe si rezultat, ajo mezi e dinte ç'po thoshte.

U ul i zymtë.

— Sigurisht, mund ta ketë dashur vetëm për një minutë, kur u martuan për herë të parë, dhe edhe atëherë të më ketë dashur mua më shumë, e kupton?

Befas nxori një vërejtje të çuditshme.

— Sidoqoftë, — tha, — ishte vetëm personale.

Ç'mund të kuptoje nga kjo, përveç se të dyshoje për njëfarë intensiteti që s'mund të matej në mënyrën se si e kuptonte ai këtë punë?

U kthye nga Franca kur Tomi dhe Dejzi ishin ende në udhëtimin e martesës, dhe bëri me pagën e fundit të ushtrisë një udhëtim të mjerë, por të papërballueshëm, në Luizvil. Ndenji atje një javë, duke ecur nëpër rrugët ku hapat e tyre kishin trokitur bashkë natën e nëntorit dhe duke rivizituar vendet e mënjanuara ku kishin shkuar me makinën e saj të bardhë. Ashtu si shtëpia e Dejzisë i ishte dukur gjithmonë më misterioze e më e gëzuar se shtëpitë e tjera, edhe ideja e tij për vetë qytetin, ndonëse ajo kishte ikur prej tij, ishte e përshkuar nga një bukuri melankolike.

Iku duke ndier se, po ta kishte kërkuar më shumë, mund ta kishte gjetur; se po e linte pas. Vagoni i zakonshëm, tani ishte pa një dysh, ishte i nxehtë. Doli në platformën e hapur të vagonit dhe u ul në një karrige të palosshme, dhe stacioni rrëshqiti tutje

dhe kaluan pjesët e pasme të ndërtesave të panjohura. Pastaj dolën në fushat e pranverës, ku një tramvaj i verdhë garoi me ta për një minutë, me njerëz brenda që ndoshta dikur e kishin parë magjinë e zbehtë të fytyrës së saj gjatë ndonjë rruge të rastit.

Shina u kthye, dhe tani treni po largohej nga dielli, që, duke u ulur më poshtë, dukej sikur shtrihej si bekim mbi qytetin që po zhdukej, ku ajo kishte marrë frymë. Ai e shtriu dorën i dëshpëruar, sikur të donte të rrëmbente vetëm një fije ajri, të shpëtonte një copë të vendit që ajo ia kishte bërë të bukur. Por tani gjithçka po kalonte shumë shpejt për sytë e tij të turbulluar, dhe e dinte se e kishte humbur përgjithmonë atë pjesë, më të freskëtën dhe më të mirën.

Ishte ora nëntë kur mbaruam mëngjesin dhe dolëm në verandë. Nata e kishte ndryshuar befas motin, dhe në ajër kishte një shije vjeshte. Kopshtari, i fundit nga shërbëtorët e dikurshëm të Getsbit, erdhi te këmbët e shkallëve.

— Sot do ta zbraz pishinën, zoti Getsbi. Gjethet do të fillojnë të bien shumë shpejt, dhe atëherë gjithmonë ka telashe me tubat.

— Mos e bëj sot, — iu përgjigj Getsbi. U kthye nga unë si për t'u justifikuar. — E di, miku plak, që s'e kam përdorur kurrë atë pishinë gjithë verën?

Pashë orën dhe u ngrita në këmbë.

— Dymbëdhjetë minuta për trenin tim.

S'doja të shkoja në qytet. S'isha i zoti për asnjë punë të mirë, por ishte më shumë se kaq: s'doja ta lija Getsbin. E humba atë tren, e pastaj një tjetër, para se të arrija të shkëputesha.

— Do të të telefonoj, — thashë më në fund.

— Telefonomë, miku plak.

— Do të të telefonoj nga mesdita.

Zbritëm ngadalë shkallët.

— Besoj se do të telefonojë edhe Dejzi. — Më pa me ankth, sikur të shpresonte që ta vërtetoja.

— Besoj.

— Pra, mirupafshim.

I dhamë dorën njëri-tjetrit dhe u nisa. Pak para se të arrija te gardhi i gjelbër, m'u kujtua diçka dhe u ktheva.

— Janë një bandë e kalbur, — i thirra përtej lëndinës. — Ti vlen sa gjithë ajo bandë e mallkuar bashkë.

Gjithmonë më ka ardhur mirë që ia thashë. Ishte komplimenti i vetëm që i bëra ndonjëherë, sepse nga fillimi deri në fund s'e miratova. Në fillim pohoi me kokë me mirësjellje, dhe pastaj fytyra iu çel në atë buzëqeshje rrezatuese e plot mirëkuptim, sikur të kishim qenë gjatë gjithë kohës në një marrëveshje ekstatike për këtë fakt. Kostumi i tij i mrekullueshëm rozë, si leckë, bënte një njollë ngjyre të ndritshme përballë shkallëve të bardha, dhe mendova për natën kur erdha për herë të parë në shtëpinë e tij stërgjyshore, tre muaj më parë. Lëndina dhe rrugica kishin qenë plot me fytyrat e atyre që i merrnin me mend korrupsionin, dhe ai kishte qëndruar mbi ato shkallë, duke fshehur ëndrrën e tij të pakorruptueshme, ndërsa u bënte lamtumirë me dorë.

E falënderova për mikpritjen. Gjithmonë e falënderonim për këtë: unë dhe të tjerët.

— Mirupafshim, — i thirra. — Më pëlqeu mëngjesi, Getsbi.

* * *

Lart në qytet, u përpoqa për ca kohë të rendisja kuotimet e një sasie të pafundme aksionesh, pastaj më zuri gjumi në karrigen time rrotulluese. Pak para mesditës më zgjoi telefoni, dhe u hodha përpjetë me djersë që më shpërthente në ballë. Ishte Xhordan Bejkeri; shpesh më telefononte në këtë orë, sepse pasiguria e lëvizjeve të saj mes hoteleve, klubeve e shtëpive private e bënte të vështirë ta gjeje në ndonjë mënyrë tjetër. Zakonisht zëri i saj vinte në tel si diçka e freskët e e ftohtë, sikur një copë bari e shkëputur nga një fushë e gjelbër golfi të kishte hyrë duke fluturuar nga dritarja e zyrës, por këtë mëngjes dukej i ashpër e i thatë.

— Kam ikur nga shtëpia e Dejzisë, — tha. — Jam në Hempstead, dhe këtë pasdite po shkoj në Sauthampton.[127]

Ndoshta kishte qenë me takt që kishte ikur nga shtëpia e Dejzisë, por veprimi më mërziti, dhe vërejtja e saj tjetër më ngriu.

— Mbrëmë s'u solle aq mirë me mua.

— Si mund të kishte rëndësi atëherë?

Heshtje për një çast. Pastaj:

— Megjithatë... dua të të shoh.

— Edhe unë dua të të shoh.

— Po sikur të mos shkoj në Sauthampton e të vij në qytet këtë pasdite?

— Jo... s'besoj se këtë pasdite.

— Shumë mirë.

— Këtë pasdite është e pamundur. Kam ca...

Folëm kështu për ca kohë, dhe pastaj, befas, s'po flisnim më. S'e di cili prej nesh e mbylli telefonin me një kërcitje të thatë, por e di që mua s'më interesonte. S'do t'i kisha folur dot përtej një tryeze çaji atë ditë, edhe sikur të mos i flisja më kurrë në këtë botë.

Pas disa minutash telefonova në shtëpinë e Getsbit, por linja ishte e zënë. Provova katër herë; më në fund një centraliste e acaruar më tha se linja po mbahej e hapur për një thirrje në largësi nga Detroiti. Nxora orarin dhe i bëra një rreth të vogël trenit të orës tre e pesëdhjetë. Pastaj u mbështeta prapa në karrige dhe u përpoqa të mendoja. Ishte pikërisht mesditë.

* * *

Kur kalova pranë grumbujve të hirit me tren atë mëngjes, kisha kaluar me qëllim në anën tjetër të vagonit. Mendoja se aty do të kishte gjithë ditën një turmë kureshtarësh, me djem të vegjël që

[127] Hempstead dhe Sauthampton (*Southampton*): qyteza të Long Ajlendit; Sauthamptoni, në bregun jugor, ishte vend pushimi i familjeve më të pasura të Nju-Jorkut.

kërkonin njolla të errëta në pluhur, dhe ndonjë burrë llafazan që tregonte sërish e sërish ç'kishte ndodhur, gjersa kjo do të bëhej gjithnjë e më pak e vërtetë edhe për të, dhe s'do të mund ta tregonte më, dhe vepra tragjike e Mërtëll Uillsonit do të harrohej. Tani dua të kthehem pak prapa dhe të tregoj ç'ndodhi në garazh pasi u larguam ne natën e kaluar.

E patën të vështirë ta gjenin të motrën, Ketrinin. Me siguri e kishte shkelur atë natë rregullin e saj kundër pijes, sepse kur mbërriti ishte e trullosur nga alkooli dhe s'arrinte ta kuptonte se ambulanca kishte ikur tashmë për në Flashing.[128] Kur e bindën për këtë, i ra menjëherë të fikët, sikur kjo të ishte pjesa e padurueshme e gjithë punës. Dikush, i mirë ose kureshtar, e mori në makinën e tij dhe e çoi pas trupit të së motrës.

Deri shumë pas mesnate, një turmë që ndërrohej vazhdimisht përplasej si dallgë para garazhit, ndërsa Xhorxh Uillsoni lëkundej para e prapa në kanapenë brenda. Për ca kohë dera e zyrës ishte e hapur, dhe kushdo që hynte në garazh hidhte sytë brenda pa mundur ta përmbante veten. Më në fund dikush tha se ishte turp dhe e mbylli derën. Mikejlisi dhe disa burra të tjerë ishin me të; në fillim katër a pesë burra, më vonë dy a tre. Edhe më vonë, Mikejlisit iu desh t'i kërkonte të huajit të fundit të priste aty edhe pesëmbëdhjetë minuta, ndërsa ai shkoi në lokalin e tij dhe bëri një ibrik kafe. Pas kësaj, ndenji aty vetëm me Uillsonin deri në agim.

Rreth orës tre, cilësia e murmuritjeve të palidhura të Uillsonit ndryshoi: u qetësua dhe filloi të fliste për makinën e verdhë. Njoftoi se kishte një mënyrë për ta zbuluar kujt i përkiste makina e verdhë, dhe pastaj i doli nga goja se para nja dy muajsh e shoqja ishte kthyer nga qyteti me fytyrën të mavijosur dhe me hundën të ënjtur.

[128] Flashing (*Flushing*): lagje në Kuins.

Por kur e dëgjoi veten duke e thënë këtë, u drodh dhe filloi sërish të thërriste „Oh, o Zot!“ me zërin e tij rënkues. Mikejlisi bëri një përpjekje të ngathët për t'ia tërhequr vëmendjen.

— Sa kohë ke që je martuar, Xhorxh? Hajde, përpiqu të rrish i qetë një minutë dhe përgjigjmu. Sa kohë ke që je martuar?

— Dymbëdhjetë vjet.

— Keni pasur ndonjëherë fëmijë? Hajde, Xhorxh, rri i qetë; të bëra një pyetje. Keni pasur ndonjëherë fëmijë?

Brumbujt e fortë ngjyrë kafe vazhdonin të përplaseshin me goditje të mbytura pas dritës së zbehtë, dhe sa herë që Mikejlisi dëgjonte një makinë që shpejtonte nëpër rrugën jashtë, i dukej si makina që s'kishte ndaluar disa orë më parë. S'i pëlqente të hynte në garazh, sepse tavolina e punës ishte e njollosur aty ku kishte qenë shtrirë trupi, ndaj sillej me siklet nëpër zyrë, para mëngjesit i njihte të gjitha sendet në të, dhe herë pas here ulej pranë Uillsonit duke u përpjekur ta mbante më të qetë.

— Ke ndonjë kishë ku shkon ndonjëherë, Xhorxh? Ndoshta edhe po të mos kesh qenë atje prej shumë kohësh? Ndoshta mund t'i telefonoja kishës e të vinte një prift të të fliste, e kupton?

— S'jam i asnjë kishe.

— Duhet të kesh një kishë, Xhorxh, për raste të tilla. Duhet të kesh shkuar në kishë dikur. A s'u martove në kishë? Dëgjo, Xhorxh, më dëgjo. A s'u martove në kishë?

— Kjo ka qenë shumë kohë më parë.

Përpjekja për t'u përgjigjur ia theu ritmin e lëkundjes; për një çast heshti. Pastaj në sytë e tij të zbehur u kthye po ajo pamje gjysmë e ditur, gjysmë e hutuar.

— Shiko në sirtarin atje, — tha, duke treguar tavolinën.

— Cilin sirtar?

— Atë sirtar... atë.

Mikejlisi hapi sirtarin më afër dorës. S'kishte gjë tjetër brenda veç një rrip të vogël e të shtrenjtë për qen, prej lëkure e me argjend të gërshetuar. Me sa dukej, ishte i ri.

— Këtë? — pyeti, duke e ngritur lart.

Uillsoni e vështroi dhe pohoi me kokë.

— E gjeta dje pasdite. Ajo u përpoq të më thoshte diçka për të, por e kuptova që ishte diçka e çuditshme.

— Do të thuash se e bleu gruaja jote?

— E kishte mbështjellë me letër të hollë mbi komonë e saj.

Mikejlisi s'pa asgjë të çuditshme në këtë dhe i dha Uillsonit një duzinë arsyesh pse e shoqja mund ta kishte blerë rripin e qenit. Por ka shumë të ngjarë që Uillsoni t'i kishte dëgjuar disa nga po këto shpjegime më parë, nga Mërtëlli, sepse filloi sërish të thoshte „Oh, o Zot!“ me pështpëritje; ngushëlluesi i tij la disa shpjegime në ajër.

— Atëherë ai e vrau, — tha Uillsoni. Goja iu hap befas.

— Kush?

— Kam një mënyrë për ta zbuluar.

— Je bërë i zymtë, Xhorxh, — tha miku i tij. — Ke kaluar shumë dhe s'e di ç'thua. Më mirë përpiqu të rrish i qetë deri në mëngjes.

— Ai e vrau.

— Ishte aksident, Xhorxh.

Uillsoni tundi kokën. Sytë iu ngushtuan dhe goja iu zgjerua pak me hijen e një „Hm!“ mendjemadh.

— E di, — tha prerë. — Jam nga ata që u besojnë njerëzve dhe s'i mendoj të keqen *askujt*, por kur e marr vesh një gjë, e di. Ishte burri në atë makinë. Ajo doli me vrap t'i fliste dhe ai s'deshi të ndalonte.

Edhe Mikejlisi e kishte parë këtë, por s'i kishte shkuar ndër mend se kishte ndonjë kuptim të veçantë. Besonte se zonja Uillson po ikte nga i shoqi, më shumë se sa po përpiqej të ndalonte ndonjë makinë të caktuar.

— Si mund të ishte ajo e tillë?

— Është e thellë ajo, — tha Uillsoni, sikur kjo t'i përgjigjej pyetjes. — A-a-a...

Filloi të lëkundej sërish, dhe Mikejlisi qëndronte duke përdredhur rripin në dorë.

— Ndoshta ke ndonjë mik që mund ta thërras në telefon, Xhorxh?

Ishte një shpresë e kotë: ishte gati i sigurt se Uillsoni s'kishte asnjë mik; s'i mjaftonte as për gruan. U gëzua pak më vonë kur vuri re një ndryshim në dhomë, një gjallërim blu pranë dritares, dhe kuptoi se agimi s'ishte larg. Rreth orës pesë, jashtë ishte aq blu sa ta fikje dritën.

Sytë e ngrirë të Uillsonit u kthyen nga grumbujt e hirit, ku retë e vogla gri merrnin forma fantastike dhe vraponin andej-këtej në erën e lehtë të agimit.

— I fola, — murmuriti, pas një heshtjeje të gjatë. — I thashë se mund të më gënjente mua, por Zotin s'mund ta gënjente. E çova te dritarja, — me mundim u ngrit, shkoi te dritarja e pasme dhe u mbështet me fytyrën të shtypur pas saj, — dhe i thashë: „Zoti e di ç'ke bërë, gjithçka që ke bërë. Mund të më gënjesh mua, por Zotin s'mund ta gënjesh!“

Duke qëndruar pas tij, Mikejlisi pa me tronditje se ai po shikonte sytë e doktor T. J. Ekelbergut, që sapo kishin dalë, të zbehtë e të mëdhenj, nga nata që po shpërbëhej.

— Zoti i sheh të gjitha, — përsëriti Uillsoni.

— Ajo është reklamë, — e siguroi Mikejlisi. Diçka e bëri të largohej nga dritarja dhe të shikonte prapa brenda dhomës. Por Uillsoni qëndroi atje për një kohë të gjatë, me fytyrën pranë xhamit të dritares, duke pohuar me kokë drejt muzgut të agimit.

* * *

Nga ora gjashtë, Mikejlisi ishte rraskapitur dhe i ishte mirënjohës zhurmës së një makine që ndaloi jashtë. Ishte një nga ata që kishin ndenjur zgjuar natën e kaluar dhe kishte premtuar se do të kthehej, ndaj gatoi mëngjes për tre veta, që e hëngri bashkë me burrin tjetër. Uillsoni tani ishte më i qetë, dhe Mikejlisi shkoi

në shtëpi të flinte; kur u zgjua katër orë më vonë dhe u kthye me nxitim në garazh, Uillsoni kishte ikur.

Lëvizjet e tij, gjatë gjithë kohës ishte në këmbë, u gjurmuan më pas deri në Port Ruzvelt dhe pastaj në Gads Hill, ku bleu një sanduiç që s'e hëngri dhe një filxhan kafe. Duhet të ketë qenë i lodhur dhe duhet të ketë ecur ngadalë, sepse në Gads Hill arriti vetëm në mesditë. Deri këtu s'ishte e vështirë të llogaritej koha e tij: kishte djem që kishin parë një burrë që „sillej disi si i çmendur", dhe shoferë që ai i kishte vështruar çuditshëm nga buza e rrugës. Pastaj për tri orë u zhduk nga sytë. Policia, duke u mbështetur te ajo që i kishte thënë Mikejlisit, se „kishte një mënyrë për ta zbuluar", mendoi se ai e kaloi atë kohë duke shkuar nga një garazh në tjetrin aty përreth, duke pyetur për një makinë të verdhë. Nga ana tjetër, asnjë garazhist që e kishte parë s'doli ndonjëherë të dëshmonte, dhe ndoshta ai kishte një mënyrë më të lehtë e më të sigurt për të zbuluar atë që donte të dinte. Në dy e gjysmë ishte në Vezën Perëndimore, ku pyeti dikë për rrugën drejt shtëpisë së Getsbit. Pra, deri atëherë e dinte emrin e Getsbit.

* * *

Në orën dy, Getsbi veshi rrobat e banjës dhe i la fjalë kamerierit që, po të telefononte dikush, t'ia çonin lajmin në pishinë. U ndal në garazh për një dyshek me ajër që i kishte zbavitur mysafirët gjatë verës, dhe shoferi e ndihmoi ta frynte. Pastaj dha urdhër që makina e hapur të mos nxirrej në asnjë rast; dhe kjo ishte e çuditshme, sepse parafangoja e përparme e djathtë kishte nevojë për riparim.

Getsbi e hodhi dyshekun mbi sup dhe u nis drejt pishinës. Një herë u ndal dhe e zhvendosi pak, dhe shoferi e pyeti nëse kishte nevojë për ndihmë, por ai tundi kokën dhe pas një çasti u zhduk mes pemëve që po zverdheshin.

S'erdhi asnjë mesazh telefonik, por kamerieri hoqi dorë nga gjumi dhe e priti deri në orën katër, deri shumë pasi s'kishte më

kujt t'ia jepte, po të vinte. Mendoj se as vetë Getsbi s'besonte se do të vinte, dhe ndoshta s'i interesonte më. Po të ishte kështu, duhet ta ketë ndier se e kishte humbur botën e vjetër të ngrohtë, se kishte paguar një çmim të lartë për të jetuar shumë gjatë me një ëndërr të vetme. Duhet të ketë ngritur sytë drejt një qielli të panjohur përmes gjetheve të frikshme dhe të jetë drithëruar kur zbuloi se ç'gjë groteske është një trëndafil dhe sa e papërpunuar ishte drita e diellit mbi barin e sapokrijuar. Një botë e re, materiale pa qenë reale, ku fantazma të mjera, që thithnin ëndrra si ajër, endeshin kuturu andej-këtej... si ajo figurë fantastike ngjyrë hiri që rrëshqiste drejt tij përmes pemëve pa formë.

Shoferi, ishte një nga të mbrojturit e Uolfshajmit, i dëgjoi të shtënat; më pas mund të thoshte vetëm se s'i kishte vënë shumë mendjen. Unë shkova me makinë nga stacioni drejt e në shtëpinë e Getsbit, dhe vrapi im i ankthshëm nëpër shkallët e përparme ishte gjëja e parë që e alarmoi dikë. Por atëherë e dinin, e besoj fort. Pothuajse pa thënë asnjë fjalë, ne të katër, shoferi, kamerieri, kopshtari dhe unë, zbritëm me nxitim drejt pishinës.

Uji kishte një lëvizje të lehtë, mezi të dukshme, ndërsa rrjedha e freskët nga njëri skaj shtynte drejt kullimit në skajin tjetër. Me valëzime të vogla që mezi ishin hije valësh, dysheku i ngarkuar lëvizte në mënyrë të çrregullt poshtë pishinës. Një shtëllungë e vogël ere, që mezi e rrudhte sipërfaqen, mjaftonte për t'ia prishur rrugën e rastit me barrën e rastit. Prekja e një tufe gjethesh e rrotulloi ngadalë, duke vizatuar në ujë, si këmba e një kompasi, një rreth të hollë të kuq.

Pasi u nisëm me Getsbin drejt shtëpisë, kopshtari pa trupin e Uillsonit pak më tutje në bar, dhe kërdia u bë e plotë.

Kapitulli IX

Pas dy vjetësh, pjesën tjetër të asaj dite, atë natë dhe ditën që pasoi i kujtoj vetëm si një stërvitje të pafund policësh, fotografësh e gazetarësh që hynin e dilnin nga dera e përparme e Getsbit. Një litar i shtrirë përtej portës kryesore dhe një polic pranë tij i mbanin larg kureshtarët, por djemtë e vegjël zbuluan shpejt se mund të hynin nga oborri im, dhe gjithmonë kishte disa prej tyre të grumbulluar me gojë hapur rreth pishinës. Dikush me një sjellje të sigurt, ndoshta ndonjë detektiv, përdori shprehjen „i çmendur“ kur u përkul mbi trupin e Uillsonit atë pasdite, dhe autoriteti i rastësishëm i zërit të tij i dha tonin lajmeve të gazetave të nesërmen në mëngjes.

Shumica e atyre lajmeve ishin një makth: groteske, me hollësi, të etura e të pavërteta. Kur dëshmia e Mikejlisit në hetim nxori në dritë dyshimet e Uillsonit për të shoqen, mendova se gjithë historia do të shërbehej shpejt si ndonjë paskinadë[129] pikante; por Ketrini, që mund të kishte thënë çdo gjë, s'tha asnjë fjalë. Tregoi edhe një forcë karakteri befasuese në këtë punë: e pa koronerin[130] me sy të vendosur nën atë vetull të saj të korrigjuar dhe u betua se e motra s'e kishte parë kurrë Getsbin, se e motra

[129] Paskinadë: shkrim satirik e fyes; emri vjen nga statuja e Paskinos në Romë, ku që në shekullin XVI njerëzit ngjitnin vjersha anonime për të tallur pushtetarët.

[130] Koroneri: në SHBA dhe në Britani, zyrtari që heton vdekjet e dhunshme a të dyshimta dhe drejton seancën ku dëgjohen dëshmitarët.

ishte krejtësisht e lumtur me burrin e saj, se e motra s'kishte bërë asnjë të keqe fare. E bindi veten për këtë, dhe qau në shami, sikur vetë ideja të ishte më shumë se ç'mund të duronte. Kështu, Uillsoni u katandis në një njeri „të çmendur nga dhimbja“, që çështja të mbetej në formën e saj më të thjeshtë. Dhe aty mbeti.

Por gjithë kjo pjesë më dukej e largët dhe e parëndësishme. E gjeta veten në anën e Getsbit, dhe vetëm. Që nga çasti kur e njoftova me telefon fatkeqësinë në fshatin e Vezës Perëndimore, çdo hamendje për të dhe çdo pyetje praktike m'u drejtuan mua. Në fillim u habita dhe u hutova; pastaj, ndërsa ai rrinte shtrirë në shtëpinë e tij dhe nuk lëvizte, as merrte frymë, as fliste, orë pas ore, m'u rrënjos ideja se përgjegjës isha unë, sepse askush tjetër s'interesohej: s'interesohej, dua të them, me atë interesim të fortë personal, të cilit çdokush i ka njëfarë të drejte të paqartë në fund.

E thirra Dejzin në telefon gjysmë ore pasi e gjetëm, e thirra instinktivisht dhe pa ngurruar. Por ajo dhe Tomi kishin ikur herët atë pasdite dhe kishin marrë bagazhet me vete.

— S'lanë adresë?

— Jo.

— Thanë kur do të ktheheshin?

— Jo.

— Keni ndonjë ide ku janë? Si mund t'i gjej?

— S'e di. S'mund t'ju them.

Doja t'i gjeja dikë. Doja të hyja në dhomën ku ai rrinte shtrirë dhe ta siguroja: „Do të të gjej dikë, Getsbi. Mos ki merak. Vetëm ki besim tek unë dhe do të të gjej dikë...“

Emri i Mejer Uolfshajmit s'ishte në librin e telefonave. Kamerieri më dha adresën e zyrës së tij në Broadway, dhe unë thirra Informacionin, por kur e mora numrin ishte kaluar shumë ora pesë, dhe askush s'u përgjigj në telefon.

— A mund t'i bini edhe një herë?

— I kam rënë tri herë.

— Është shumë e rëndësishme.

— Më vjen keq. Kam frikë se s'ka njeri atje.

U ktheva në sallon dhe për një çast mendova se ishin vizitorë të rastit, gjithë këta njerëz zyrtarë që e kishin mbushur befas. Por, ndonëse ata e ngritën çarçafin dhe e panë Getsbin me sy të tronditur, protesta e tij vazhdonte në trurin tim:

„Dëgjo, miku plak, duhet të më gjesh dikë. Duhet të përpiqesh shumë. S'mund ta kaloj këtë vetëm."

Dikush filloi të më bënte pyetje, por unë u shkëputa, u ngjita lart dhe kontrollova me ngut pjesët e pakyçura të tavolinës së tij të punës: s'më kishte thënë kurrë prerë që prindërit i kishin vdekur. Por s'kishte asgjë: vetëm fotografia e Den Kodit, një kujtim i dhunës së harruar, që vështronte poshtë nga muri.

Të nesërmen në mëngjes e dërgova kamerierin në Nju-Jork me një letër për Uolfshajmin, ku i kërkoja të dhëna dhe e nxitja të vinte me trenin e parë. Kur e shkrova, kërkesa m'u duk e tepërt. Isha i sigurt se ai do të nisej sapo të shihte gazetat, ashtu siç isha i sigurt se para mesditës do të vinte një telegram nga Dejzi; por s'erdhi as telegram, as zoti Uolfshajm; s'erdhi askush, përveç policëve, fotografëve e gazetarëve të tjerë. Kur kamerieri solli përgjigjen e Uolfshajmit, fillova të ndieja një sfidë, një solidaritet përbuzës mes Getsbit dhe meje kundër të gjithë atyre.

I dashur zoti Kerauei. Kjo ka qenë një nga tronditjet më të tmerrshme të jetës sime për mua mezi e besoj se është e vërtetë fare. Një veprim aq i çmendur si ai që bëri ai njeri duhet të na bëjë të gjithëve të mendojmë. Nuk mund të vij tani pasi jam i lidhur me disa punë shumë të rëndësishme dhe s'mund të ngatërrohem në këtë gjë tani. Po të ketë ndonjë gjë që mund të bëj pak më vonë më lajmëroni me një letër me anë të Edgarit. Mezi e di ku jam kur dëgjoj për një gjë të tillë dhe jam krejt i rrëzuar e i dërrmuar.

Me respekt

dhe pastaj, poshtë, ca shtesa të nxituara:

Më lajmëroni për varrimin etj. s'e njoh fare familjen e tij.

Kur ra telefoni atë pasdite dhe centrali i largësive tha se po thërriste Çikagoja, mendova se kjo do të ishte më në fund Dejzi. Por lidhja erdhi si zë burri, shumë i hollë e i largët.

— Këtu flet Slegëlli...

— Po? — Emri ishte i panjohur.

— Punë e ndyrë, apo jo? E more telegramin tim?

— S'ka ardhur asnjë telegram.

— Parku i ri është në telash, — tha ai shpejt. — E kapën kur dorëzoi obligacionet në sportel. Kishin marrë nga Nju-Jorku një qarkore me numrat vetëm pesë minuta më parë. Ç'thua për këtë, a? S'e di kurrë ç'të gjen në këto qytete fshatarësh...

— Alo! — e ndërpreva pa frymë. — Dëgjo, ky s'është zoti Getsbi. Zoti Getsbi ka vdekur.

Në anën tjetër të telit pati një heshtje të gjatë, të ndjekur nga një britmë... pastaj një kërcitje e shpejtë, kur lidhja u ndërpre.

* * *

Mendoj se ishte dita e tretë kur mbërriti nga një qytet në Minesotë një telegram i nënshkruar Henri K. Gec. Thoshte vetëm se dërguesi po nisej menjëherë dhe se varrimi të shtyhej gjersa të vinte ai.

Ishte i ati i Getsbit, një plak solemn, shumë i pafuqishëm e i hutuar, i mbështjellë me një pallto të gjatë e të lirë, në atë ditë të ngrohtë shtatori. Sytë i rridhnin pa pushim nga tronditja, dhe kur ia mora çantën dhe çadrën nga duart, filloi ta tërhiqte aq pa pushim mjekrën e rrallë gri, sa e pata të vështirë t'i hiqja palltonë. Ishte gati të shembej, ndaj e çova në sallën e muzikës dhe e

ula, ndërsa dërgova të sillnin diçka për të ngrënë. Por ai s'deshi të hante, dhe gota me qumësht iu derdh nga dora që i dridhej.

— E pashë në gazetën e Çikagos, — tha. — Ishte e gjitha në gazetën e Çikagos. U nisa menjëherë.

— S'dija si t'ju gjeja.

Sytë e tij, pa parë asgjë, lëviznin pa pushim nëpër dhomë.

— Ishte një i çmendur, — tha. — Duhet të ketë qenë i çmendur.

— S'do të donit pak kafe? — e nxita.

— S'dua asgjë. Tani jam mirë, zoti...

— Kerauei.

— Pra, tani jam mirë. Ku e kanë Xhimin?

E çova në sallon, ku ishte shtrirë i biri, dhe e lashë atje. Disa djem të vegjël ishin ngjitur në shkallë dhe po vështronin në holl; kur u thashë kush kishte ardhur, ikën pa qejf.

Pas pak, zoti Gec hapi derën dhe doli, me gojën gjysmë të hapur, me fytyrën paksa të skuqur, me sytë që i rridhnin lot të veçuar e pa kohë. Kishte arritur në një moshë kur vdekja s'e ka më cilësinë e një befasie të tmerrshme, dhe kur pa përreth tani për herë të parë dhe vuri re lartësinë e shkëlqimin e hollit dhe dhomat e mëdha që hapeshin prej tij në dhoma të tjera, dhimbja e tij filloi të përzihej me një krenari plot respekt. E ndihmova të ngjitej në një dhomë gjumi sipër; ndërsa hiqte xhaketën dhe jelekun, i thashë se të gjitha përgatitjet ishin shtyrë gjersa të vinte ai.

— S'e dija ç'do të donit, zoti Getsbi...

— Gec e kam emrin.

— ...zoti Gec. Mendova se ndoshta do të donit ta çonit trupin në Perëndim.

Tundi kokën.

— Xhimit i ka pëlqyer gjithmonë më shumë këtu në Lindje. Pozitën e tij e arriti në Lindje. Ishit mik i djalit tim, zoti...?

— Ishim miq të ngushtë.

— Kishte një të ardhme të madhe para vetes, e dini. Ishte vetëm një djalë i ri, por kishte shumë fuqi truri këtu.

E preku kokën me rëndësi, dhe unë pohova me kokë.

— Po të kishte jetuar, do të kishte qenë njeri i madh. Një njeri si Xhejms Xh. Hilli.[131] Do të kishte ndihmuar ta ndërtonte vendin.

— Ashtu është, — thashë, me siklet.

Rrëmoi mbulesën e qëndisur, duke u përpjekur ta hiqte nga shtrati, dhe u shtri i ngurtë; e zuri gjumi menjëherë.

Atë natë më telefonoi një njeri qartësisht i frikësuar, që kërkoi të dinte kush isha unë para se të jepte emrin e vet.

— Këtu është zoti Kerauei, — thashë.

— Oh! — U duk i lehtësuar. — Këtu është Klipspringeri.

U lehtësova edhe unë, sepse kjo dukej se premtonte një mik tjetër te varri i Getsbit. S'doja që të dilte në gazeta e të tërhiqte një turmë kureshtarësh, ndaj kisha telefonuar vetë disa njerëz. Ishin të vështirë për t'u gjetur.

— Varrimi është nesër, — thashë. — Në orën tre, këtu në shtëpi. Do të doja t'ua thoshe të gjithë atyre që mund të interesohen.

— Oh, do t'ua them, — shpërtheu ai me ngut. — Sigurisht, s'ka gjasa të shoh njeri, por po pashë.

Toni i tij më zgjoi dyshime.

— Sigurisht që do të jesh vetë aty.

— Pra, me siguri do të përpiqem. Arsyeja pse telefonova është...

— Prit një minutë, — e ndërpreva. — Po sikur të thuash që do të vish?

— Pra, puna është... e vërteta e punës është që po rri me ca njerëz këtu lart në Grinuiç,[132] dhe ata pak a shumë presin që

[131] James J. Hill (1838–1916): ndërtues hekurudhash dhe financier, që u pasurua duke ndërtuar hekurudhën Great Northern nga Minesota deri në bregun e Paqësorit.

[132] Grinuiç (*Greenwich*): qytezë e pasur në shtetin e Konektikatit, rreth 50 km në verilindje të Nju-Jorkut.

nesër të jem me ta. Në fakt, ka njëfarë pikniku a diçka e tillë. Sigurisht do të bëj ç'të mundem të shkëputem.

Lëshova një „Hë!“ të papërmbajtur, dhe ai duhet ta ketë dëgjuar, sepse vazhdoi me nervozizëm:

— Arsyeja pse telefonova ishte një palë këpucë që lashë atje. Pyes nëse do të ishte shumë bezdi t'i thuash kamerierit të m'i dërgojë. E sheh, janë këpucë tenisi, dhe pa to jam disi i pafuqishëm. Adresa ime është në emër të B. F....

S'e dëgjova pjesën tjetër të emrit, sepse e mbylla receptorin.

Pas kësaj ndjeva njëfarë turpi për Getsbin: një zotëri të cilit i telefonova la të kuptohej se Getsbi kishte marrë atë që meritonte. Megjithatë, ky ishte faji im, sepse ai ishte nga ata që talleshin më me hidhërim me Getsbin, me guximin që u jepte pija e Getsbit, dhe duhej ta kisha ditur që s'duhej ta thërrisja.

Mëngjesin e varrimit shkova në Nju-Jork të shihja Mejer Uolfshajmin; s'dukej se mund ta gjeja në ndonjë mënyrë tjetër. Dera që shtyva, me këshillën e një djali të ashensorit, kishte mbishkrimin „The Swastika Holding Company“,[133] dhe në fillim dukej se brenda s'kishte njeri. Por kur thirra kot disa herë „alo“, prapa një ndarjeje shpërtheu një grindje, dhe pas pak një hebreje e bukur u shfaq te një derë e brendshme dhe më shqyrtoi me sy të zinj armiqësorë.

— S'ka njeri brenda, — tha. — Zoti Uolfshajm ka shkuar në Çikago.

Pjesa e parë ishte qartësisht e pavërtetë, sepse dikush brenda kishte filluar të fishkëllente „The Rosary“-n,[134] pa melodi.

— Ju lutem, thoni që zoti Kerauei do ta shohë.

— S'mund ta kthej dot nga Çikagoja, apo jo?

[133] Në vitet 1920, në Amerikë, svastika përdorej shpesh si simbol i fatit të mirë, edhe në emra firmash, para se të lidhej me nazizmin gjerman.

[134] *The Rosary* („Rruzarja“, 1898): këngë sentimentale e kompozitorit amerikan Ethelbert Nevin, shumë e njohur në kohën e vet.

Në këtë çast, një zë, pa dyshim i Uolfshajmit, thirri „Stela!“ nga ana tjetër e derës.

— Lëreni emrin në tavolinë, — tha ajo shpejt. — Do t'ia jap kur të kthehet.

— Por e di që është këtu.

Ajo bëri një hap drejt meje dhe filloi t'i rrëshqiste duart e indinjuar lart e poshtë ijëve.

— Ju djemtë e rinj kujtoni se mund të futeni këtu me forcë kur të doni, — qortoi. — Na ka ardhur nëmajëtëhundës. Kur them që është në Çikago, është në Çik*a*go.

Përmenda Getsbin.

— O-oh! — Më pa sërish nga koka te këmbët. — A mund të... Si e keni emrin?

U zhduk. Pas një çasti Mejer Uolfshajmi qëndronte solemnisht te dera, duke zgjatur të dyja duart. Më tërhoqi në zyrën e tij, duke vërejtur me zë plot nderim se ishte kohë e trishtë për të gjithë ne, dhe më ofroi një puro.

— Kujtimi im shkon pas te hera e parë që e takova, — tha. — Një major i ri, sapo i dalë nga ushtria dhe i mbuluar me medalje që kishte fituar në luftë. Ishte aq ngushtë sa duhej të vazhdonte të mbante uniformën, sepse s'mund të blinte ca rroba të zakonshme. Herën e parë që e pashë ishte kur hyri në sallën e bilardos të Uajnbrenerit në Rrugën 43 dhe kërkoi punë. S'kishte ngrënë gjë prej nja dy ditësh. „Eja, ha drekë me mua,“ i thashë. Hëngri më shumë se katër dollarë ushqim për gjysmë ore.

— Ju e futët në punë? — pyeta.

— E futa! Unë e bëra.

— Oh.

— E ngrita nga hiçi, drejt e nga ulluku i rrugës. E pashë menjëherë që ishte djalë i ri me pamje të bukur, si zotëri, dhe kur më tha që kishte qenë në Ogsford, e dija që mund ta përdorja mirë. E bëra të hynte në Legjionin Amerikan, dhe atje ai ishte shumë i çmuar. Menjëherë bëri ca punë për një klient timin atje lart

në Albani.[135] Ishim kaq të lidhur kështu në çdo gjë, — ngriti dy gishta të fryrë, — gjithmonë bashkë.

Pyeta veten nëse kjo ortakëri kishte përfshirë edhe punën e Serisë Botërore të vitit 1919.

— Tani ka vdekur, — thashë pas një çasti. — Ju ishit miku i tij më i ngushtë, ndaj e di që do të doni të vini në varrimin e tij këtë pasdite.

— Do të doja të vija.

— Pra, ejani.

Qimet në vrimat e hundës iu drodhën lehtë, dhe kur tundi kokën, sytë iu mbushën me lot.

— S'mundem... s'mund të ngatërrohem në këtë punë, — tha.

— S'ka asgjë ku të ngatërroheni. Tani gjithçka ka mbaruar.

— Kur vritet një njeri, s'më pëlqen kurrë të ngatërrohem në asnjë mënyrë. Rri larg. Kur isha i ri, ishte ndryshe: po të vdiste një mik i imi, s'kishte rëndësi si, qëndroja me ta deri në fund. Ndoshta mendoni se kjo është sentimentale, por e kam me gjithë mend: deri në fundin e hidhur.

Pashë se, për ndonjë arsye të vetën, ishte i vendosur të mos vinte, ndaj u ngrita.

— Keni shkuar në kolegj? — pyeti befas.

Për një çast kujtova se do të më propozonte ndonjë „gondakt“, por ai vetëm pohoi me kokë dhe më dha dorën.

— Le të mësojmë ta tregojmë miqësinë për një njeri kur është gjallë, dhe jo pasi ka vdekur, — propozoi. — Pas kësaj, rregulli im është t'i lësh të gjitha të qeta.

Kur dola nga zyra e tij, qielli ishte errësuar, dhe u ktheva në Vezën Perëndimore nën një shi të imët. Pasi ndërrova rrobat, shkova në shtëpinë ngjitur dhe gjeta zotin Gec që ecte lart e poshtë i ngazëllyer në holl. Krenaria e tij për të birin dhe për

[135] Albani (*Albany*): kryeqyteti i shtetit të Nju-Jorkut, në veri të qytetit, mbi lumin Hudson.

pasuritë e të birit rritej pa pushim, dhe tani kishte diçka për të më treguar.

— Xhimi ma dërgoi këtë fotografi. — Nxori portofolin me gishta që i dridheshin. — Shiko këtu.

Ishte një fotografi e shtëpisë, e plasaritur në cepa dhe e ndotur nga shumë duar. Ma tregonte çdo hollësi me zjarr. „Shiko këtu!“, dhe pastaj kërkonte admirim në sytë e mi. E kishte treguar aq shpesh, sa mendoj se tani për të ishte më reale se vetë shtëpia.

— Xhimi ma dërgoi. Mendoj se është fotografi shumë e bukur. Del mirë.

— Shumë mirë. E kishit parë kohët e fundit?

— Erdh' të më shihte para dy vjetësh dhe më bleu shtëpinë ku rri tani. Sigurisht, u ndamë keq kur iku nga shtëpia, por tani e shoh që kishte një arsye. E dinte që kishte një të ardhme të madhe para vetes. Dhe që kur pati sukses, qe shumë bujar me mua.

Dukej se s'donte ta fuste fotografinë në xhep, e mbajti edhe një minutë, me ngadalësi, para syve të mi. Pastaj e ktheu portofolin dhe nxori nga xhepi një kopje të vjetër e të copëtuar të një libri që quhej *Hopalong Cassidy*.[136]

— Shiko këtu, ky është një libër që e kishte kur ishte djalë. Ta tregon vetë.

E hapi nga kapaku i pasmë dhe e ktheu që ta shihja. Në fletën e fundit të bardhë ishte shkruar me shkronja shtypi fjala **orar**, dhe data 12 shtator 1906. Dhe poshtë:[137]

---

[136] Hopalong Cassidy: kauboji, hero i një serie të gjatë romanesh vestern të shkrimtarit amerikan Clarence E. Mulford, shumë të lexuar nga djemtë. Libri me titullin *Hopalong Cassidy* doli më 1910, pra pas datës që shkroi në të Xhimi i vogël.

[137] Orari dhe vendimet e Xhimit të kujtojnë orarin e ditës dhe listën e virtyteve që Benjamin Franklin (1706–1790), një nga etërit themelues të SHBA-ve, përshkruan në *Autobiografinë* e tij si mënyrë për të përmirësuar veten: libër që u lexohej djemve amerikanë si shembull i njeriut që ngrihet me forcat e veta.

Ngritja nga shtrati — 6:00 e mëngjesit
Ushtrime me shtanga e ngjitje murit — 6:15–6:30 e mëngjesit
Studim i elektricitetit etj. — 7:15–8:15 e mëngjesit
Punë — 8:30–4:30 e pasdites
Bejsboll dhe sporte — 4:30–5:00 e pasdites
Ushtrim në oratori, në qëndrim dhe si arrihet ai — 5:00–6:00 e pasdites
Studim i shpikjeve të nevojshme — 7:00–9:00 e mbrëmjes

VENDIME TË PËRGJITHSHME

Mos humb kohë te Shafteri ose [një emër, i palexueshëm]
Mos pi më duhann as mos përtyp.[138]
Banjë një ditë po një ditë jo
Lexo një libër ose një revistë që të përmirëson në javë
Kurse 5,00 $ [e fshirë] 3,00 $ në javë
Sillu më mirë me prindërit

— Këtë libër e gjeta rastësisht, — tha plaku. — Ta tregon vetë, apo jo?

— Ta tregon vetë.

— Xhimi ishte i paracaktuar të çante përpara. Gjithmonë kishte ca vendime si këto a diçka të tillë. E sheh ç'ka shkruar për përmirësimin e mendjes? Për këtë ishte gjithmonë i zoti. Një herë më tha që haja si derr, dhe e rraha për këtë.

S'donte ta mbyllte librin, duke lexuar me zë çdo pikë dhe duke më parë pastaj me zjarr. Mendoj se priste disi që ta kopjoja listën për përdorimin tim.

Pak para orës tre, nga Flashingu mbërriti pastori luteran, dhe unë fillova të shikoja pa dashje nga dritaret për makina të tjera. Po ashtu edhe i ati i Getsbit. Dhe ndërsa kalonte koha, dhe shër-

[138] „Duhann“: në origjinal, *smokeing* në vend të *smoking*, një gabim drejtshkrimi i Xhimit të vogël, që është ruajtur edhe në përkthim. Edhe *Dumbell* në rreshtin e ushtrimeve është shkruar gabim (*dumbbell*, „shtangë dore“).

bëtorët hynë e qëndruan duke pritur në holl, sytë e tij filluan të pulitnin me ankth, dhe foli për shiun në një mënyrë të shqetësuar e të pasigurt. Pastori pa disa herë orën, ndaj e mora mënjanë dhe i kërkova të priste gjysmë ore. Por s'pati dobi. S'erdhi njeri.

* * *

Rreth orës pesë, procesioni ynë prej tri makinash arriti në varreza dhe ndaloi në një shi të imët e të dendur pranë portës: përpara një makinë mortore, e zezë dhe e lagur në mënyrë të tmerrshme, pastaj zoti Gec, pastori dhe unë në limuzinë, dhe pak më vonë katër a pesë shërbëtorë dhe postieri i Vezës Perëndimore, me furgonin e Getsbit, të gjithë të lagur deri në palcë. Kur filluam të hynim nga porta në varreza, dëgjova një makinë që ndaloi dhe pastaj zhurmën e dikujt që vinte pas nesh duke çapëlitur mbi tokën e qullur. Hodha sytë përreth. Ishte burri me syze kukuvajke, që e kisha gjetur një natë, tre muaj më parë, duke u mrekulluar me librat e Getsbit në bibliotekë.

Që atëherë s'e kisha parë më. S'e di si e mori vesh për varrimin, as nuk ia di emrin. Shiu i derdhej mbi syzet e trasha, dhe ai i hoqi dhe i fshiu që të shihte pëlhurën mbrojtëse që po shpështillej nga varri i Getsbit.

Atëherë u përpoqa për një çast të mendoja për Getsbin, por ai ishte tashmë shumë larg, dhe mund të kujtoja vetëm, pa mëri, se Dejzi s'kishte dërguar asnjë mesazh e asnjë lule. Dëgjova turbull dikë që murmuriti: „Lum të vdekurit që i lag shiu“, dhe pastaj burri me sy kukuvajke tha „Amin për këtë“, me zë trim.

Zbritëm shpejt, të shpërndarë, nëpër shi drejt makinave. Sykukuvajka më foli pranë portës.

— S'arrita dot të vija në shtëpi, — vërejti.

— As askush tjetër s'arriti.

— Ç'thua! — U drodh. — Pse, o Zot! Vinin atje me qindra.

I hoqi syzet dhe i fshiu sërish, nga jashtë e nga brenda.

— I shkreti bir kurve, — tha.

* * *

Një nga kujtimet e mia më të gjalla është kthimi në Perëndim nga shkolla përgatitore, e më vonë nga kolegji, në kohën e Krishtlindjeve. Ata që shkonin më larg se Çikagoja mblidheshin në stacionin e vjetër e të errët Union[139] në orën gjashtë të një mbrëmjeje dhjetori, me disa miq nga Çikagoja, të përfshirë tashmë në gazmendet e tyre të festave, për t'u thënë një lamtumirë të nxituar. Më kujtohen pallto gëzofi të vajzave që ktheheshin nga shkollat e zonjushës Filane, llafet me frymën e ngrirë, duart që tundeshin mbi kokë kur shihnim të njohur të vjetër, dhe krahasimi i ftesave: „Do të shkosh te Ordueit? Te Hërsitë? Te Shulcët?“, dhe biletat e gjata jeshile të shtrënguara fort në duart me doreza. Dhe në fund, vagonët e verdhë të turbullt të hekurudhës Chicago, Milwaukee and St. Paul, që dukeshin të gëzuar si vetë Krishtlindjet mbi shinat pranë portës.

Kur dilnim në natën e dimrit dhe bora e vërtetë, bora jonë, fillonte të shtrihej pranë nesh dhe të vezullonte pas xhamave, dhe kalonin dritat e zbehta të stacioneve të vegjël të Uiskonsinit, në ajër hynte befas një freski e mprehtë e e egër. E thithnim thellë kur ktheheshim nga darka nëpër hapësirat e ftohta mes vagonëve, të vetëdijshëm në mënyrë të pashprehshme për njëjtësinë tonë me këtë vend, për një orë të çuditshme, para se të shkriheshim sërish në të pa u dalluar.

Ky është Perëndimi im i Mesëm: jo gruri, as preritë, as qytezat e humbura të suedezëve, por trenat drithërues të kthimit të rinisë sime, dhe fenerët e rrugëve, dhe zilet e sajave në errësirën e ngrirë, dhe hijet e kurorave të ilqes që dritaret e ndriçuara hidhnin mbi borë. Unë jam pjesë e kësaj, paksa solemn nga ndjesia e atyre dimrave të gjatë, paksa i vetëkënaqur ngaqë u rrita në shtëpinë e Kerauejve, në një qytet ku banesat thirren ende për dhjetëra vjet me emrin e një familjeje. Tani e shoh se, në fund

[139] Stacioni Union: stacioni hekurudhor kryesor i Çikagos.

të fundit, kjo ka qenë një histori e Perëndimit: Tomi e Getsbi, Dejzi e Xhordani dhe unë ishim të gjithë njerëz të Perëndimit, dhe ndoshta kishim ndonjë mangësi të përbashkët që na bënte në mënyrë të hollë të papërshtatshëm për jetën e Lindjes.

Edhe kur Lindja më ngazëllente më shumë, edhe kur e kisha më të mprehtë vetëdijen për epërsinë e saj ndaj qyteteve të mërzitura, të shtrira e të fryra përtej Ohajos,[140] me hetimet e tyre të pafundme që kursenin vetëm fëmijët dhe pleqtë fare, edhe atëherë ajo kishte gjithmonë për mua një cilësi shtrembërimi. Veza Perëndimore, sidomos, shfaqet ende në ëndrrat e mia më fantastike. E shoh si një skenë nate të El Grekos:[141] njëqind shtëpi, njëherësh konvencionale e groteske, të strukura nën një qiell të vrenjtur e të varur sipër dhe nën një hënë pa shkëlqim. Në plan të parë, katër burra solemnë me kostume ceremonie ecin gjatë trotuarit me një vig, mbi të cilin është shtrirë një grua e dehur me fustan të bardhë mbrëmjeje. Dora e saj, që i varet anash, shkëlqen e ftohtë nga xhevahiret. Me seriozitet, burrat kthehen te një shtëpi: shtëpia e gabuar. Por askush s'ia di emrin gruas, dhe askujt s'i intereson.

Pas vdekjes së Getsbit, Lindja më përndiqte kështu, e shtrembëruar përtej fuqisë së syve të mi për ta korrigjuar. Ndaj, kur në ajër ishte tymi blu i gjetheve të thërrmueshme dhe era i ngurtësonte rrobat e lagura në tel, vendosa të kthehesha në shtëpi.

Para se të ikja, kishte një gjë për të bërë, një gjë e sikletshme e e pakëndshme, që ndoshta më mirë të ishte lënë. Por doja t'i lija gjërat në rregull dhe jo thjesht t'i besoja atij deti të gatshëm e të shpërfillës t'i fshinte mbeturinat e mia. U takova me Xhordan Bejkerin dhe fola me të, për e rreth asaj që na kishte ndodhur

[140] Ohajo: lumë i madh në pellgun e Misisipit, që ndan disa nga shtetet e Perëndimit të Mesëm nga shtetet e Jugut.

[141] El Greko (1541–1614): piktor me origjinë nga Kreta, që jetoi në Spanjë, i njohur për figurat e zgjatura e të shtrembëruara dhe për qiejt dramatikë, si te *Pamje e Toledos*.

bashkë dhe asaj që më kishte ndodhur mua më pas, dhe ajo rrinte krejt e palëvizur në një kolltuk të madh, duke dëgjuar.

Ishte veshur për të luajtur golf, dhe më kujtohet se mendova që dukej si një ilustrim i bukur, me mjekrën pak të ngritur me shkathtësi, me flokë ngjyrë gjethe vjeshte, me fytyrën në po atë ngjyrë kafe si doreza pa gishta mbi gjurin e saj. Kur mbarova, më tha pa koment se ishte fejuar me një burrë tjetër. Dyshova për këtë, ndonëse kishte disa me të cilët mund të martohej me një tundje koke, por bëra sikur u habita. Për një minutë pyeta veten se mos po bëja gabim, pastaj i mendova të gjitha sërish shpejt dhe u ngrita për t'i thënë mirupafshim.

— Megjithatë, ti më hodhe tutje, — tha Xhordani befas. — Më hodhe tutje në telefon. Tani s'më bëhet vonë fare për ty, por për mua ishte një përvojë e re, dhe për ca kohë u ndjeva paksa e trullosur.

I dhamë dorën njëri-tjetrit.

— Oh, dhe a të kujtohet, — shtoi, — një bisedë që bëmë një herë për ngarjen e makinës?

— Pse... jo saktësisht.

— Ti the se një shofere e keqe është e sigurt vetëm gjersa të takojë një shofer tjetër të keq? Pra, unë takova një shofer tjetër të keq, apo jo? Dua të them, ishte pakujdesi nga ana ime të gaboja kaq shumë në hamendje. Kujtova se ishe njeri mjaft i ndershëm e i drejtpërdrejtë. Kujtova se kjo ishte krenaria jote e fshehtë.

— Jam tridhjetë vjeç, — thashë. — Jam pesë vjet tepër i moshuar për t'i gënjyer vetes dhe për ta quajtur këtë nder.

Ajo s'u përgjigj. I zemëruar, gjysmë i dashuruar me të dhe jashtëzakonisht i penduar, u ktheva dhe ika.

* * *

Një pasdite nga fundi i tetorit pashë Tom Bjukenanin. Po ecte para meje gjatë Fifth Avenue-së, me atë mënyrën e tij të gatshme e agresive, me duart pak larg trupit, sikur të donte të largonte

çdo pengesë, me kokën që lëvizte befas andej-këtej, duke iu përshtatur syve të tij të shqetësuar. Pikërisht kur ngadalësova që të mos e kaloja, ai u ndal dhe filloi të vrenjtej para vitrinave të një dyqani bizhuterish. Befas më pa dhe u kthye prapa, duke zgjatur dorën.

— Ç'ke, Nik? Të vjen keq të më japësh dorën?

— Po. E di ç'mendoj për ty.

— Je i çmendur, Nik, — tha ai shpejt. — I çmendur fare. S'e di ç'ke.

— Tom, — e pyeta, — ç'i the Uillsonit atë pasdite?

Më vështroi pa thënë asnjë fjalë, dhe e kuptova se e kisha marrë me mend drejt për ato orë që mungonin. U nisa të kthehesha, por ai bëri një hap pas meje dhe më kapi për krahu.

— I thashë të vërtetën, — tha. — Erdhi te dera kur po bëheshim gati të iknim, dhe kur i çova fjalë poshtë se s'ishim në shtëpi, u përpoq të ngjitej lart me forcë. Ishte aq i çmendur sa do të më kishte vrarë po të mos i kisha thënë kujt i përkiste makina. Gjatë gjithë kohës që ishte në shtëpi, e kishte dorën mbi një revole në xhep... — U ndal me sfidë. — Po pastaj, që ia thashë? Ai tip e kishte merituar. Ta hodhi pluhur syve si edhe Dejzisë, por ishte i fortë. E shkeli Mërtëllin siç shkel një qen dhe as që e ndali makinën.

S'kisha ç'të thoja, përveç faktit të vetëm që s'mund të thuhej: se kjo s'ishte e vërtetë.

— Dhe po të mendosh se unë s'e kam vuajtur pjesën time... dëgjo, kur shkova ta lija atë apartament dhe pashë atë kutinë e mallkuar me biskota qensh që rrinte atje mbi bufe, u ula dhe qava si foshnjë. Për Zotin, ishte e tmerrshme...

S'mund ta falja e as ta pëlqeja, por pashë se ajo që kishte bërë ishte, për të, krejtësisht e justifikuar. Gjithçka ishte shumë e pakujdesshme dhe e ngatërruar. Ishin njerëz të pakujdesshëm, Tomi dhe Dejzi: copëtonin sende e krijesa, dhe pastaj tërhiqeshin sërish në paratë e tyre ose në pakujdesinë e tyre të madhe,

ose në çfarëdo gjëje që i mbante bashkë, dhe i linin njerëzit e tjerë të pastronin rrëmujën që kishin bërë...

I dhashë dorën; m'u duk budallallëk të mos ia jepja, sepse befas ndjeva sikur po flisja me një fëmijë. Pastaj ai hyri në dyqanin e bizhuterive për të blerë një gjerdan me perla, ose ndoshta vetëm një palë kopsa mëngësh, i çliruar përgjithmonë nga neveria ime provinciale.

* * *

Shtëpia e Getsbit ishte ende bosh kur ika; bari në lëndinën e tij ishte rritur po aq i gjatë sa imi. Njëri nga shoferët e taksive në fshat s'kalonte kurrë me klient para portës së hyrjes pa ndaluar për një minutë e pa treguar me gisht brenda; ndoshta ishte ai që i kishte çuar Dejzin dhe Getsbin në Vezën Lindore natën e aksidentit, dhe ndoshta kishte sajuar një histori të tijën për gjithë këtë. S'doja ta dëgjoja, dhe i shmangesha kur zbrisja nga treni.

Netët e së shtunës i kaloja në Nju-Jork, sepse ato festat e tij të shndritshme e verbuese i kisha aq të gjalla në mendje, sa e dëgjoja ende muzikën dhe të qeshurat, të lehta e të pandërprera, nga kopshti i tij, dhe makinat që ngjiteshin e zbritnin në rrugicën e tij. Një natë dëgjova vërtet një makinë të vërtetë atje dhe pashë dritat e saj të ndalonin te shkallët e përparme. Por s'shkova të shihja. Ndoshta ishte ndonjë mysafir i fundit, që kishte qenë larg, në skajet e botës, dhe s'e dinte që festa kishte mbaruar.

Natën e fundit, me sëndukun të bërë gati dhe me makinën të shitur te bakalli, shkova dhe e pashë edhe një herë atë dështim të stërmadh e të palidhur që ishte ajo shtëpi. Mbi shkallët e bardha, një fjalë e turpshme, e shkarravitur nga ndonjë djalë me një copë tulle, dallohej qartë në dritën e hënës, dhe unë e fshiva, duke e fërkuar këpucën me zhurmë mbi gur. Pastaj zbrita duke u endur deri në plazh dhe u shtriva sa gjatë gjerë në rërë.

Shumica e vilave të mëdha buzë bregut tani ishin të mbyllura, dhe s'kishte gati asnjë dritë, përveç shkëlqimit si hije, që lëvizte,

të një trageti matanë Ngushticës. Dhe ndërsa hëna ngjitej më lart, shtëpitë e parëndësishme filluan të shkriheshin, gjersa dalëngadalë u bëra i vetëdijshëm për ishullin e vjetër këtu, që dikur kishte lulëzuar para syve të detarëve holandezë:[142] një gji i freskët e i gjelbër i botës së re. Pemët e tij të zhdukura, pemët që i kishin lënë vendin shtëpisë së Getsbit, dikur i kishin bërë qejfin me pështpëritje ëndrrës së fundit dhe më të madhe nga të gjitha ëndrrat njerëzore; për një çast kalimtar e të magjepsur, njeriu duhet ta ketë mbajtur frymën përballë këtij kontinenti, i detyruar në një soditje estetike që as e kuptonte, as e dëshironte, ballë për ballë për herë të fundit në histori me diçka në përpjesëtim me aftësinë e tij për t'u mrekulluar.

Dhe ndërsa rrija atje duke bluar në mendje botën e vjetër e të panjohur, mendova për mrekullimin e Getsbit kur dalloi për herë të parë dritën e gjelbër në majë të skelës së Dejzisë. Kishte bërë një rrugë të gjatë deri te kjo lëndinë blu, dhe ëndrra e tij duhet t'i jetë dukur aq pranë sa vështirë se mund të mos e kapte. S'e dinte se ajo ishte tashmë pas tij, diku prapa, në atë errësirë të madhe përtej qytetit, ku fushat e errëta të republikës shtriheshin valë-valë nën natë.

Getsbi besonte te drita e gjelbër, te e ardhmja orgjiastike që vit pas viti largohet para nesh. Atëherë na shpëtoi, por s'ka gjë: nesër do të vrapojmë më shpejt, do t'i shtrijmë krahët më larg... Dhe një mëngjes të bukur...

Kështu vazhdojmë të çajmë përpara, varka kundër rrjedhës, të shtyrë pa pushim prapa, drejt së kaluarës.

[142]Holandezët ishin të parët evropianë që u vendosën në vendin ku sot është Nju-Jorku, në fillim të shekullit XVII; qyteti quhej atëherë Nju-Amsterdam.